

Eero Lipponen ja Uurika Sofia Laine

RODULLINEN KAPITALISMI

Rasismi ja kapitalismi suomalaisessa yhteiskunnassa

VASEMMISTOFOORUMI RY - RAPORTTEJA 2/2026

*Eero Lipponen ja
Uurika Sofia Laine*

RODULLINEN KAPITALISMI

**Rasismi ja kapitalismi suomalaisessa
yhteiskunnassa**

Ajatuspaja Vasemmistofoorumin Raportteja-sarjassa julkaistaan selvityksiä ja tutkimuksia yhteiskunnallisista aiheista. Sarjan tarkoituksena on tuottaa tietoa päätöksenteon pohjaksi, nostaa tärkeitä ilmiöitä julkiseen keskusteluun sekä esittää toimenpiteitä havaittujen ongelmien ratkaisemiseksi.

Eero Lipponen ja Uurika Sofia Laine: Rodullinen kapitalismi – Rasismi ja kapitalismi suomalaisessa yhteiskunnassa.

Vasemmistofoorumi ry – Raportteja 2/2026

© Eero Lipponen ja Uurika Sofia Laine / Vasemmistofoorumi

Taitto: Asmo Koste

Kannen kuva: Karissa Laine @klaineka

ISBN: 978-952-7206-54-6 (nid.)

ISBN: 978-952-7206-55-3 (pdf)

ISSN 2670-188X (painettu)

ISSN 2670-1898 (verkkajulkaisu)

Paino: Lähettämö Oy

Julkaisija: Vasemmistofoorumi ry | Helsinki | www.vasemmistofoorumi.fi

Vasemmistofoorumi on saanut rahoitusta Palkansaajasäätiöltä ja Kuluttajaosuustoiminnan säätiöltä.

Sisältö

Tiivistelmä	5
1 Johdanto.....	7
1.1. Raportin poliittinen tarve	7
1.2. Raportin teoriatausta ja rakenne	9
2 Johdatus rodullisen kapitalismin teoretisointiin ja käsitteistöön	11
2.1. Marxilaisuuden uudelleenarviointi Cedric Robinsonin ja rodullisen kapitalismin kautta	11
2.2. Rodun ja luokan artikulaatio Stuart Hallin ajattelussa	14
2.3. Suomen oikeistohallituksen hegemonia	16
2.4. Rodullisen kapitalismin synty ja vastarinnan perinne Etelä-Afrikassa	19
2.5. Orjuutettujen naisten riisto rodullisen kapitalismin kehityksen keskiössä.....	23
3 Uusliberalismi ja rodullinen kapitalismi	26
3.1. Sosiaalisesti ankkuroituneesta liberalismista uusliberalismiin	26
3.2. Vanhasta rasismista uuteen rasismiin.....	28
3.3. Uusliberalismin ja uusrasismien välinen suhde: valtavirtavasemmistolainen teoria.....	30
3.4. Uusliberalismin ja uusrasismien välinen suhde: rodullisen kapitalismin teoria	33
3.5. Suomalainen vasemmisto ja uusliberaali rasismi.....	36
4 Hyvinvointivaltio ja rodullinen kapitalismi	39
4.1. Hyvinvointivaltio puuttuu rasismien syihin	39
4.2. Hyvinvointivaltio puuttuu rasismien seurauksiin	41
4.3. Hyvinvointivaltio tuottaa rasismia	43
4.4. Hyvinvointivaltio tuottaa rodullistettua epätasa-arvoa	45

4.5. Yhteenveto	48
5 Feministisen teoretisoinnin ja rodullisen kapitalismin risteymät	49
5.1. Sosiaalinen uusintaminen rodullisen kapitalismin näkymättömänä perustana	49
5.2 Feministisen teorian näkökulmia näkymättömästä työstä vapautumiseen	52
5.3. Suomalaisen hyvinvointivaltion hoivapolitiikka talouskuripolitiikan puristuksessa	55
5.4. Rodullisen kapitalismin vaikutukset elämän uusintamiseen	58
6 Rodullinen kapitalismi ja moninaiset vastarinnan muodot	61
6.1. Aimé Césairen kritiikki: luokka syrjäyttää rodun	61
6.2. A. Sivanandanin kritiikki: ”rotu” syrjäyttää luokan	63
6.3. Césaire ja A. Sivanandan: ”rodun” läpäisemä luokkataistelu	65
6.4. Naisten käytännöistä ammentava vastarinta	67

Tiivistelmä

Suomalaista nykypolitiikkaa määrittävät rasisin maahanmuuttopolitiikan normalisoiminen ja hyvinvointivaltion tuhoaminen. Yleensä vasemmisto on hahmottanut nämä kaksi kehityskulkua toisistaan irrallisiksi kysymyksiksi, ikään kuin rasismiin ja kapitalistisen talouskuripolitiikan kritisointi yhdessä olisi mahdotonta ja johtaisi väistämättä umpikujaan: jos reagoit rasismiin, et kritisoi kapitalismia, mutta jos kritisoit kapitalismia, et reagoi rasismiin.

Raporttimme esittää, että umpikuja on näennäinen: rasismia ja kapitalismia voi ja pitää vastustaa yhtä aikaa, koska ne ovat nivoutuneet yhteen osiksi samaa systeemistä kokonaisuutta. Tavoitteenamme on kuvata erilaisia tapoja, joilla rasismi kytkeytyy kapitalismin uusintamiseen ja kapitalismi rasismiin uusintamiseen. Keskeiset kysymyksemme ovat:

1. Miten rasismi ja kapitalismi rakentuvat toisiaan vahvistaviksi yhteiskunnallisiksi prosesseiksi?
2. Miten rasismia ja kapitalismia voidaan vastustaa yhtäaikaaisesti, kuitenkin niin, ettei erilaisilta kamppailuilta viedä niiden autonomiaa?

Haemme vastauksia näihin kysymyksiin poliittisesta ja teoreettisesta traditiosta, jonka keskeinen käsite on *rodullinen kapitalismi* (*racial capitalism*). Käsite kehitettiin 1970- ja 1980-luvuilla Etelä-Afrikan apartheidin vastaisissa kamppailuissa. Talouskriisit ja rasisin populismi nostivat käsitteen uuteen suosioon 2010-luvulla. Vaikka englanniksi rodullisesta kapitalismista on jo hyllymetreittäin kirjallisuutta, käsite on Suomessa edelleen vähän tunnettu.

Sovellamme rodullisen kapitalismin viitekehystä viidessä aiheiltaan ajankohtaisessa luvussa. Ensimmäinen luku nimeää kolme erilaista rodullisen kapitalismin traditiota niiden maantieteellisen syntykontekstin mukaan: nämä ovat eteläafrikkalainen, yhdysvaltalainen ja brittiläinen traditio. Toinen luku osoittaa, ettei rasismiin nousu ole ainoastaan uusliberaalin leikkauspolitiikan sivutuote vaan yksi sen ydinosista.

Kolmas luku haastaa vasemmistoa pohtimaan suhdettaan hyvinvointivaltioon antirasismiin näkökulmasta. Se valottaa hyvinvointivaltiolaisen antirasismiin ja rasismiin monimutkaista toisiinsa kietoutumista. Luku haastaa näkemysten, jonka mukaan sosiaalidemokraat-

tinen hyvinvointivaltio olisi itsestään selvä vastaus rasismiin. Neljäs luku yhdistää rodullisen kapitalismin teorian feministiseen ja sosiaalisen uusintamisen teoriaan. Luku kritisoi käytäntöjä, jotka riistävät ei-valkoisiksi rodullistettujen naisten hoivatyötä ja tarjoaa käsitteellisiä suuntaviittoja hoivapolitiikan mullistamiseen.

Raportin viimeinen luku käsittelee vastarintaa ja tarjoaa ulospääsyn kahdesta poliittisesta umpikujasta: 1) luokkapolitiikasta, joka sivuuttaa ei-valkoisiksi rodullistettujen ja kolonisoitujen kamppailut ja 2) yksilökeskeisestä antirasismista, joka häivyttää rasismiin luokkautuvuuden, sen antikapitalistisen dimensioin. Kolmanneksi vaihtoehdoksi tarjotaan antirasistista antikapitalismia ja erojen rikastamaa universalismia. Näiden lisäksi luvussa nostetaan esiin ei-valkoisiksi rodullistettujen naisten arkipäiväisen vastarinnan muotoja, haastetaan kapitalismin arvonmuodostusta ja tarjotaan välineitä hoivan ja sosiaalisten suhteiden radikaalille uudelleen ajattelulle.

Vaikka lukujemme fokus on tiukasti nykyajassa, nojaamme ajattelussamme pitkään ”mustan radikaalin ajattelun” historiaan. Raporttimme tutustuttaa lukijansa moniin suomalaisen vasemmiston piirissä vähemmän tunnettuihin ajattelijoihin ja aktivisteihin, kuten Cedric Robinsoniin, Arun Kundnaniin, Aimé Césaireen, A. Sivanandaniin ja Shauna Sweeneyhin.

Uskomme, että raportin käsitteellistyksillä ja ymmärryksillä on suoraa käyttöarvoa 2020-lu-

vun poliittisessa maastossa. Ne muun muassa auttavat näkemään, etteivät oikeistopoliitikojen rassistiset eleet, ”rasismikohut” ole pelkkiä savuverhoja, joilla suomalaisten huomio kiinnitetään pois leikkauspolitiikasta, kuten monet vasemmistopoliitikot argumentoivat.

Sen sijaan rodullisen kapitalismin teoria osoittaa, että rassistiset eleet ilmaisevat leikkauspolitiikan ja rasismien punoutumisen yhteen: valkoisten suomalaisten kärsimys oikeutetaan rodullistettujen maahanmuuttajien ja muiden ei-valkoisten vielä suuremmalla kärsimyksellä. Suhteellisten etuoikeuksien pönkittämistä tarjotaan palkinnoksi yleisestä kurjistumisesta, leikkausarpiä varellaan rautaisella rajapolitiikalla. Lopulta tämä logiikka johtaa syöksykierteeseen, josta kärsivät – toki hyvin eri tavoin – kaikki muut paitsi kaikista rikkaimmat.

Näiden yhteyksien esiin tuominen auttaa sellaisen poliittisen viestin muotoilussa, joka puhuttelee työläisiä (ja äänestäjiä) yli rodullistettujen rajojen. Näin tuotetaan antikapitalistista solidaarisuutta, joka ei kuitenkaan häivytä esimerkiksi ”rodun”, sukupuolen ja vammaisuuden tuottamia merkittäviä eroja. Solidaarisuuden viesti on vaihtoehto vasemmistolaiselle puheelle, jossa rasismi pelkistetään populistiseksi ”sirkukseksi”, jotta voidaan puolustaa oletetun yhtenäistä Suomen kansaa muka ei-rassistisilta leikkauksilta.

1.1. RAPORTIN POLIITTINEN TARVE

Tavallisesti rasismi ja kapitalismi nähdään toisistaan erillisinä kokonaisuuksina. Niiden yleiset konnotaatiot ovat jopa toisilleen vastakkaisia: rasismi liitetään intohimoisiin tunteisiin, kapitalismi markkinoiden mykkiin lakeihin; rasismi kovaäänisyyteen ja irratiionaalisuuteen, kapitalismi hiljaisuuteen ja rationaalisuuteen. Rasismi on röyhkeän solvauksen kuohupää, kapitalismi vuosineljänneksen matala aallonharja. Edelleen rasismi nähdään jonain pienenä, vähemmistöjä koskevana ongelmana, kapitalismi jonain valtaisana, kaikkien ongelmana; rasismi ennakkoluuloina ja kielen lipsahduksina, ”mikroaggressioina”, kapitalismi työmarkkinapolitiikkana ja yritysten tilinpäätöksinä, ”makrorakenteina”. Tässä kuviossa rasismi edustaa epäjärjestyttä ja kapitalismi järjestystä. Rasismi on häiriö systeemissä, kun taas kapitalismi on itse systeemi.

Suomalaisessa mediassa rasismiin kiinnitetään huomiota, kun poliitikko käyttää n-sanaa, viittaa väestönvaihtoteoriaan tai nimittelee burkaa ja niqapia käyttäviä naisia ”mustiksi säikeiksi”, kuten perussuomalaisten

Riikka Purra vuonna 2019. Talousuutisissa ei juurikaan puhuta rasismista eikä hakutunnisteella ”työelämä” yleensä löydä juttuja, joissa kyseinen sana mainittaisiin. Edes silloin, kun paljastuu tietoja jonkin rodullistetun siirtotyöläisryhmän, kuten thaimarjanpoimijoiden, systemaattisesta hyväksikäytöstä, ei tavallisesti puhuta rasismista vaan käytetään ”ihmiskaupan” juridista termiä. Rasismin käsite loistaa poissaolollaan myös maahanmuuttoa ja rajavalvontaa koskevissa uutisissa, kuten myös kansainväliseen politiikkaan keskittyvillä sivuilla. Ilmiönä rasismi liitetään siis poliitikkojen sanoihin, mutta ei heidän säättämiinsä lakeihin.

Tätä raporttia kirjoittaessamme pääministeri Petteri Orpon johtama oikeistohallitus on ollut vallassa yli kaksi vuotta. Tänä aikana hallituspuolue perussuomalaisiin kuuluvien edustajien rasistiset eleet, lausumat ja viittaukset ovat olleet toistuvasti julkisen huomion kohteena. Media on repinyt riemuissaan otsikoita rasismiselkkauksista, rasismipolemieikeista, rasismikriiseistä, rasismiskandaaleista ja rasismikohuista. Samaan aikaan hallitus on leikannut köyhiltä, kiristänyt maahanmuuttopolitiikkaa ja militarisoanut yhteiskuntaa muun muassa ostamalla aseita kan-

sanmurhaa toteuttavalta Israelin valtiolta. Vähemmän yllättäen media on käsitellyt poliitikkojen rassistisia tekoja erillään hallituksen rakenteellisista politiikkatoimista, jotka ovat muuttamassa suomalaista yhteiskuntaa perustavanlaatuisella tavalla.

”Poliitikkojen yksilöllisen rasismien” ja ”rakenteellisen hallituspolitiikan” erottelu on tuottanut huomattavia vaikeuksia liberaaleille ja vasemmistolaisille poliitikoille. Oppositio poliitikot ovat kyselleet itseltään: ”Reagoidako perussuomalaisten rasismiin vai hallituksen leikkauksiin?”

Tämän dilemman seuraukset tulivat kirikkaasti esille joulukuun 2025 ”missikohussa”. Ensin Miss Suomi Sarah Dzafce venytti silmiään aasialaisia ja aasialaistaustaisia halventavalla tavalla, minkä jälkeen perussuomalaiset poliitikot toistivat saman eleen omilla sosiaalisen median tileillään. Missikohun kiihtyessä eduskunnassa käsiteltiin työntekijöiden irtisanomista helpottavaa ”potkulakia” ja keskusteltiin ”sosiaaliturvaan ensi vuonna [2026] tehtävistä leikkauksista” (Hirvasnoro 2025).

Vihreiden poliitikko Fatim Diarra päätti reagoida perussuomalaisten rasismiin. Hän osoitti sanojen ja tekojen välisen ristiriidan: hallitus on sitoutunut rasismien vastustamiseen, mutta käytännössä sallii rasismien. Lisäksi hän vaati, että pääministeri Petteri Orpo ottaisi rasismista vastuun ja määräisi perussuomalaisille kansanedustajille sanktioita (Vihreät 2025).

Vasemmistoliiton Minja Koskela sen sijaan päätti puhua rasismien sijaan leikkauspolitiikasta. Hänen mukaansa perussuomalaisten rassistiset eleet toimivat eräänlaisena sumuverhona, jonka takana perussuomalaiset ja kokoomus tekivät leikkauspolitiikkaa, leikkasivat ”pienituloisilta suomalaisilta ihmisiltä” (Koskela 2025). Tämän ajattelumallin mukaan

rasismille huomion antaminen olisi vienyt huomion pois leikkauksista.

Diarran ja Koskelan vastaukset heijastelevat seuraavaa dilemmaa: jos reagoi rasismiin, ei kritisoi kapitalismia (eli rakenteellista hallituspolitiikkaa), mutta jos kritisoi kapitalismia, ei reagoi rasismiin. Vasemmistopoliitikko joutuu pohtimaan, kumman epätydyttävistä vaihtoehdoista valitsee. Rasismista ja kapitalismista ei tämän logiikan mukaan voi puhua samalla kertaa.

Väitämme kuitenkin, että dilemma on näennäinen: vasemmistolaisten ei tosiasiaassa tarvitse tehdä mahdotonta valintaa rasismiin reagoimisen ja kapitalismin kritisoimisen välillä. Sen sijaan rasismista ja kapitalismista voi ja pitääkin puhua samaan aikaan. Itseasiassa ajatteleminen, että kapitalismin haastamisesta tulee mahdotonta, jos se ei huomioi kapitalismin rodullista ulottuvuutta, ja rasismien vastustamisesta tulee tehotonta, jos se ei huomioi rasismien kapitalistista luonnetta. Raporttimme keskeinen käsite *rodullinen kapitalismi* viittaa juuri tähän rasismien ja kapitalismin tiiviiseen, toisiaan määrittävään ja vahvistavaan luonteeseen.

Rodullisen kapitalismin näkökulmasta ”missikohuun” olisi voitu vastata esimerkiksi seuraavalla tavalla: Ensin olisi osoitettu, kuinka perussuomalaisten aasialaisia ja aasialaistaustaisia halventava ele on saman dehumanisoinnin eli epäinhimillistämisen ilmaus kuin ne Suomen valtion lait, jotka mahdollistavat thaimaalaisten marjanpoimijoiden ylettömän riistämisen. Tästä olisi edetty analysoimaan sitä, miten maahanmuuttoa ja työtä koskeva lainsäädäntö tuottaa muillakin aloilla, kuten ruokalahettipalveluissa, prekaaria, matalapalkkaista ja haavoittuvaista työvoimaa, jonka kammottavat työolosuhteet rasisminen puhe luonnollistaa.

Tämän jälkeen olisi osoitettu seuraava yhteys: ”Jos ruokalahettien ja marjanpoimijoiden työaseman parantamiseksi ei kamppailla – joka on jo itsessään elintärkeä tavoite –, pian heitä koskevat sietämättömät työolosuhteet saattavat levitä koskemaan muitakin osia työväenluokasta”. Ympyrä olisi suljettu palauttamalla keskustelu siihen, miten ”potkulaki” ja sosiaaliturvaleikkaukset huonontavat työläisten asemaa. Lopulta olisi vielä tarkennettu, että leikkaukset koskettavat erityisesti ei-valkoisiksi rodullistettuja vähemmistöjä, jotka “ovat yliedustettuina Suomen köyhimmissä väestöryhmissä” (Keskinen 2023, s. 268–269; ks. myös Laitinen, Jukarainen and Broberg 2016).

Näin ”rasismikohu” olisi tarjonnut väylän puhua kapitalismista ja rasismista samanaikaisesti, osana yhtä ja samaa systeemistä kokonaisuutta: rodullista kapitalismia. Näin olisi voitu puhutella yhdellä kertaa kahta eri äänestäjäryhmää: valkoisia työläisiä ja Suomessa ei-valkoisiksi rodullistettuja vähemmistöjä sekä rakentaa solidaarisuutta eri ryhmien välille. Rasismien tuottamia eroja työväenluokan sisällä ei olisi tarvinnut sivuuttaa termeillä, kuten ”pienituloiset suomalaiset ihmiset”. Silti olisi voitu tarjota suuntaviivoja yhteiselle mutta heterogeeniselle antikapitalismille, joka on myös antirasistista. Jopa viittaus globaaliin solidaarisuuteen olisi tullut mahdolliseksi: thaimaalaisten marjatyöläisten syksyn 2024 protestit Bangkokissa olisi voitu yhdistää työläisten kamppailuihin Suomessa (Vapaa liikkuvuus 2024).

Esimerkkimme ”missikohusta” viittaa siihen, ettei vasemmisto pysty haastamaan oikeiston rasistista leikkauspolitiikkaa, jos se ei kykene rasismien ja kapitalismin yhtäaikaiseen analyysiin. Kyvyttömyys puhua näistä asioista samaan aikaan ei ole vasemmistoliiton historiassa uusi ongelma: sosiologi Suvi Keskinen (2009, s. 42) pohti jo vuoden 2009

eurovaalien jälkimainingeissa, josko puolueen vaiteliaisuus rasismien suhteen oli osasyynä vaalitappioon.

Tämän raportin tavoitteena on tarjota vasemmistolaisille puolueille ja yhteiskunnallisille liikkeille käsitteitä, joiden avulla ongelmallisen vastakkainasettelu rasismien ja kapitalismin välillä voidaan vihdoinkin ylittää. Synteesin lähtökohtana ja inspiraationa on *rodullista kapitalismia* (*racial capitalism*) teoretisoitu poliittinen ja akateeminen perinne. Rodullisen kapitalismin käsite purkaa erottelut, joissa rasismi nähdään epärationaalisena ja kapitalismi rationaalisena; rasismi yksilöllisenä ja kapitalismi systeemisenä; rasismi vähemmistöjen ongelmana ja kapitalismi kaikkien ongelmana. Se näyttää, että jotkin rasismien väkivaltaisimmista muodoista ovat sen kaikista byrokraattisimpia, sen kaikista rationaalisimpia muotoja, ja että rasismi on olennainen osa kapitalismin systeemistä kokonaisuutta, sen uusintamisen prosesseja. Näin se osoittaa myös, ettei rasismi ole ainoastaan siitä eniten kärsivien rodullistettujen vähemmistöjen ongelma, vaan kaikkien ongelma, kapitalistisen yhteiskuntajärjestyksen ongelma. Pyrimme myös esittämään suuntaviivoja tämän järjestelmän murtamiselle ja suuntaamaan ajattelua kohti anti- ja jälkikapitalistisia tulevaisuuksia.

1.2. RAPORTIN TEORIATAUSTA JA RAKENNE

Rodullisen kapitalismin käsite kehitettiin 1970- ja 1980-luvuilla Etelä-Afrikan apartheidin vastaisissa kamppailuissa. Talouskriisit ja rasistinen populismi nostivat käsitteen uuteen suosioon 2010-luvulla. Vaikka englanniksi rodullisesta kapitalismista on jo hyllymetreittäin kirjallisuutta, käsite on Suomessa

edelleen varsin tuntematon.

Sosiologit Suvi Keskinen ja Uurika Laine julkaisivat keväällä (2026) rodullisen kapitalismin teoriasta ensimmäisen suomenkielinen tutkimusartikkelin. Tätä ennen käsitteeseen oli viitattu ohimennen yhdessä suomenkielissä tutkimusartikkelissa (Salskov 2023). Lisäksi Liban Sheikh (2023) esitteli rodullista kapitalismin teoriaa lyhyesti artikkelissaan *Vasemmisto rasismia vastaan*. Teksti julkaistiin osana kirjoituskokoelmaa *Tulevaisuuden vasemmisto*.

Jatkamme ja laajennamme tässä raportissa näiden kirjoittajien aloittamaa suomenkielistä työskentelyä rodullisen kapitalismin teoriaperinteen parissa. Raportin ensimmäinen luku avaa rodullisen kapitalismin poliittisia ja teoreettisia taustoja. Käymme läpi kolme erilaista rodullisen kapitalismin traditiota, jotka nimeämme niiden maantieteellisen syntytokotekstin mukaan eteläafrikkalaiseksi, yhdysvaltalaiseksi ja brittiläiseksi traditioksi. Samassa luvussa käsittelemme myös lyhyesti sukupuolen merkitystä valtasuhteena rodullisen kapitalismin järjestelmässä. Toisessa luvussa sovellamme näiden perinteiden tarjoamia välineitä uusliberalismin analyysiin.

Näin kerromme vähemmän tunnetun tarinan uusliberaalista uusrasismista, joka tuo vivah-teita valtavirtaisiin uusliberalismikäsitteisiin.

Kolmannessa luvussa käytämme rodullisen kapitalismin viitekehystä eritelläksemme hyvinvointivaltion, rasismin ja antirasismien välisiä suhteita. Neljäs luku syventää hyvinvointivaltiolukua feministisen teoretisoinnin ja sosiaalisen uusintamisen perspektiivistä. Samalla rodullisen kapitalismin teoretisointi yhdistetään feministiseen ajatteluun. Luvun keskiöön nousee kysymys siitä, miten kapitalismi riistää rodullistettujen naisten tekemää hoivatyötä ja rapauttaa entisestään elämän uusintamisen mahdollisuuksia.

Raportin viimeinen luku keskittyy moninaiisiin vastarinnan muotoihin, antikapitalistiseen antirasismiin ja antirasistiseen antikapitalismiin. Fasismin nousu, sosiaalisten turvaverkkojen purkaminen ja Israelin Gazassa toteuttama rasistinen kansanmurha edellyttävät luokkataistelun ja ”rodullisen taistelun” globaalia yhdistämistä. Samalla on pidettävä huolta eri kamppailuiden suhteellisesta autonomiasta, siitä, ettei esimerkiksi ”rodun”, sukupuolen ja vammaisuuden tuottamia merkittäviä eroja paineta villaisella.

2

Johdatus rodullisen kapitalismin teoretisointiin ja käsitteistöön

Rodullisen kapitalismin teoreettisen ajattelun juuret palautuvat filosofi ja taloustieteilijä Karl Marxin poliittisen talouden kritiikkiin, joka tarjosi perustan myöhemmille pohdintoille talouden ja eriarvoisuuden rakenteista. Tässä luvussa tarkastelemme kolmea keskeistä rodullisen kapitalismin teoreettista traditiota: Cedric Robinsonin rodullisen kapitalismin teoriaa, Stuart Hallin analyysiä rodun ja luokan suhteesta sekä Etelä-Afrikassa kehkeytynyttä rodullisen kapitalismin perinnettä. Lisäksi nostamme rasismien ja kapitalismin keskinäisen luonteen tarkastelun rinnalle sukupuolen, joka toimii myös keskeisenä valtasuhteena rodullisen kapitalismin järjestelmässä. Tämän luvun tarkoituksena on avata lukijalle rodullisen kapitalismin kirjallisuudessa käytettyä käsitteistöä ja teoreettista ymmärrystä, jonka varaan loput tutkimusraporttimme luvuista rakentuvat.

2.1. MARXILAISUUDEN UUELLEENARVIOINTI CEDRIC ROBINSONIN JA RODULLISEN KAPITALISMIN KAUTTA

Yhdysvaltalaisesta rodullisen kapitalismin teoriaperinnettä edustavan Cedric Robinsonin teos *Black Marxism: The Making of the Black Radical Tradition* (2000 [1983]) tarjoaa keskeisen lähtökohdan perinteisten marxilaisten näkemysten uudelleenarviointiin. Jäsenämme kolme keskeistä argumenttia, joiden kautta Robinsonin teoria eroaa perinteisestä marxilaisuudesta: (1) kapitalismi rakentui feodalismin olemassa oleville hierarkioille, (2) kapitalismin kehitys tuottaa yhä kerrostuneempia eroja luokkien sisällä ja niiden välillä sekä (3) vastarinta ammentaa orjuutettujen ja heidän jälkeläistensä jaetusta tietoisuudesta.

Robinson kehittää argumenttiaan kapitalismin ja rasismien keskinäisestä suhteesta tarkastelemalla keskiajan Länsi-Euroopan ja Välimeren alueiden päällekkäisiä prosesseja, joissa alkoivat muotoutua käsitykset työn rodullisesta erottelusta ja hierarkisoinnista. Länsi-Euroopan feodaaliyhteiskunnassa työ-

väenluokka koostui useista ryhmistä, kuten palkkatyöläisistä, talonpojista, maaorjista sekä kulkureista ja kerjäläisistä (Robinson 2000, s. 21). Näiden ryhmien välillä vallitsi selkeä työn hierarkia, joka rakentui taloudellisten, kulttuuristen, alakulttuuristen ja kielellisten erottelujen varaan.

Samaan aikaan muslimivaltakunnat hallitsivat suurta osaa Välimeren alueesta, jossa kristityt, muslimit ja juutalaiset elivät rinnakkain. Kristityn Euroopan näkökulmasta tämä aikakausi näyttäytyi taantumana ja ”pimeänä aikana”, sillä Eurooppa oli tuolloin riippuvainen islamilaisesta tiedosta, kaupasta ja vallasta (Robinson 2000, s. 66–67). Kun kristityt kuningaskunnat, kuten Portugali, alkoivat keskiajalla vallata takaisin muslimien hallitsemia alueita Iberian niemimaalla, ajatukset kristillisestä identiteetistä ja länsimaisesta herruudesta vahvistuivat entisestään.

Tämä prosessi huipentui 1400-luvun lopussa, jolloin ihmisiä alettiin määritellä ja alistaa yhä enemmän heidän syntyperänsä eikä enää pelkän uskonnon perusteella (Robinson 2000, s. 91–97). Robinsonin mukaan nämä Euroopan etniset ja uskonnolliset hierarkiat yhdessä feodaaliyhteiskunnan sisäisten kulttuuristen ja alueellisten hierarkioiden kanssa valmistelivat maaperää käsitykselle ”rodusta” ja myöhemmälle rodullisen kapitalismin kehitykselle.

Robinsonille Länsi-Euroopan yhteismaiden yksityistäminen oli prosessi, joka teki eurooppalaisista proletaareista nousevan kapitalistisen ja kolonialistisen maailmanjärjestyksen ensimmäisiä riiston kohteita (Kelley 2000). Slaavit, keltit, baskit ja iirit alistettiin työvoimaksi alueellisilla ja kulttuurisilla hierarkioilla, mikä teki heidän hyväksikäytöstään keskeisen osan kapitalismin muodostumista.

Kun kapitalistiset tuotantosuhteet kehittyivät entisestään ja länsieurooppalaiset ryhtyivät laajentamaan kolonialistista valtaapiiriään Euroopan ulkopuolelle, feodaaliyhteiskunnan aikaiset työn erottelun logiikat yksinkertaistuivat rotuun perustuviksi (Robinson 2000, s. 26). Samalla siirtolaisista koostuvan työvoiman systemaattinen hyväksikäyttö rakentui olennaiseksi osaksi modernien eurooppalaisten talouksien järjestäytymistä ja hallintaa (Robinson 2000, s. 23, 26–27). Esimerkiksi irlantilaisien ja slaavien alistamista työvoimaksi perusteltiin rodullisella alemmuudella, ja heidän riistonsa jatkui eri muodoissaan Euroopassa ja Yhdysvalloissa aina 1900-luvun alkuun saakka.

Edellä kuvatun historiallisen kehityksen pohjalta ensimmäinen Robinsonin argumentti koskee kapitalistisen yhteiskunnan syntyä. Hänelle kapitalismin kehitys ei merkinnyt negaatiota ja vallankumouksellista irtiottoa feodaaliyhteiskunnasta, vaan rakentui sen perinnöksi jääneille ja uudelleen muovautuneille työvoiman erottelun jakolinjoille, jotka perustuivat kulttuurisiin, kielellisiin ja alueellisiin hierarkioihin (Robinson 2000, s. 10).

Karl Marx (1990 [1867]) argumentoi, että jokainen tuotantotapa sisältää sisäisen ristiriidan. Kapitalismissa tämä ristiriita ilmenee pääoman ja työvoiman välisenä suhteena, jossa pääoma on riippuvainen työvoimasta, mutta samalla kuluttaa sitä maksimaalisesti ja murentaa siten omat olemassaolon edellytyksensä. Tuotantovoimien ja tuotantosuhteiden väliset ristiriidat voivat käynnistää dialektisen prosessin, joka johtaa vallitsevan tuotantotavan kumoutumiseen ja sen korvautumiseen uudella tuotantotavalla, jossa edellisen ristiriidat ylitetään (Marx 1990 [1867], s. 929). Tämän logiikan ytimessä on Marxin ajatus siirtymästä feodalismista kapitalismiin (negaatio) ja edelleen kapitalismista kommunismiin (negaation negaatio), jossa luokkaristi-

riidat lopulta selätetään¹.

Robinson (2000) ei yhdy tähän tulkintaan, vaan korostaa kapitalismin rakentumista aikaisemmin vallinneiden erottelujen varaan. Kapitalismi ei kumonnut feodalismien hierarkioita, vaan uudelleen muotoili ne omiin rakenteisiinsa sulautetuiksi ”rotuun” perustuviksi järjestyksiksi. Tämän vuoksi kapitalistisen järjestelmän ymmärtäminen ja sen murtaminen ainoastaan luokkasuhteiden kautta ei ole riittävää. Robinsonin historiallinen analyysi rasismien ja kapitalismin suhteen muodostumisesta poikkeaa myös monista rasismien tutkimuksen perinteisistä näkemyksistä, jotka sijoittavat rasismien synnyn ennen kaikkea globaalin etelän kolonisaatioon.

Toinen keskeinen Robinsonin väittämä koskee kapitalististen tuotantosuhteiden kehitystä, joka tuottaa yhä syveneviä ja monikerroksisempia jakolinjoja luokkien sisällä ja niiden välillä (Robinson 2000, s. 26). Perinteisessä marxilaisuudessa kapitalismin kehityksen oletettiin johtavan työvoiman homogenisoitumiseen ja luokkasuhteiden yksinkertaistumiseen, eli hallitsevan luokan ja työväenluokan vastakkainasetteluun (Marx & Engels 2023 [1848], s. 1). Robinsonin analyysin mukaan kapitalismin kehitys ei kuitenkaan perustunut työvoiman homogenisoitumiseen, vaan sen entistä monimutkaisempaan ja kerrostuneempaan rodulliseen erotteluun. Tämä erottelu tapahtui sekä luokkien sisällä että niiden välillä.

Vaikka Marx (1990 [1867]) käsitteli myöhem-

1 Marxilaisissa tulkinnoissa on edelleen kiistanalaisia, missä määrin Marxia voidaan tulkita lineaarisen, dialektisen ja teleologisen kehitysmallin kautta (ks. esim. Althusser & Balibar 1970; Buck-Morss 1977). Vahvempi teleologinen tulkinta, jossa tuotantotapojen siirtymät nähdään väistämättömänä historiallisena ketjuna, perustuu joidenkin mukaan pikemminkin hänen seuraajiensa, kuten Engelsin (1976 [1878]), näkemyksiin.

missä teoksissaan myös rasismia ja kolonialismia sekä tunnisti orjuutetun työvoiman merkityksen pääoman alkuperäisessä kasautumisessa, hän ei ottanut rasismia systemaattisesti analyysinsä keskiöön. Robinsonin ajattelussa rasismien ja kapitalismin välinen suhde on sen sijaan toisiaan vahvistava. Hänen mukaansa rodullinen kapitalismi oikeuttaa pakkotyön rasismien avulla osana toimintalogiikkaansa ja uusintaa itseään jatkuvasti sen avulla. Orjuutetun työvoiman hyväksikäyttö on ollut historiallisesti keskeinen osa pääoman kasautumista, eikä tämä ole kadonnut kapitalististen tuotantosuhteiden kehityksen ja laajenemisen myötä, vaan ainoastaan muuttanut muotoaan.

Kolmas tapa, jolla Robinsonin teoretisointi eroaa perinteisestä marxilaisuudesta, liittyy hänen tapaansa paikantaa vastarinnan mahdollisuus orjuutettujen ja heidän jälkeläistensä kokemuksiin ja elämänmuotoihin. Näiden elämänmuotojen pohjalta syntyneitä vastarinnan teoreettista traditiota Robinson nimittää mustaksi radikaaliksi traditioksi. Robinson omistaa suuren osan teoksestaan *Black Marxism* (2000 [1983]) orjuutettujen vastarinnan ja mustan radikaalin tradition käsittelylle. Orjuutetut ihmiset rakensivat eurooppalaisen kolonialismin aikana autonomisia *maroon*-yhteisöjä erityisesti Etelä- ja Pohjois-Amerikassa sekä Karibiolla. Nämä yhteisöt koostuivat plantaaseilta paenneista orjuutetuista ja niissä elettiin omavaraisesti yhteisön ehdoilla ja voimin. Ne rakentuivat jaetun haavoittuvuuden pohjalle sekä afrikalaistaustaisen kulttuurisen jatkumon ja afrosentristen epistemologioiden varaan. Näiden kautta entisten orjuutettujen välille syntyi solidaarisuutta ja yhteinen tietoisuus, joka myös edelsi Haitin vallankumousta (1791–1804). Vallankumouksen aikana orjuutetut ja kolonisoidut ihmiset saavuttivat aseellisen vastarinnan keinoin itsenäisyyden Ranskan siirtomaavallasta ja onnistuivat lakkautta-

maan orjuuden.

Robinson tarkastelee myös W.E.B. DuBoisin, C.L.R. Jamesin ja Richard Wrightin teoreettista ajattelua mustasta radikalismista. Tämä traditio, joka vahvistui 1900-luvulla omaksi suuntaukseksi, muotoutui omista lähtökohdistaan ja käsitteistään käsin. Se poikkeaa aikaisemmista Eurooppa-keskeisistä radikaalin tradition muodoista, kuten Robinson (2000, s. 73) muotoilee:

Se ei ole mustien ajama muunnelma länsimaisesta radikalismista. Sen sijaan se on erityisesti afrikkalainen vastaus sellaiseen sortoon, joka kumpuaa suoraan modernin ajan eurooppalaisen kehityksen ehdoista ja joka on jäsennetty ihmiselämän hyväksikäytön järjestysten kautta. Nämä järjestykset ovat kietoutuneet osaksi eurooppalaista yhteiskuntaelämää aina länsimaisen sivilisaation alkuhetkistä lähtien.

Toisin kuin perinteinen marxilaisuus, joka liitti vallankumouksen englantilaisen proletariaatin luokkatietoisuuden kehitykseen teollisen vallankumouksen aikana (Marx 1990 [1867]), Robinson paikantaa vastarinnan juuret orjuutettujen ja kolonisoitujen ihmisten jaettuun tietoisuuteen, joka nousee yhteisestä haavoittuvuudesta ja afrosentrisestä kulttuurisesta perinnöstä. Hän analysoi, miten vastarinta ja jaettu tietoisuus kasvoivat niiden ihmisten kokemuksesta, jotka elivät eivapaina ja palkattomina työntekijöinä. Toisin sanoen siis erilaisessa suhteessa hallitsevaan luokkaan kuin englantilainen työväenluokka.

Tämä tarjoaa nykypäivän vasemmistolaiselle politiikalle välineitä käsitteellistä työväenluokka moninaiseksi ja rakentaa solidaarisuutta myös niiden välille, jotka ovat työväenluokan sisällä keskenään eriarvoisissa asemissa. Työväenluokan jakautuminen rodullisen erottelun mukaisesti työn hierarki-

oihin, mikä pirstaloi työväenluokan sisäistä solidaarisuutta, selittää osaltaan sen, miksi Marxin hahmottelema luokkatietoisuus ei ole toteutunut eikä johtanut kommunistiseen vallankumoukseen.

2.2. RODUN JA LUOKAN ARTIKULAATIO STUART HALLIN AJATTELUSSA

Brittiläisen kulttuurintutkimuksen keskeinen teoreetikko Stuart Hall ei käytä kirjoituksissaan nimenomaisesti termiä *rodullinen kapitalismi*, mutta hänen ajattelunsa on ollut keskeinen sen teoretisoinnin kehittämisessä. Hall kehittää klassikkoesseessään *Race, Articulation, and Societies Structured in Dominance* (2018a [1980]) artikulaatioteorian luokan ja rodun suhteesta. Hall (2018a, s. 173–174) aloittaa esseensä purkamalla hedelmättömän väittelyn siitä, onko rasismi ensisijaisesti taloudellinen vai kulttuurinen ilmiö. Tätä keskustelua käytiin kahden koulukunnan välillä: taloudellisen ja sosiologisen.

Taloudellisen koulukunnan mukaan rasismi kumpuaa kapitalismin tarpeista ja sen tehtävänä on murtaa työväenluokan solidaarisuus, jotta luokkaherruus säilyy. Tässä tulkinnassa näkyy monille perinteisen marxilaisuuden muodoille tyypillinen luokkareduktionismi, jossa rasismi näyttäytyy tuotantosuhteiden johdannaisena (Hall 2016 [1983]). Rasismin purkamisessa keskeisenä keinona nähdään väärän tietoisuuden kumoaminen työväenluokan keskuudessa. Sen mukaan valkoisen työväenluokan tulee tunnistaa omat taloudelliset etunsa ja ymmärtää, että rodullistetut jakolinjat luokan sisällä ovat hallitsevan luokan keino vahvistaa omaa valta-asemaansa. Sosiologinen koulukunta puolestaan erotti rasismin taloudellisista suhteista ja tulkitsi sen kulttuuriseksi ilmiöksi, joka ilmenee ro-

dullistavia ihmisiä alentavissa diskursseissa, representaatioissa ja asenteissa (Hall 2018a, s. 173–174).

Hallille molemmat lähestymistavat rasismiin ymmärtämiseen ovat yksipuolisia. Ensimmäinen pelkistää rasismiin talouden logiikkaan, kun taas jälkimmäinen irrottaa rasismiin yhteiskunnan taloudellisista rakenteista. Hall haastaa nämä molemmat lähestymistavat – taloudellisen ja kulttuurisen reduktionismin – artikulaation avulla. Artikulaation käsitettä Hall on avannut viittaamalla siihen, miten ihmisten luut liittyvät toisiinsa nivelten, kuten kyynärnivel, kautta. Hän omaksui tämän käsitteen ranskalaisilta filosofeilta Louis Althusserilta ja Étienne Balibarilta (s. 197–201). Althusser ja Balibar ovat käyttäneet sitä kuvaessaan, miten eri yhteiskunnalliset rakenteet kytkeytyvät toisiinsa ajallisesti ja paikallisesti ilman, että mikään niistä on lopullinen määrääjä, joka yksin selittäisi politiikan, ideologian tai muut yhteiskunnan rakenteet. Tämä eroaa luokkareduktionistisesta näkemyksestä, jossa talous selittää viime kädessä muut rakenteet (Hall 2016 [1983]).

Näiden ajatusten pohjalta Hall (2018a) analysoi rodun ja luokan välistä suhdetta artikulaation eli niveltymisen prosessina, jossa ne kytkeytyvät yhteen useilla yhteiskunnallisilla tasoilla, kuten poliittisella (valtio, lait), taloudellisella (palkat, työehdot), kulttuurisella (media, representaatio), ideologisella (uskomukset, normit) sekä subjektiivisella tasolla (rodullistetut luokkaidentiteetit). Rodun ja luokan artikulaatio on aina ajallisesti ja paikallisesti erityinen, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että Etelä-Afrikan apartheid, kolonialismi ja jälkikolonialismi ovat tuottaneet toisistaan poikkeavia rodun ja luokan muodostelmia.

Hall (2018a, s. 216) tarkastelee rodun ja luokan suhdetta myös elettyinä kokemuksena, jossa rotu toimii modaliteettina eli tapana, jonka

kautta luokkasuhteet koetaan rodullistuneiden merkitysten ja kokemusten kautta. Musta työväenluokkaan kuuluvalla henkilöllä tämä voi merkitä samojen matalapalkkaisten töiden tekemistä kuin valkoiseen työväenluokkaan kuuluville. Samalla tämä voi kuitenkin merkitä myös esimerkiksi rasistisen syrjinnän kohtaamista työympäristössä tai myönnteistä samaistumista muiden ei-valkoisiksi rodullistettujen kanssa, mikä voi vahvistaa solidaarisuutta ja positiivisen identiteetin rakentumista. Valkoisen työväenluokan kohdalla tämä asetelma voi puolestaan synnyttää paremmuuden tunteita suhteessa ei-valkoisiksi rodullistettuihin työyhteisön jäseniin. Tällöin he saattavat kiinnittyä poliittisiin ajatuksiin, jotka eivät edistä kaikkien matalapalkkaisten työväenluokkaan kuuluvien etua, vaan ylläpitävät rodullistettua luokkavaltaa.

Vaikka Hall (2018a, s. 175–176) näkee taloudelliset suhteet ja rasismiin erottamattomasti toisiinsa kietoutuneina, hänen ajattelussaan ideologialla on keskeinen merkitys tämän suhteen muodostumisessa ja ylläpitämisessä. Ideologian ymmärryksessä Hall nojaa italialaiseen filosofiaan ja poliittiseen teoreetikoon Antonio Gramsciin (1971), jonka käsitys hegemoniasta auttaa ymmärtämään, miksi valta säilyy vain silloin, kun se onnistuu saavuttamaan hyväksynnän myös ideologisella tasolla. Gramscin mukaan hallitseva luokka ei voi säilyttää valta-asemaansa pelkän pakon avulla, vaan sen on rakennettava laaja suostumus ihmisten keskuudessa. Ideologia muokkaa ihmisten maailmankuvia, jolloin hallitsevien ryhmien intressit alkavat näyttäytyä yhteisenä etuna ja jopa välttämättömänä vaihtoehtona.

Rasismi on Hallin (2018a, s. 217–218) ajattelussa erityisen voimakas ideologia, koska se häivyttää kolonialismin ja rasismiin sortavan historian ihmisten mielistä ja saa menestymisen yhteiskunnassa näyttämään yksilön omista saavutuksista ja ahkeruudesta riip-

puvaiselta. Näin rasismi normalisoi ja luonnollistaa historiallisesti rakentuneita yhteiskunnan hierarkioita ja tekee hyväksyttäväksi ihmisten asettamisen eriarvoisiin asemiin työmarkkinoilla.

Ideologiset diskurssit sisältävät aina myös ristiriitoja ja vastarinnan mahdollisuuden. Tätä dynamiikkaa kuvatakseen Hall kehittää käsitteen *konjunkturi*, jolla hän viittaa historiallisiin tilanteisiin, joissa useiden yhteiskunnallisten tasojen artikulaatio synnyttää jännitteitä ja ristiriitoja. Konjunktuurissa nämä jännitteet voivat tiivistyä murroshetkiksi tai kriiseiksi, joissa vallitsevaa ideologiaa voidaan haastaa ja uudelleen artikuloida. Näissä murroshetkissä uusi ideologia voi syntyä ja vaihtoehtoinen sosiaalinen järjestys laueta.

2.3. SUOMEN OIKEISTOHALLITUKSEN HEGEMONIA

Hallin (2018c [1979]) analyysi thatcherismin noususta 1970-luvun lopun Britanniassa konkretisoi rodun ja luokan artikulaatiota. Se paljastaa prosessin, jossa vallitsevaa ideologiaa haastettiin ja uusi hegemoninen järjestys alkoi rakentua. Hall (2018c, s. 376) tarkastelee tätä historiallista hetkeä konjunktuurina, jossa taloudelliset, poliittiset ja ideologiset ristiriidat ja jännitteet kohtasivat samanaikaisesti.

Hall hylkää vasemmiston perinteiset selitykset, joissa ihmisten oikeistolle antama tuki selitetään väärällä tietoisuudella tai oikeiston agendaan uskomisella. Margaret Thatcherin johtaman oikeistohallituksen menestyksen ytimessä oli sosiaalidemokratian heikkouksien hyödyntäminen (Hall 2018c, s. 381). Työväenpuolueen hallitessa kapitalismin kriisiä se joutui kurittamaan omaa kannattajakuntaansa valtion kautta esimerkiksi tulopoli-

tiikan keinoin. Tämän seurauksena monet ihmiset alkoivat kokea hyvinvointivaltion byrokraattisena ja etäisenä, jolloin valtio alkoi näyttäytyä vihollisena.

Hallin (2018c, s. 381) mukaan thatcherismi onnistui kanavoimaan ihmisten turhautumisen ja esiintymään kansan puolustajana valtiota vastaan. Se muutti teoreettisen talousopin, monetarismin, kansantajuiseksi ja moraalisesti vetoavaksi ihmisten mieltä. Monimutkaiset taloudelliset periaatteet käännettiin helposti ymmärrettäviksi iskulauseiksi, kuten “et voi maksaa itsellesi enempää kuin ansaitset” (Hall 2018c, s. 383). Koko kansantaloutta alettiin käsitellä kuin se olisi tavallisen kotitalouden budjetti, mikä teki valtion menoleikkauksista ja säästötoimista moraalisesti hyväksyttäviä.

Thatcherismi loi tunteisiin vetoavan kuvan sosiaalipummista ja valtion holhouksesta, joiden väitettiin heikentävän ihmisten moraalista selkärankaa. Talousopista tuli osa populistista kieltä, jota media levitti tehokkaasti. Rasismi ja maahanmuuttovastaisuus eivät olleet tästä strategiasta erillisiä ilmiöitä, vaan toimivat olennaisena osana ideologista työkalupakkia, jolla oikeisto rakensi populistista kannatustaan (Hall 2018c, s. 379, 391). Se tarjosi tehokkaan tavan kiinnittää ihmisten kokema epävarmuus ja pelko laajempaan kertomukseen kansakunnan rappiosta, jota vastaan tarvittiin vahvaa ja autoritaarista johtajuutta.

Thatcherismi onnistui siten luomaan uudenlaisen arkijärjen, joka yhdisti vanhoja ennakkoluuloja ja uusia ajatuksia. Se toi yhteen perinteisen konservatismen teemat, kuten kansakunnan ja perheen, sekä aggressiivisen uusliberalismin kilpailun ja individualismin (Hall 2018c, s. 383). Hallin mukaan thatcherismin ideologinen työ menestyi, koska se tarjosi uskottavan selityksen niille todellisille

ongelmille, joita ihmiset kohtasivat arjessaan sosiaalidemokraattisen konsensuksen murentuessa. Se ei huijannut ihmisiä, vaan antoi heidän kokemuksilleen uuden merkityksen ja suunnan, joka muutti koko poliittisen kentän ja loi pohjan oikeiston valtaannousulle (Hall 2018c, s. 392).

Hallin analyysi thatcherismin noususta tarjoaa hedelmällisen vertailukohdan Suomen nykyiseen poliittiseen tilanteeseen. Ennen rasismien roolin tarkastelua Suomen oikeistohallituksen hegemoniassa on tärkeää hahmottaa, millaisia muita taloudellisia, poliittisia ja kulttuurisia virtauksia tämänhetkinen konjunktuuuri kokoaa yhteen.

Pääministeri Petteri Orpon oikeistohallituksen muodostama tilanne muistuttaa monin tavoin Margaret Thatcherin johtaman oikeiston valtaan nousua, jolloin yhteiskunnalliset jännitteet tiivistyivät ja talouskuripolitiikka tehtiin moraalisesti vetoavaksi esittämällä monimutkaiset taloudelliset periaatteet helposti ymmärrettävinä. Sama logiikka on tunnistettavissa Suomessa, jossa valtion velka rinnastetaan ylivelkaantuneeseen kotitalouteen ja luodaan näin moraalinen oikeutus leikkauksille (Lindholm 2023).

Samanaikaisesti Suomen oikeistohallitus on tehnyt huomattavia verohelpotuksia suurimpiin tuloluokkiin, kuten laskenut ylimmän marginaaliveron 52 prosenttiin. Verohelpotuksia kritisoivia ääniä on puolestaan hiljennetty vetoamalla kateuteen toisten menestyksestä, kuten PM Orpon kommentti Helsingin Sanomille (Paananen 2025) havainnollistaa: “Kyse on puhtaasti siitä, että vastustetaan ihmisten menestymistä”.

Moraalinen oikeutus näkyy myös hallituksen terminologiassa. Suomen oikeistohallituksen jäsenet puhuvat yhä useammin hyvinvointivaltion sijaan “hyvinvointiyhteiskunnasta”, mikä

siirtää huomion pois valtiollisista vastuista ja antaa ymmärtää, että hyvinvoinnin ylläpitäminen olisi ensisijaisesti yksilöiden tehtävä.

Menoleikkauksia oikeutetaan näiden keinojen lisäksi vetoamalla Euroopan unionin taloussääntöihin, jotka rajoittavat jäsenvaltioiden julkista taloutta siten, että vuosittainen alijäämä ei saa ylittää kolmea prosenttia ja velka 60 prosenttia bruttokansantuotteesta. Suomen oikeistohallitus on valtiovarainministeriön johdolla ja eduskunnan enemmistön tuella päätenyt asettamaan velkajarrun, joka on huomattavasti tiukempi kuin mitä Euroopan unionin taloussäännöt vaativat (Muhonen 2025). Suomessa pitkän aikavälin velkajarrun tavoitteeksi on asetettu julkisen velan laskeminen 40 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Tiukempaa velkajarrua on perusteltu viittamalla verrokkimaihin, kuten Ruotsiin ja Tanskaan, joissa velan suhde on lähempänä tätä tasoa, sekä väittämällä, että menoleikkaukset ovat välttämättömiä kriisinkestävyyden varmistamiseksi. Näin niiden katsotaan turvaavan suomalaisten edun myös tulevaisuudessa, kuten Orpon kommentti Helsingin Sanomille (Paananen 2025) perustelee:

Pidän velkajarrua välttämättömänä. Kyse on siitä, että sitoudutaan siihen, että julkinen velka pidetään kurissa [...] Velan määrän kasvu on uhka kriisinkestävyydelle [...] Ei voi miettiä, onko talouskuripolitiikka oikein vai ei. Se on välttämätöntä.

Velkajarrua koskevassa retoriikassa kaikuvat samat puhetavat kuin muissakin leikkauspolitiikan perusteluissa, erityisesti huoli siitä, että Suomi joutuisi “EU:n tarkkailuluokalle”. Tämän retoriikan mukaan suomalaisten tulisi välttää luomasta sellaista kuvaa, jossa maa alkaisi näyttämään vastuuttomalta oppilaalta Euroopassa. Tiukkaa talouskuria pidetään

välttämättömänä, jotta Suomi ei menettäisi uskottavuuttaan EU:ssa ja rahoitusmarkkinoilla. Näin luodaan vaikutelma, ettei muita vaihtoehtoja yksinkertaisesti ole.

Nyt kun Suomi on tosiasiallisesti ajautunut EU:n tarkkailumenettelyyn, retoriikan itsensä selvyys paljastuu erityisen ongelmalliseksi. “Tarkkailuluokalle” joutuminen ei ole estänyt leikkauspolitiikkaa, vaan pikemminkin toiminut sen jälkikäteisenä oikeutuksena: talouskuri esitetään entistä välttämättömämpänä, koska “ulkoiset pakot” ja EU:n säännöt muka sulkevat pois vaihtoehtoiset politiikkalinjat. Sen sijaan, että leikkauspolitiikan vaikutuksia ostovoiman heikentymiseen, kotimaiseen kysyntään ja sosiaaliseen eriarvoisuuteen arvioitaisiin kriittisesti, tai että puututtaisiin esimerkiksi ilmiselvästi ympäristölle tai muunlaisille toimijoille haitallisiin ja taloudellisesti kannattamattomiin yritystukiin ja verokevennyksiin, leikkauslinjan jatkaminen esitetään ainoana realistisena vaihtoehtona. Näin demokraattinen poliittinen harkinta kaventuu entisestään, kun talouspolitiikka esitetään teknisenä pakon kysymyksenä eikä poliittisten valintojen ja arvopäätösten seurauksena.

Moraaliset oikeutukset menoleikkausten taustalla kietoutuvat yhteen työttömien stigmatisoinnin ja rasismien kanssa. Thatcherismin aikana maahanmuuttovastaiset ja rodullistavat diskurssit toimivat osana populistista kieltä, joka liitti ihmisten arjen epävarmuudet laajempaan kertomukseen kansakunnan heikentymisestä. Suomessa äärioikeiston osallistuminen hallitukseen ja sen saama hyväksyntä hallituskumppaneilta on normalisoitunut rasistista ja maahanmuuttovastaista kieltä sekä salaliittoteorioita, kuten “väestönvaihto” (Hyvönen & Pyrhönen 2023). Sen mukaan muslimimaista saapuvat henkilöt uhkaavat suomalaista kulttuuria tuomalla mukanaan patriarkaalisia arvoja ja koulut-

tamattomia ihmisiä.

Uhkakuvat kietoutuvat talouskasvun logiikkaan, joissa patriarkaalisia stereotyyppioita hyödynnetään yhtäältä selittämään maahanmuuttaneiden, erityisesti muslimitaustaisten naisten, suhteellisesti heikompa työllisyysastetta (Rajas 2012; Farris 2017). Nämä naiset nähdään patriarkaalisia arvoja kantavien kulttuurien ja miesten uhreina. Näin suomalaisen hyvinvointivaltion tehtäväksi muodostuu heidän “vapauttamisensa” väärästä tietoisuudesta, jotta he ymmärtäisivät omat etunsa ja voisivat integroitua työmarkkinoille.

Toisaalta kouluttamattomat ja lukutaidottomat pakolaiset nähdään ainoastaan “hyväntekeväisyyskohteina” ja menoerinä valtiolle ja kansalaisten verorahoille. Molemmissa retoriikoissa rakentuu essentialisoiva ja homogeeninen käsitys muslimimaista saapuvista henkilöistä, ja samalla sivuutetaan rakenteellisen rasismien vaikutukset työmarkkinoilla ja kotoutumispalveluissa (esim. Kurki; 2019; Ahmad 2020; Näre & Wide 2022; Krivosos 2023; Maury 2024; Masoud & Kurki 2025).

Rakenteellinen rasismi palveluissa ja työmarkkinoilla hidastaa merkittävästi maahanmuuttaneiden pääsyä työmarkkinoille ja ajaa monet heistä köyhyyteen. Tämä esimerkki havainnollistaa hyvin, miksi Hall (2018a, s. 217–218) pitää rasismia erityisen voimakkaana ideologiana. Rasismi saa ihmisten väliset eriarvoisuudet työn hierarkioissa näyttämään luonnollisilta ominaisuuksilta samalla, kun rasistiset käytännöt yhteiskunnassa häivytetään näkyvistä.

Rasismi toimii moninaisesti myös työväenluokan sisällä, eikä sen logiikkaa voi palauttaa yksinkertaiseen vastakkainasetteluun “ruskeiden maahanmuuttajien” ja “valkoisten kansalaisten” välillä. Maahanmuuttajien välillä vallitsee suomalaisessa yhteiskunnassa sel-

keitä rasistisia hierarkioita, jotka määrittävät, ketkä kelpaavat työvoimaksi ja millaisiin tehtäviin, ja ketkä ansaitsevat yhteiskunnan hyväksynnän.

Palvelu- ja hoivasektorilla arvostetaan halpaa ja sopeutuvaiseksi miellettyä työvoimaa, jota edustavat esimerkiksi filippiiniläiset ja vietnamilaiset työntekijät (Nguyen 2021). Ukrainalaiset puolestaan nähdään ”oikeina” turvapaikanhakijoina, toisin sanoen riittävän ”valkoisina” ja kulttuurisesti läheisinä (Bauvois 2022), vaikka samalla heidän työvoimaansa hyväksikäytetään matalapalkkaisissa töissä (Krivonos 2025). Innovaatioaloille taas toivotaan länsimaalaisiksi luettuja ”huippuosaajia”, joiden oletetaan vahvistavan Suomen kilpailukykyä ja talouskasvua. Rasismi ei siten pelkää erota ”kantaväestöä” ja ”maahanmuuttajia”, vaan järjestää myös maahanmuuttajaryhmien sisäistä arvojärjestystä, jossa ihonväri, kansallisuus ja oletettu kulttuurinen läheisyys määrittävät työmarkkina-asemaa ja yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä.

Suomen oikeistohallituksen aikana ulkomaalaisvihaa, rasismia ja työttömien stigmatisointia on käytetty perustelemaan sekä työmarkkina- ja sosiaalipoliittisia muutoksia että rasistista maahanmuuttopolitiikkaa. Hallituksen linjaukset ovat muun muassa tarkoittaneet merkittäviä leikkauksia kotoutumispalveluihin sekä asumistuen, toimeentulotuen ja työmarkkinatuen ehtojen kiristämistä, mikä on heikentänyt erityisesti yhteiskunnan haavoittuvimmassa asemassa olevien ryhmien, kuten maahanmuuttaneiden ja ei-valkoisiksi rodullistettujen henkilöiden, toimeentuloa ja hyvinvointia.

Maahanmuuttopolitiikan puolella on toteutettu laajoja kiristyksiä, jotka ovat kaventaneet turvapaikanhakijoiden, siirtolaisten ja muiden maahanmuuttajataustaisten henkilöiden oikeuksia. Oleskelulupien ehtoja on tiukennet-

tu, perheenyhdistämisen tulorajaa nostettu ja turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa sekä vastaanotto-olosuhteita heikennetty. Suomen kansalaisuuden saamisen edellytyksistä on myös tehty aiempaa rajoittavampia.

Suomen oikeistohallituksen käyttämät ideologiset keinot ilmentävät Hallin kuvaamaa rodun ja luokan artikulaatiota, jossa luokkapolitiikan koventaminen ja talouskurin välttämättömyyden esittäminen ainoana ratkaisuna saavat lisää uskottavuutta rasististen kertomusten kautta. Nämä kertomukset määrittävät, ketkä nähdään ”ansaitsevina” kansalaisina ja ketkä puolestaan ”taakkana” suomalaiselle hyvinvointivaltiolle. Näin talouskuripolitiikan moraaliset oikeutukset, rasistiset diskurssit ja työttömien stigmatisointi kietoutuvat toisiinsa muodostaen uuden hegemonisen arkijärjen, joka on sitonut yhteen Suomen oikeistohallituksen kansallismielisen konservatismiin ja uusliberaalin talouskuripolitiikan.

2.4. RODULLISEN KAPITALISMIN SYNTY JA VASTARINNAN PERINNE ETELÄ-AFRIKASSA

Rodullisen kapitalismin eteläafrikkalainen perinne vie meidät takaisin rodullisen kapitalismin käsitteen syntyjuurille. Luvun lopussa esittelemme lyhyesti, millaisia keskeisiä eroja ja yhtäläisyyksiä rodullisen kapitalismin kirjallisuudessa on tunnistettu yhdysvaltalaisen, brittiläisen ja eteläafrikkalaisen perinteen välillä.

Rodullisen kapitalismin eteläafrikkalainen perinne (*South African Tradition of Racial Capitalism*, SAT) muodostaa yhden keskeisimmistä historiallisista ja teoreettisista lähestymistä-

voista rasismien ja kapitalismin välisen suhteen tarkasteluun. Vaikka rodullisen kapitalismin käsite linkitetään nykyisin vahvasti Cedric Robinsonin teokseen *Black Marxism* (2000 [1983]), sen juuret ulottuvat apartheidin vastaiseen taisteluun Etelä-Afrikassa 1970- ja 1980-luvuilla.

Etelä-Afrikan apartheid-järjestelmää kuvattiin rodullisen kapitalismin järjestelmänä jo ennen kuin rodullisesta kapitalismista kehkeytyi vakiintunut teoreettinen käsite. Sekä Robinsonin että Stuart Hallin teoriat olivat vahvasti inspiroituneita eteläafrikkalaisten ajattelijoiden työstä ja heidän omat teoriansa rakentuvat sen pohjalta. Rodullisen kapitalismin eteläafrikkalainen perinne syntyi vastauksena maan poliittiseen ja taloudelliseen erityisyyteen sekä hallitsevan vapautusliikkeen kaksivaiheiseen vallankumousteoriaan (Levenson & Paret 2023, s. 3404).

Apartheidin vastaisessa liikkeessä vallitsi kaksi pääsuuntausta, jotka hahmottivat rasismien ja kapitalismin välistä suhdetta eri tavoin. Ensimmäinen oli Afrikan kansalliskongressin ja Etelä-Afrikan kommunistisen puolueen ajama kahden vaiheen teoria, joka perustui ajatukseen Etelä-Afrikasta poikkeuksellisen siirtomaana, jossa valkoinen sortajakansa asui samalla alueella sorretun rodullistetun enemmistön kanssa.

Strategisesti tämä tarkoitti taistelun etenemistä kahdessa vaiheessa. Ensin tulisi toteuttaa kansallisdemokraattinen vallankumous yhdessä kaikkien apartheidien vastustavien voimien kanssa ja vasta sen jälkeen sosialistinen vallankumous kapitalismia vastaan. Käytännössä tämä merkitsi, että ensin oli kaadettava kolonialistiset, feodaaliset ja imperialistiset rakenteet sekä luotava demokraattinen, kansallinen valtio, minkä jälkeen voitaisiin siirtyä asteittain sosialismiin.

Rodullisen kapitalismin eteläafrikkalaista perinnettä edustavat liikkeet hylkäsivät kahden vaiheen mallin (Levenson & Paret 2023, s. 3410). Heidän mukaansa apartheid ja kapitalismi muodostivat yhden ja saman ongelman, minkä vuoksi rasismien ja kapitalismin vastaiset kamppailut oli käytävä samanaikaisesti.

Zachary Levenson ja Marcel Paret (2023, s. 3407–3416) tiivistävät rodullisen kapitalismin eteläafrikkalaisen perinteen ajattelun muuttaman keskeisen teeman ympärille. Ensinnäkin sen mukaan kapitalismi synnyttää rasismia tietyissä historiallisissa olosuhteissa. Etelä-Afrikan kapitalismin kehitys 1800- ja 1900-luvuilla kytkeytyi tiiviisti valkoiseen ylivaltaan ja mustien ”tuplariistoon”. Rasismia hyödynnettiin taloudellisen riiston oikeutuksena ja työväenluokan solidaarisuuden hajottamisen välineenä.

Toiseksi valtio nähtiin rodullistamisen ensisijaisena toimijana. Apartheid-valtio ei ollut hallinnan neutraali kehys, vaan keskeinen pääoman kasautumisen väline, joka loi lakeja ja instituutioita varmistaakseen halvan työvoiman ja kurinalaisen, siirtolaisista koostuvan työjärjestelmän.

Kolmanneksi ”rotu”-ideologia saattoi sekä jakaa että yhdistää. Yhtäältä rasismi pirstoi työväenluokan solidaarisuutta, mutta toisaalta rodullisen kapitalismin eteläafrikkalaisen perinteen ajattelijat kehittivät myös käsitteitä, kuten ”ei-eurooppalainen” ja ”musta”, joilla sorretut ryhmät pyrkivät rakentamaan yhteistä identiteettiä ja vastustamaan ”hajota ja hallitse” -politiikkaa. Esimerkiksi Steve Bikon Black Consciousness -liike määritteli mustuuden positiiviseksi poliittiseksi identiteetiksi, joka yhdisti kaikkia syrjittyjä ryhmiä (Levenson & Paret 2023, s. 3413).

Neljänneksi rodullinen kapitalismi ymmärrettiin strategisena käsitteenä, joka merkitsi

sitä, ettei rasismiin ja kapitalismin vastaisia kamppailuja voinut erottaa toisistaan. Musta työväenluokka nähtiin liikkeen etujoukkona, jolla oli intressi kumota molemmat järjestelmät. Valkoista työväenluokkaa pidettiin sen sijaan taantumuksellisenä voimana, sillä se hyötyi omista etuoikeuksistaan eikä sen uskottu olevan valmis ajamaan rodullisen kapitalismin järjestelmän kaatamista.

Yhtenä merkittävimmistä eteläafrikkalaisen rodullisen kapitalismin aktivisteista ja teoretisoinnin edelläkävijöistä pidetään Neville Alexanderia (1936–2012) (Clarno & Vally 2023, s. 3428–3429). Alexander toimi poliittisena aktivistina ja vietti kymmenen vuotta vankina Robben Islandin saarella yhdessä Nelson Mandelan kanssa. Hän kuitenkin erosi Mandelan linjasta, koska hän painotti kapitalismin välitöntä kumoamista apartheidin rinnalla.

Vuonna 1983 Alexander ja National Forum Movement julkaisivat Azanian manifestin, jossa rodullinen kapitalismi määriteltiin Etelä-Afrikan kansan pääviholliseksi. Manifesti vaati vallankumouksellista siirtymää, jossa musta työväenluokka olisi johtava voima. Alexanderin (Clarno & Vally 2023, s. 3433–3434) mukaan apartheid-järjestelmää määrittivät kolme keskeistä ja ongelmallista dynamiikkaa: maan anastaminen valkoisten hyväksi, rodullistettu riisto siirtotyöjärjestelmän kautta sekä työmarkkinoiden varausjärjestelmä, joka suosi valkoisia työntekijöitä.

Alexanderin työ yhdisti teoreettisen analyysin ja poliittisen käytännön, ja hän tarkasteli apartheidin vastaista kamppailua osana laajempaa taistelua kapitalistista järjestelmää vastaan. Hän varoitti, että mikäli kapitalismia ei purettaisi samanaikaisesti, apartheidin loppu voisi merkitä vain mustan eliitin valtaan nousua ilman todellisia yhteiskunnallisia muutoksia (Clarno & Vally 2023, s. 3443).

Alexanderin ennustus kävi toteen, sillä vuonna 1994 tapahtunut siirtymä apartheidista demokraatiaan jätti kapitalismin rakenteet koskemattomiksi. Afrikan kansalliskongressin hallitus omaksui 1990-luvun lopulla uusliberaalin talouspolitiikan, joka jätti rodullisen kapitalismin perustan ennalleen (Clarno & Vally 2023, s. 3444). Tämän seurauksena Etelä-Afrikka on yhä yksi maailman eriarvoisimmista maista (Clarno & Vally 2023, 3444–3446). Mustan eliitin nousu *Black Economic Empowerment* -ohjelmien kautta ei ole hyödyttänyt suurinta osaa kansasta. Työttömyys ja köyhyys jakautuvat edelleen rodullisesti ja sukupuolittuneesti. Segregaatio jatkuu myös rakenteellisella tasolla, sillä apartheidin aikainen infrastruktuuri ja asuinaluejako eivät ole merkittävästi muuttuneet.

Alexanderin mukaan Afrikan kansalliskongressin strategia tähtäsi valta-aseman saavuttamiseen kapitalismin sisällä, ei sen kumoamiseen, jolloin apartheidin jälkeisessä Etelä-Afrikassa rodullinen kapitalismi jäi yhteiskunnallisten suhteiden perustaksi. Eteläafrikkalaisen rodullisen kapitalismin perinteen keskeisen argumentin mukaan rasismiin ja kapitalismin vastaisia kamppailuja ei voi erottaa toisistaan, vaan ne on käytävä rinnakkain mustan työväenluokan johdolla (Levenson & Paret 2023). Tämä lähtökohta tekee rodullisesta kapitalismista strategisen käsitteen, joka muotoutui konkreettisten poliittisten kamppailujen keskellä.

Edellä käsitellyt kolme rodullisen kapitalismin traditiota – yhdysvaltalainen, brittiläinen ja eteläafrikkalainen – havainnollistavat, että rodullisen kapitalismin kenttä on laaja ja monimuotoinen. Rodullista kapitalismia ei voi rajata yhteen maantieteelliseen tai historialliseen kontekstiin, eikä edes yhteen teoreettiseen määritelmään. Traditioita yhdistää näkemys rasismiin ja kapitalismin keskinäisestä määrittävyydestä sekä käsitys rasismista kes-

keisenä syrjinnän muotona, joka on edellytys arvon muodostuksessa ja pääoman kasautumisessa. Ne korostavat rodullistettujen ihmisten toimijuutta ja vastarintaa, joka haastaa kapitalistisia ja kolonialistisia rakenteita, ja samalla purkavat perinteisen marxilaisuuden oletuksia ja Eurooppa-keskeisyyttä.

Vaikka traditiot jakavat yhteisen kiinnostuksen rasismiin ja kapitalismin keskinäiseen suhteeseen, rodullisen kapitalismin teoreettisissa keskusteluissa on jäsennetty myös niiden keskeisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Eteläafrikkalainen perinne ankkuroi rodullisen kapitalismin analyysin apartheidin yhteiskunnalliseen kontekstiin ja painottaa järjestelmän paikallista ilmenemismuotoa, kun taas Robinson hahmottaa rodullisen kapitalismin globaalina järjestyksenä. Hallin lähestymistapa sijoittuu näiden väliin, sillä hän korostaa rodun ja luokan artikulaation ajallisaikallista luonnetta Etelä-Afrikan tradition tavoin, mutta laajentaa samalla analyysinsä globaalille tasolle ja lähenee näin Robinsonin teoretisointia (Keskinen & Laine, 2026).

Rodullisen kapitalismin keskusteluissa eteläafrikkalaisen tradition ja Hallin teoreettiset lähtökohdat on usein nähty toisiaan lähellä olevina (Clarno & Vally 2023; Levenson & Paret 2024), kun taas Robinsonin ja Hallin teoretisointien välille on hahmotettu kaksi keskeistä eroa. Ensimmäinen ero liittyy kysymykseen siitä, onko rasismiin ja kapitalismin suhde muuttumaton vai historiallisesti ja paikallisesti muotoutuva (Go 2021; Levenson & Paret 2024; Keskinen & Laine, 2026). Robinsonin analyysi antaa paikoin vaikutelman suhteen ylihistoriallisesta luonteesta, kun taas Hallin artikulaatioteoria korostaa sen ajallista ja paikallista erityisyyttä.

Tutkimuksessa on kuitenkin kiistelty Robinsonin teorian tulkinnasta ja siitä, tulisiko rasismiin ja kapitalismin suhde ymmärtää ylihis-

toriallisena vai historiallisesti kehittyneenä. Ylihistoriallista tulkintaa vastustavat tutkijat korostavat, että Robinsonin käyttämä käsite “racialism” viittaa rasismiin ja kapitalismin kehkeytymiseen jo ennen kapitalististen tuotantosuhteiden vakiintumista. Robinsonille erojen hallinta kiteytyi “rotuun” perustuvaksi kapitalismin kehityksen myötä, mikä osoittaa hänen pitäneen rasismiin ja kapitalismin suhdetta historiallisesti kehittyvänä eikä muuttumattomana (Leroy & Jenkins 2021; Keskinen & Laine, 2026). Hallin teoretisointi kuitenkin tuo selkeämmin esiin tämän suhteen ajallisaikallisen muotoutumisen ja korostaa sen kontekstisidonnaista tarkastelua (Keskinen & Laine, 2026).

Toinen keskeinen ero koskee rasismiin ja kapitalismin suhteen välttämättömyyttä (Go 2021; Levenson & Paret 2024; Keskinen & Laine, 2026). Robinsonin analyysissä rasismi muodostaa kapitalismin toimintalogiikan rakenteellisen ehdon, kun taas Hallin ja eteläafrikkalaisen perinteen näkökulmasta rasismiin ja kapitalismin yhteys on historiallisesti ja poliittisesti muotoutuva eikä ennalta määrätynyt. Toisin sanoen Robinson näkee rasismiin kapitalismin sisäisenä ja pysyvänä rakenteena, kun taas Hall ja eteläafrikkalainen perinne korostavat sen muuntuvuutta ja kontekstisidonnaisuutta eri historiallisissa tilanteissa (Clarno & Vally 2023; Levenson & Paret 2023, 2024).

Yhdymme Hallin teoretisointiin, jonka mukaan rasismiin ja kapitalismin suhde ei ole ennalta määrätynyt, vaan sitä on tarkasteltava ajallisesti ja paikallisesti erityisissä olosuhteissa. Tämä lähestymistapa säilyttää analyttisen tarkkuuden ja mahdollistaa muuttuvissa yhteiskunnallisissa konteksteissa syntyvien rasismiin ja kapitalismin muodostelmien tunnistamisen ja analysoinnin. Pidämme kuitenkin tärkeänä kiinnittyä Robinsonin käyttämään rodullisen kapitalismin käsitte-

seen, koska sen nimeäminen tuo rasismien kapitalismin teoreettisen kehyksen keskiöön, kun taas Hallin käsitteellinen kieli rodun ja luokan suhteesta voi helpommin etäännyttää ne toisistaan (Keskinen & Laine, 2026).

Kuten Keskinen ja Laine (tulossa) ovat todeneet, Robinsonin ja Hallin lähestymistapojen yhdistäminen tarjoaa hedelmällisen ja ajankohtaisen kehyksen rasismien ja kapitalismin suhteiden tarkastelulle, kun teorioiden syntyt kontekstit, yhteydet ja erot otetaan huomioon sen sijaan, että nämä teoriat nähtäisiin toisensa täysin pois sulkevinä (Levenson & Paret 2024). Robinsonin vahvuus on rasismien sijoittaminen kapitalismin rakenteelliseen ytimeen, mikä paljastaa niiden keskinäisen riippuvuuden. Rasismien ja kapitalismin keskinäistä suhdetta ei kuitenkaan tarvitse nähdä muuttumattomana tai ennalta määrättyneenä, vaan Hallia mukaillen sitä voidaan tarkastella ajallispaikallisesti ja jatkuvasti muuttuvana (Keskinen & Laine, 2026).

Sosiologi Julian Go (2021) on myös argumentoinut rasismien ja kapitalismin olleen historian kuluessa empiirisesti lähes aina toisiinsa kietoutuneita, mutta hän kyseenalaistaa sen, että tämä kietoutuminen olisi nähtävä teoreettisesti välttämättömänä. Kysymys tästä välttämättömyydestä liittyy samalla rasismien asemaan suhteessa muihin eriarvoisuuden muotoihin ja avaa pohdinnan rasismien painoarvosta syrjinnän ja hallinnan mekanismina suhteessa esimerkiksi sukupuoleen perustuvaan eriarvoisuuteen. Rodun ja erityisesti mustuuden keskeisyyttä on perusteltu kolonialistisen ja kapitalistisen väkivallan historiallisella kanavoitumisella rodun kautta, mikä on tuottanut valkoisen ylivalan maailmanjärjestyksen (Hawthorne & Lewis 2023, s. 8).

Tämä näkökulma on kuitenkin saanut osakseen perusteltua kritiikkiä, jossa on korostettu rodullisen kapitalismin teorioiden mieskes-

keisyyttä ja niiden rajallista kykyä huomioida sukupuolen ja muiden risteävien erojen merkitys kapitalististen yhteiskuntien toiminnassa (Bhattacharyya 2018; Sweeney 2021; Keskinen & Laine, 2026). Jaamme tämän kritiikin ja seuraavaksi tarkastelemme lyhyesti sukupuolen asemaa rodullisen kapitalismin kehityksessä orjuuden aikana.

2.5. ORJUUTETTUIEN NAISTEN RIISTO RODULLISEN KAPITALISMIN KEHITYKSEN KESKIÖSSÄ

Rodullisen kapitalismin teorioissa sukupuolen rooli on jäänyt selvästi vähemmälle huomiolle. Miesten ylivalan esittäminen sukupuolten synnynnäisiin ja luonnollisiksi väitetyihin eroihin perustuvana järjestyksenä oli kuitenkin olennainen osa sitä historiallista prosessia, jossa työ, arvo ja valta jaettiin ja hierarkisoitiin rodun, sukupuolen ja luokan mukaan varhaisen kapitalismin kehittyessä. Toisin sanoen sukupuolten eriarvoisuus ei ollut sivujuonne kapitalismin kehityksessä, vaan keskeinen keino oikeuttaa riisto ja eriarvoisuus samaan tapaan kuin rasismi kapitalismin historiassa (Paton 2022; Sweeney 2021).

Historioitsija Diana Paton (2022) on analysoinut, miten orjuuden laaja leviäminen ja taloudellinen kannattavuus olivat tiukasti sidoksissa eurooppalaisiin patriarkalisiin järjestelmiin, jotka määrittivät vapaiden ja orjuutettujen naisten aseman perintö- ja sukulaiskäytäntöjen kautta. Hänen mukaansa orjuuden sosiaalinen ja sukupolvinen uusintaminen oli perustavanlaatuisesti sidoksissa naisten työhön kahdella toisiaan täydentävällä tavalla: ensinnäkin orjuutettujen naisten sosiaalisen uusintamisen, etenkin lasten

synnyttämisen ja hoivan järjestelmällisen hyväksikäytön kautta, toiseksi patriarkaalisten ja rodullistettujen lakien avulla, jotka määrittivät orjuutetun aseman periytyvyyden.

Patonin mukaan Atlantin orjuuden aikana orjuuden uusintaminen rakentui globaalille ja sukupuolittuneelle työnjaolle. Varhaisemalla kaudella, noin 1700-luvun puoliväliin saakka, Amerikan plantaasitalous tukeutui siihen, että Afrikassa elävät naiset synnyttivät ja kasvattivat lapsia Afrikan yhteisöissä. Tämä tarkoitti, että raskaus, synnytys, imetys ja lastenhoito, jotka yhtäältä kuluttivat kehoa ja toisaalta vaativat jatkuvaa hoivaa, jäivät Afrikan yhteiskuntien kannettaviksi. Orjanomistajat Amerikassa hyötyivät tästä järjestelmästä, koska heidän ei tarvinnut vastata työvoiman sukupolvien välisen uusintamisen kustannuksista. Näin sokerin, puuvillan ja muiden hyödykkeiden tuotanto pysyi edullisempänä ja kannattavampana. Kyse oli siis synnytyksen ja lasten hoidon tilallisesta ulkoistamisesta Afrikan naisten ja yhteisöjen vastuulle.

Myöhemässä vaiheessa, erityisesti 1700-luvun lopulta eteenpäin ja orjakaupan rajoittamisen tai lakkauttamisen myötä, tämä logiikka muuttui. Kun uusien orjien tuonti vaikeutui, orjuutettujen naisten lisääntymisestä tuli keskeinen keino turvata orjatyövoiman jatkuvuus. Tällöin orjuutettujen naisten ruumiit asetettiin entistä tiukemman valvonnan kohteeksi. Plantaasinomistajat pyrkivät edistämään syntyvyyttä esimerkiksi tarjoamalla parempaa synnytyshoitoa, materiaalisia kannustimia lasten saamiseen sekä rajoittamalla raskaana olevien ja imettävien naisten työaikaa. Joillakin plantaaseilla perustettiin lastenhoitotiloja, joissa vanhemmat orjuutetut naiset hoitivat pieniä lapsia, jotta nuoremmat äidit saattoivat jatkaa raskasta työtä pelloilla. Patonin analyysi siten osoittaa, miten naisten ruumiit ja lasten synnytys

alistettiin suoraan tuotannon tarpeille.

Patonille keskeinen osa tätä järjestelmää oli *partus sequitur ventrem* -periaate, jonka mukaan lapsi seurasi äitinsä asemaa. Tämä periaate varmisti, että orjuutetun naisen synnyttämä lapsi oli automaattisesti orja riippumatta hänen isänsä asemasta. Säännös juonsi juurensa roomalaiseen oikeuteen ja eurooppalaiseen patriarkaaliseen ajatteluun, jossa orjuutetut ihmiset määriteltiin avioliittokelvottomiksi. Tämän seurauksena orjuutettujen naisten lapset luokiteltiin lain silmissä avioliiton ulkopuolella syntyneiksi eli "laittomiksi", mikä entisestään oikeutti heidän asemansa plantaasiin omistajien omaisuutena.

Patonin luenta esittää, miten Atlantin orjuuden järjestelmä rodullisti nämä patriarkaaliset periaatteet. Mustat orjuutetut naiset rinnastettiin epäkunnioitettaviin, moraalisesti arvottomiksi katsottuihin naisiin tai jopa kotieläimiin. Heidän lisääntymisensä ei välittänyt omaisuutta, kansalaisuutta tai suojaa, vaan ainoastaan orjuuden. Tämä erosi ratkaisevasti valkoisten naisten asemasta, joiden lisääntymistä ja avioliittoja säädeltiin omaisuuden, nimen ja yhteiskunnallisen aseman siirtämiseksi sukupolvelta toiselle. Toisin sanoen valkoisia (keski- ja ylempään yhteiskuntaluokkaan kuuluvia) naisia kontrolloitiin porvarillisessa kodissa, jotta omaisuus säilyisi suvussa, kun taas mustia naisia kontrolloitiin, jotta heidän uusintavaa työtään ja heidän lastensa työvoimaa voitiin riistää tuotannon tarpeisiin. Lisäksi orjuutettujen naisten asema altisti heidät jatkuvasti seksuaaliselle väkivallalle. Orjanomistajan valtaan sisältyi implisiittisesti oikeus pakottaa orjuutettu nainen seksuaalisiin suhteisiin, eikä raiskauksia tunnustettu rikoksiksi. Seksuaalinen hyväksikäyttö ei ollut poikkeus, vaan rakenteellinen osa järjestelmää, joka tuotti työvoimaa, voittoa sekä tyydytti plantaasiin omistajien seksuaalisia tarpeita.

Yhteenvedon Patonin tarkastelusta voidaan todeta, että orjuuden sosiaalinen ja sukupuolvinen uusintaminen edellytti orjuutettujen naisten kaksinkertaista hyväksikäyttöä: yhtäältä heidän työtään plantaasien tuotannossa ja toisaalta heidän lasten synnytystyötään, joka varmisti työvoiman jatkuvuuden. *Partus sequitur ventrem* -periaate muodosti tätä kokonaisuutta ylläpitävän oikeudellisen kehyksen, joka varmisti, että syntyvät lapset olivat omistajien omaisuutta ja että orjuuden taloudelliset hyödyt kasautuivat valkoisille perheille ja valtiollisille rakenteille.

Vaikka mustan elämän suora rahallinen arvo väheni orjuuden lakkauttamisen jälkeen, *partus sequitur ventrem* -periaatteen logiikka ei kadonnut. Historioitsija Shauna Sweeney (2021) mukaan rodullisen kapitalismin kontekstissa köyhien mustien naisten synnyttämät lapset nähdään usein vailla "sisäistä arvoa". Heidät luokitellaan ylijäämäväestöksi, joka altistuu rakenteelliselle köyhyydelle, hitaalle kuolemalle, vangitsemiselle ja muille valtiollisen väkivallan muodoille.

Samankaltainen logiikka on tunnistettavissa kolonialismin ja rodullisen kapitalismin konteksteissa myös nykypäivänä. Esimerkiksi Israelin palestiinalaisiin kohdistamassa kansanmurhassa palestiinalaisia lapsia on toistuvasti kuvailtu julkisessa ja poliittisessa puheessa "pahuuden lapsina", tulevina terroristeina tai olemuksellisesti uhkaavina subjekteina. Tällainen kielenkäyttö ei ainoastaan riistä lapsilta yksilöllisyyden ja viattomuuden oletuksen, vaan sijoittaa heidät ontologises-

ti jo ennalta vihollisen kategoriaan. Diskurssiivisesti tämä vastaa *partus sequitur ventrem* -logiikkaa, sillä lapsen arvo määrittyy äidin, yhteisön ja rodullistamisen perusteella eikä lapsena olemisen kautta.

Kun lapsi esitetään syntymästään lähtien vaarallisena, arvottomana tai tuhoutuvana subjektina, hänen kuolemansa ei näyttäyty poikkeuksena vaan odotettuna tai jopa välttämättömänä seurauksena. Näin rodullistaminen toimii keskeisenä mekanismina, jonka kautta siviiliväestöön kohdistuva äärimmäinen väkivalta – mukaan lukien lasten systemaattinen tappaminen palestiinalaisiin kohdistuvassa kansanmurhassa – voidaan esittää oikeutettuna, puolustuksellisenä tai väistämättömänä. Tässä mielessä *partus sequitur ventrem* -periaatteen perintö ei ole vain historiallinen, vaan elävä logiikka, joka jatkaa ihmiselämän arvottamista rodullistettujen hierarkioiden kautta.

Patonin tarkastelu sukupuolen roolista orjuutettujen naisten sorrossa laajentaa rodullisen kapitalismin kehityksen historiallista analyysia tuomalla sukupuolen rasismien rinnalle keskeiseksi valtasuhteeksi, joka ylläpitää ja luonnollistaa ihmisten taloudellisia ja elämän uusintamisen mahdollisuuksia. Luvussa 5 syvennymme vielä lisää feministisen teorian ja sosiaalisen uusintamisen näkökulmiin ja niiden antiin rodullisen kapitalismin teorialle. Seuraavaksi tarkastelemme rasismien ja kapitalismin keskinäisen luonteen artikulointumista uusliberaalissa kapitalismissa.

Uusliberalismi ja rodullinen kapitalismi

1970-luvulta alkanut uusliberalismin valtakausi ja rasistisen radikaalioikeiston nousu käyvät ajallisesti yhteen. Tästä huolimatta uusliberalismia ja nykyrasismia on tavallisesti analysoitu erillisinä ilmiöinä. Myös Suomessa syvällinen pohdinta näiden kahden välisestä *suhteesta* on ollut harvinaista (ks. esim. Patomäki 2007; Ojajärvi & Steinby 2008; Lindholm 2019). Tämän puutteen korjaamiseksi nyt alkava luku tarkastelee uusliberalismia ja rasismia rinnakkain. Vertailemme kahta erilaista teoriaa niiden vuorovaikutuksesta. Ensimmäistä teoriaa kutsumme *valtavirtavasemmistolaiseksi* teoriaksi, toista *rodullisen kapitalismin* uusliberalismiteoriaksi. Tuomme esiin valtavirtavasemmistolaisen teorian keskeiset taustaoletukset analysoimalla Jouko Jokisaloon (2016) kirjaa *Euroopan radikaali oikeisto*. Jokisaloon kirja sisältää suomalaisittain harvinaisen analyysin uusliberalismin ja rasismin välisestä suhteesta. Rodullisen kapitalismin teoriasta käytämme esimerkkinä brittiläisen rasismin tutkijan, Arun Kundnanin (2021; 2023), ajattelua. Kundnanin teos *What is Antiracism?* (2023) on saanut paljon kiitosta ja huomiota rodullista kapitalismia hyödyntävästä uusliberalismianalyysistään (ks. Cornelissen 2025; Kumar 2025; Heatherton 2025).

Ennen kuin siirrymme tarkemmin vertailemaan edellä kuvattuja teorioita, avaamme lyhyesti uusliberalismin ja uusrasismien käsitteitä omissa alaluvuissaan. Molemmat käsitteet esitellään myöhempää analyysyä silmällä pitäen. Uusliberalismia käsitellään etenkin David Harveyn (2008) ajattelun kautta, koska sekä Jokisalo että Kundnani viittaavat Harveyn Suomessakin tunnettuun teokseen *Uusliberalismin lyhyt historia*. Uusrasismien käsite avataan taas siitä syystä, että niin Jokisalo kuin Kundnanikin näkevät sen keskeiseksi rasismien muodoksi uusliberalismin aikakaudella.

3.1. SOSIAALISESTI ANKKUROITUNEESTA LIBERALISMISTA UUSLIBERALISMIIN

Ennen kuin uusliberalismi nousi globaalin pohjoisen kapitalistisissa maissa valta-asemaan 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa, näitä maita hallittiin ”taloudellis-poliittisella järjestelmällä”, josta Harvey (2008, s. 18) käyttää nimitystä ”sosiaalisesti ankkuroitunut liberalismi”. Sosiaalisesti ankkuroituneen libe-

ralismin ymmärtäminen on välttämätöntä, jotta hahmotetaan, millaisessa poliittisessa tilanteessa uusliberalismi syntyi ja mikä kyseisessä opissa oli sen alkumetreillä ”uutta”.

Sosiaalisesti ankkuroitunut liberalismi rakentui vastareaktion kolmelle uhkakuvalle. Se pyrki estämään 1930-luvun laman toistumisen, maailmansotaan johtaneen valtiollisen kilpailun ja luokkataistelun kiihtymisen. Globaalin vakauden saavuttamiseksi luotiin kansainvälistä taloutta ja politiikkaa sääteleviä instituutioita, kuten Bretton Woods -järjestelmä, Maailmanpankki ja Yhdistyneet kansakunnat. Samaan aikaan globaalin pohjoisen valtiot rakensivat hyvinvointipalveluita – koulutusta, terveydenhuoltoa ja sosiaaliturvaa – taatakseen luokkien välisen sopusoinnun. Harveyn (2008, s. 17–18) mukaan:

Kaikkien näiden valtiomuotojen yhteinen piirre oli, että valtion tehtävänä oli tavoitella täystyöllisyyttä, talouskasvua ja kansalaisten hyvinvointia ja että valtiovalan tuli voida vapaasti toimia näiden tavoitteiden puolesta markkinamekanismien rinnalla tai tarvittaessa ohjata niitä tai jopa korvata ne.

Näitä valtiomuotoja ylläpidettiin ”keynesiläisyydeksi” nimetyllä talouspolitiikalla. Suuntaus oli saanut nimensä brittiläiseltä ekonomistilta John Maynard Keynesiltä, mutta sen myöhempään poliittiseen soveltamiseen vaikuttivat voimakkaasti etenkin Alban Williams Phillipsin ajatukset. Niin sanotun ”Phillipsin käyrän” mukaan korkea työllisyys yhdistyi korkeaan inflaatioon, kun taas alhainen työllisyys matalaan inflaatioon. Tämä teoria mielessään valtiot lunastivat ”itselleen pysyvästi korkeamman työllisyyden hyväksymällä pysyvästi korkeamman inflaation” (Lindholm 2019, s. 41).

Teorian taustalla oli logiikka, jonka mukaan korkean työllisyyden vallitessa vahva työväki voitti itselleen palkankorotuksia ja yritys-

ten tuotantokustannukset kasvoivat. Tämän seurauksena yritykset nostivat tuotteidensa hintoja pitääkseen yllä itselleen suotuisia voittomarginaaleja. Sen sijaan työllisyysasteen ollessa matala palkat pysyivät alhaalla ja yritysten voitot korkealla, vaikkei hintoja olisikaan mainittavasti nostettu.

Phillipsin käyrään perustunut politiikka kiihtyi vuonna 1973, kun Israelin ja arabimaiden sota johti öljyn markkinahinnan nousuun. Öljykriisi nosti ihmisten elinkustannuksia ja rokotti energiantensiivistä teollisuutta. Työttömyys ja inflaatio lähtivät samanaikaiseen nousuun, mitä Phillipsin käyrä ei ollut osannut ennustaa. Sosiaalisesti ankkuroituneen liberalismien taloudellinen perusta alkoi horjua ja uusliberalismille tarjoutui mahdollisuus lyödä se laudalta.

Uusliberalismin aatetta oli alettu kehittää jo 1940-luvulla, mutta se oli pysynyt 1970-luvulle asti suhteellisen marginaalisena ilmiönä. Vuonna 1947 opin kannattajat olivat perustaneet Mont Pelerin Society -nimisen tieteilisen yhteisön yhteiskuntafilosofi Friedrich von Hayekin johdolla. Tämän yhteisön kuuluisimpia nimiä olivat Hayekin lisäksi taloustieteilijät Milton Friedman ja Ludwig von Mises sekä filosofi Karl Popper. Vaikka uusliberalismin oppi ei ollutkaan yhtenäinen, ilmenevät monet sen perusideat liikettä alun perin johtaneen Hayekin ajattelussa.

Hayekin filosofiassa tehdään tärkeä ero suunnitellun ja ”spontaanin järjestyksen” välille. Spontaanit järjestykset eivät synny tietoisesta suunnittelusta vaan tahattomasta kulttuurirevoluutiosta, jossa paremmat periaatteet korvaavat ajan mittaan huonommat. Koska spontaanien järjestysten säännöt ovat kulttuurirevoluution kasvottomien voimien koetelemia, ne ovat yleispäteviä ja yleishyödyllisiä toisin kuin suunniteltujen järjestysten periaatteet, jotka ovat ilmausta yhden tai use-

amman vallanpitäjän tahdosta (Lagerspetz 2009, s. 57–104).

Markkinat edustavat Hayekille yleispätevää, spontaania järjestystä, kun taas pyrkimys suunnitella taloutta perustuu hänen mukaansa vallanpitäjien yksityiseen tahtoon ja vajaanlaiseen tietoon. Markkinat ovat menestyneet kulttuurievoluutiossa muun muassa sen takia, että ei-persoonallisen vaihdon periaate mahdollistaa suuren ihmisjoukon erilaisten tarpeiden, halujen ja pyrkimysten tahattoman yhteensovittamisen. Kun sitten joku vallanpitäjä ryhtyy suunnittelemaan taloutta, hän ikään kuin päättää ihmisten puolesta, mitä nämä tahtovat. Samalla hän tulee avanneeksi tien pakkoon, orjuuteen ja totalitarismiin (Lagerspetz 2009, s. 57–104; Kundnani 2021, s. 59–60).

Hayekin aatteet oli suunnattu sosialismia ja keynesiläistä markkinasääntelyä vastaan ja vuoden 1973 öljykriisi loi pohjan niiden poliittiselle suosiolle. Talouden suunnittelua vastustanut filosofia muutettiin käytännön politiikaksi, kun Ison-Britannian pääministeri Margaret Thatcher ja Yhdysvaltain presidentti Ronald Reagan ryhtyivät 1980-luvulla purkamaan hyvinvointivaltiota. He ja muut uusliberaalit poliitikot tähtäsivät esimerkiksi ”valtionyriyten (myös sosiaalisen asuntotuotannon) yksityistämiseen, verotuksen keventämiseen, yrittäjyyden edistämiseen ja yritysmuonteisen ilmapiirin luomiseen vuolaisten ulkomaisten sijoitusvirtojen houkuttelemiseksi maahan (ennen kaikkea Japanista)” (Harvey 2008, s. 32). Paradoksaalisesti tämä valtiota purkava ja markkinoita laajentava hanke edellytti kuitenkin vahvaa valtiota toteuttajakseen.

Kokoavasti voidaan todeta, että uusliberalismi on sekä korkealentoista filosofiaa ”spontaanita markkinajärjestyksestä” että suunniteltua politiikkaa yrittäjyyden, yksityisomistajuuden

ja kilpailun hyväksi. Harvey kiteyttää uusliberalismin luonteen seuraavasti:

Uusliberalismi on ensinnäkin poliittisen taloustieteen teoria, jonka mukaan ihmisten hyvinvointia voidaan parhaiten edistää vapauttamalla yksilön yrittelijäisyys ja osaaminen sellaisessa institutionaalisessa viitekehyksessä, jota määrittävät vahva yksityinen omistusoikeus, vapaat markkinat ja vapaakauppa. (Harvey 2008, s. 7.)

3.2. VANHASTA RASISMISTA UUTEEN RASISMIIN

Niin sanottu ”uusrasismi” nousi keskeiseksi rasistiseksi teoriaksi 1970- ja 1980-lukujen taitteessa samaan aikaan, kun uusliberalismi teki nousuaan. Kulttuuristen erojen merkitystä painottanutta uusrasismia edelsi ”vanha”, eli biologinen rasismi, joka kriisiytyi toisen maailmansodan jälkeen.

Tämä vanha rasismi, joka oli hallitsevassa asemassa 1800-luvun loppupuolelta 1900-luvun puoliväliin asti, väitti, että ihmiskunta jakautuu biologisiin rotuihin ja näiden rotujen välillä valitsee hierarkia: ”yksi – – ryhmä on luonnostaan tuomittu synnynnäiseen alemmuuteen ja toinen ryhmä synnynnäiseen ylemmyyteen” (Benedict 1942, s. 97). Myös ryhmien väliset kulttuurierot selitettiin biologialla: eurooppalaisten väitettyä kulttuurista ylivertaisuutta perusteltiin heidän rodullisella, eli biologisella, ylivertaisuudellaan (Blaut 1992, s. 292). Ihmisten biologisen hierarkian opilla oikeutettiin muun muassa rotuhygieniä ja kansanmurhia.

Toisen maailmansodan jälkeen biologinen rasismi joutui niin poliittiseen kuin tieteelliseenkin epäsuosioon. Poliittisesti sitä haas-

toivat paitsi natsien vastaisuus ja sosialistiset tasa-arvon aatteet, myös ennen kaikkea 1960-luvun antirasistinen aktivismi ja kansalaisoikeuskamppailut. Tiede puolestaan synnytti uusia teorioita, jotka kyseenalaisivat ihmisten biologisen hierarkian, vaikka rotukäsitteestä ei kokonaan luovuttukaan. Esimerkiksi UNESCON koolle kutsuma tutkijaryhmä totesi vuonna 1950, ettei sen hetkinen tiede ”oikeuta johtopäätöstä, että perinnölliset geneettiset erot olisivat merkittävä tekijä eri kansojen tai ryhmien kulttuurien ja kulttuuristen saavutusten eroissa” (UNESCO 1969, s. 32). Lisäksi monet antropologit ja etnologit pitivät kulttuurieroja suojelemisen arvoisena rikkautena ja vastustivat sivilisaatioiden arvojärjestykseen asettamista (Büchi 1996, s. 152).

Vaikka ihmisten epätasa-arvon biologiset oikeudet näin haalistuivatkin, monet epätasa-arvon poliittiset, taloudelliset ja kulttuuriset rakenteet säilyivät yhtä räikeinä kuin ennenkin. Kolonialismilla hankitut rikkaudet eivät esimerkiksi haihtuneet ilmaan, vaikka niitä ei enää yhtä helposti voitukaan perustella biologialla. Samaan aikaan toisen maailmansodan jälkeiset mullistukset, erityisesti Eurooppaan kohdistuneen maahanmuuton lisääntyminen ja dekolonisaatio, aiheuttivat päänvaivaa niille, jotka halusivat ylläpitää ja uudistaa valkoisten väestöjen etuoikeuksia.

Vanhan ylivallan oikeuttamiseksi ja uusien valta-asemien pystyttämiseksi tarvittiin uusi rasistinen oppi. Tämä uusrasismi, eli kulttuurinen rasismi, jakoi ihmiskunnan biologisten rotujen sijaan historiallisiin kulttuureihin, joita erottivat toisistaan tarkat ja muuttumattomat rajat. Näin kulttuurit *rodullistettiin*, eli niistä tehtiin erillisyydessään ja jäähmydessään rodunkaltaisia ”häkkejä” (Jokisalo 2016, s. 196), jotka eivät tarjonneet yksilöille tai ryhmille kulttuurienvälistä liikumatilaa. Rasisteille tämä kulttuurin rodullistaminen tarjosi useita etuja. Ensinnäkin

pahamaineista ”rotua” ei tarvinnut mainita, jos mieli jakaa ihmiset suurin piirtein samantyyppisiin ryhmiin kuin ennenkin. Toiseksi valitsevien epätasa-arvoisuuksien ja syrjinnän oikeutusta ei täytynt enää etsiä biologiasta, kun sen saattoi löytää yhtä itsestään selvästi – ja yhtä epäoikeudenmukaisesti – rodullistettuja kulttuurieroja tutkimalla. Esimerkiksi rakenteellisen rasismien vaikutukset, kuten maahanmuuttajien ”integraatio-ongelmat”, voitiin nyt selittää heidän vierailulla kulttuurisilla taipumuksillaan.

Tarkemmin ottaen uusrasismi vastasi kahteen ajankohtaiseen poliittiseen kysymykseen: (1) miten perustella maahanmuuttopolitiikan kiristämistä ja (2) miten oikeuttaa entisten emämaiden jatkuva kontrolli postkoloniaalisista valtioista. Näihin kysymyksiin se ehdotti ratkaisuksi kahta hieman erilaista teoriaa, joita yhdistää niiden käsitys kulttuureista erillisinä ja jähmeinä kokonaisuuksina. Ensimmäistä vastausta kutsumme *maahanmuuttovastaiseksi uusrasismiksi*, toista *uuskolonialistiseksi uusrasismiksi*.

Maahanmuuttovastainen uusrasismi voidaan tiivistää muutamaan perusteeseen. Ensinnäkin se näki ihmisväestöjen elinvoiman perustuvan tiettyyn maantieteellisesti rajattuun kulttuuriin. Tämän kulttuurin rajat se samaisti kansakunnan rajoihin. Britanniassa tämä tarkoitti sitä, että kulttuuria ”rajaavat joka puolelta meret” (Gilroy 1987, s. 46). Toiseksi se konstruoi kulttuurit toistensa kanssa yhteensopimattomiksi ja kulttuurierot ”ylipääsemättömiksi” (Balibar 1991, s. 21). Näin voitiin väittää, että maahanmuuttajien vieraat tavat hukuttaisivat kohdemaan luonnollisen kulttuurin ja tuhoaisivat kansalaisille rakkaan elämänmuodon, joka perustui kansalliseen perinteeseen, kuten ”brittiläisyyteen” tai ”ranskalaisuuteen”. Vuonna 1978 Margaret Thatcher pelottelikin brittejä kulttuurisesti heistä poikkeavien maahanmuuttajien ”tul-

valla” (Baker 1981, s. 15).

Kolmanneksi maahanmuuttajavastainen rasismi piti siirtolaisiin kohdistunutta vihaa luonnollisena reaktiona, joka oli seurausta kulttuurisen hukkumisen pelosta. Toisin sanoen kulttuurien kohtaamisesta väitettiin seuraavan elämänmuotojen konflikteja, yhteiskunnallisen harmonian horjumista ja rasismia (Balibar 1991, s. 22). Näin tiukka maahanmuuttopolitiikka esitettiin yhteiskuntarauhan suojelemisena ja itse asiassa ainoana oikeana antirasismina.

Tämä antirasististen argumenttien päälaelleen kääntäminen oli kenties yksi syy maahanmuuttajavastaisen uusrasismien menestykseen. 1970- ja 1980-luvuilla tästä menestyksestä pääsivät nauttimaan Margaret Thatcherin lisäksi sellaiset radikaalin oikeiston johtajat kuin brittiläinen Enoch Powell ja ranskalainen Jean-Marine Le Pen. Nykyään maahanmuuttovastaista uusrasismia viljelevät suomalaisessa yhteiskunnassa esimerkiksi valtiovarainministeri Riikka Purra ja eduskunnan puhemies Jussi Halla-aho. He kuvaavat maahanmuuttaneita luonnostaan patriarkaalisisina ja rikollisina hirviöinä perustellakseen milloin mitään politiikkatoimea.

Uusrasismien *uuskolonialistinen versio* erosi sen maahanmuuttajavastaisesta versiosta siinä, että kulttuurien yhteensopimattomuuden sijasta se korosti kulttuurista hierarkiaa. Tämä teoria selitti postkoloniaalisten valtioiden köyhyyden, joka oli seurausta kolonialismista, näiden maiden kulttuurisella kypsymättömyydellä. ”Alikehittyneisyydestään” nämä valtiot pääsisivät eroon ainoastaan seuraamalla niitä kehittyneempänä pidetyn eurooppalaisen kulttuurin mallia. Toisin sanoen tämän teorian mukaan entiset siirtomaat kykenivät kehittämään kulttuurinsa laatua ja siten lisäämään varallisuuttaan vain kolonialististen maiden taloudellisen holhouksen alaisuudessa

(Blaut 1992, s. 293).

Kaiken kaikkiaan uusrasismille voidaan antaa kahteen kohtaan jakautuva määritelmä. Ensinnäkin se on rasismien muoto, joka jakaa ihmiset biologisten rotujen sijaan kulttuureihin. Näitä kulttuureita se väittää toisistaan erillisiksi, luonnollisiksi, muuttumattomiksi ja sisäisesti kiinteiksi kokonaisuuksiksi. Toiseksi se oikeuttaa syrjintää vetoamalla kulttuurien yhteensopimattomuuteen ja/tai rationalisoi taloudellisen hyväksikäytön kulttuurisen hierarkian nimissä. Uusrasismi on ollut 1970-luvulta nykypäivään asti kenties rasismien tärkein ilmiö, vaikka biologiseen rasismiin ei ole kokonaan hävinnyt.

3.3. UUSLIBERALISMIN JA UUSRASISMIN VÄLINEN SUHDE: VALTAVIRTA-VASEMMISTOLAINEN TEORIA

Historioitsijan ja pitkän linjan rasismien tutkijan Jouko Jokisalon oikeistoradikalismia käsittelevä kirja *Euroopan radikaali oikeisto* (2016) on oiva esimerkki *valtavirtavasemmistolaisesta* näkökulmasta uusliberalismin ja rasismien suhteeseen. Tämä suhde hahmottuu Jokisalon kirjassa – ja erityisesti sen luvussa *Uusliberalismi ja radikaali oikeisto* – uusliberalismin ja rasistisen radikaalioikeiston välisenä vuorovaikutuksena. Näin on siitä syystä, että Jokisalon edustama valtavirtavasemmistolainen perspektiivi *paikantaa* rasismien ensisijaisesti radikaaleihin oikeistolaisiin liikkeisiin. Näistä liikkeistä Jokisalo puhuu myös oikeistoradikaaleina tai äärioikeistolaisina toimijoina.

Jokisalon mukaan uusliberaalien ja oikeistoradikaalien välillä on historiallisesti katsoen ollut runsaasti yhteistyötä: ”1990-luvun

puoleenväliin asti oikeistoradikaaliset ja -populistiset puolueet olivat uusliberalistisen markkinafundamentalismin kannattajia” (Jokisalo 2016, s. 126). Tämä yhteistyö kuitenkin heikkeni 2000-luvulle tultaessa, jolloin monet oikeistoradikaalit puolueet alkoivat vastustaa globalisaatiota ja uusliberalismia kuitenkin sitoutumatta sosialismin perinteeseen. Timo Soinin sanoin niistä tuli ”työväestön puolue[ita] ilman sosialismia” (Soini 2013, siteerattu teoksessa Jokisalo 2016, s. 128).

Nykyään uusliberaaleja ja radikaalioikeistolaisia yhdistää ideologisesti se, että ne molemmat määrittelevät maahanmuuttajien arvon sen perusteella, mikä on ”heidän taloudellinen hyödyllisyytensä kansakunnalle” (Jokisalo 2016, s. 141). Tästä yhteisymmärryksestä huolimatta uusliberaalit ja radikaalioikeistolaiset ovat Jokisalon mukaan tärkeästä asiasta erimielisiä: ”Erona uusliberalismin ja äärioikeiston välillä on se, että uusliberalismin edustajille ’rotu’, etninen alkuperä, uskonto ovat samantekeviä” (mts. 141). Toisin sanoen rasismi on radikaalia oikeistoa määrittävä piirre, kun taas uusliberalismi nähdään ytimeltään ei-rasistiseksi hyötyopiksi.

Vaikka Jokisalon mukaan uusliberalismi ei itsessään olekaan rasistista, ”muodostaa [se] joka tapauksessa *ideaalisen kasvualustan* oikeistoradikaalisille ja -populistisille ideologioille” (Jokisalo 2016, s. 125, kursiivi meidän), jotka ovat rasistisia. ”Ideaalisen kasvualustan” metafora on tässä olennainen. Se kuvastaa ajatusta uusliberalismin ja rasistisen oikeiston välisestä suhteesta, jossa ei-rasistinen uusliberalismi mahdollistaa rasismia ja luo olosuhteita rasismiin voimistumiselle. Jokisalo käyttää monia muitakin kielikuvia saman ajatuksen ilmaisemiseksi. Hän kuvaa uusliberalismia muun muassa rasistisen äärioikeiston ”ideologiseksi hummukseksi” (mts. 142), sen ”polttoaineksi” (mts. 129) ja sille otollisen ”yhteiskunnallisen tietoisuuden”

tuottajaksi (mts. 129).

Jokisalon tekstistä hahmottuu kaksi erilaista teoriaa siitä, millä tavoin uusliberalismi luo olosuhteet rasismiin menestykselle. Ensimmäistä teoriaa kutsumme *syntipukkiteoriaksi* ja toista *egoistisen persoonallisuuden teoriaksi*.

Syntipukkiteorian mukaan uusliberalismi synnyttää taloudellista kurjuutta, josta oikeistoradikaalit syyttävät maahanmuuttajia ja eivalkoisiksi rodullistettuja ryhmiä. Näin kävi Jokisalon mukaan vuonna 2008, kun uusliberaali politiikka oli johtanut finanssikriisiin. Erään kyselyn mukaan “[y]li 50 prosenttia arveli, että finanssikriisin syynä olivat ne, jotka käyttivät hyväkseen sosiaalivaltiota ja vajaalle 15 prosentille olivat ulkomaalaiset syntipukki” (Jokisalo 2018, s. 128). Tässä ja muissa vastavissa tilanteissa äärioikeiston rasismi ottaa puhuttelunsa kohteeksi ”yhteiskunnan kehityksestä pudonneet tai putoamassa olevat miespuoliset nuoret”, jotka unelmoivat paaluusta ”fordismin kuvitteelliseen kulta-aikauteen” (mts. 145) eli sosiaalisesti ankkuroituneen liberalismin poliittiseen järjestykseen. Rasismi ”osoittaa [heille] uuden vihollisen eli maahanmuuttajat” (mts. 142), jotka ”ovat konkreettinen, visualisesti nähtävissä oleva ja siten helpompi vastustaja kun pääoma ja sen edustajat” (mt.). Syntipukkiteoriassa rasismi hahmottuu uusliberalismin häviäjien hätähuudoksi ja pääoman piiloutumiskeinoksi. Toisin sanoen rasismi suojelee tämän teorian mukaan pääoman edustajia kritiikiltä suuntaamalla leikkauspolitiikan aiheuttaman vihan maahanmuuttajiin.

Egoistisen persoonallisuuden teoriassa uusliberaalin kilpailuimperatiivin nähdään puolestaan tuottavan egoistisia ja autoritaarisia persoonia, jotka suhtautuvat kylmästi ja välinpitämättömästi itseään heikommassa asemassa oleviin. Tämän teorian mukaan ”radikaalin oikeiston sosiaalisen perustan yhden mer-

kittävän osan muodostavat mahdollisesti tulevaisuudessa ennen muuta läntisten teollisten yhteiskuntien modernisaatiokehityksen voittajat” (Jokisalo 2018, s. 136), eivät suinkaan sen häviäjät. Nämä menestyvät yksilöt samastuvat uusliberaaliin “kilpailukyky-, suoritus- ja hyötyajatteluun” (mt.) ja halveksuvat niitä, jotka eivät “täytä asetettuja tulosvastuuvaatimuksia” (mt.). Egoististen menestytjien vihan kohteiksi päätyvät “vanhukset, vammaiset, pitkäaikaistyöttömät ja ennen kaikkea maahanmuuttajat” (mts. 144), toisin sanoen ryhmät, jotka kohtaavat yhteiskunnassa laajaa rakenteellista syrjintää. Näin ollen egoistisen persoonallisuuden teoriassa rasismi näyttäytyy pikemminkin uusliberalismin voittajien sadistisena dominanssina kuin uusliberalismin häviäjien katkeruuden ilmauksena. Egoistisen persoonallisuuden teorialle ja syntipukkiteorialle yhteistä on puolestaan se, että niiden molempien mukaan rasismi *peittää* epätasa-arvon juurisyyntä eli uusliberaalin leikkaus- ja kilpailupolitiikan.

Radikaali oikeisto on Jokisalon mukaan käyttänyt uusrasismia menestyksekkäästi värvätesään riveihinsä niin uusliberalismin katkeria häviäjiä kuin sen korskeita voittajiakin. Vaikka Jokisalo selittääkin rasistisen äärioikeiston menestystä uusliberalismin vaikutuksilla, ei hän kuitenkaan näe nimenomaisesti rasismin uuden muodon, uusrasismin, ja uusliberalismin välillä vahvaa yhteyttä. Hän ei toisin sanoen selitä uusrasismin voittokulkua uusliberalismista johtuvilla syillä. Sen sijaan hän esittää uusrasismin menestyneen siksi, että se tarjosi radikaalille oikeistolle reitin pois poliittisen kentän marginaalista.

Uusrasismi ja erityisesti muslimivastainen kulttuurirasismi edistivät oikeistoradikalismin valtavirtaistumista kahdella tavalla. Ensinnäkin “muslimivastaisen rasismin julistajaa ’ei heti nuijita ’natsi’-nurkkaukseen” (Wolfschlag 2012, siteerattu teoksessa Jokisalo

2018, s. 199.), kuten Jokisalo toteaa saksalaista konservatiivilehti Junge Freiheitia siteeratena. Tämän voi tulkita niin, ettei kulttuurisesti ja uskonnollisesti väritettyä muslimivastaista rasismia kytketä natsismin perintöön yhtä vahvasti kuin biologista rasismia tai antisemitismia. Lisäksi eurooppalaisen ajattelun syvät muslimivastaiset virtaukset tarjosivat äärioikeiston islamofobialle tukea (Jokisalo 2018, s. 206).

Toiseksi radikaali oikeisto onnistui esittämään itsensä naisten ja seksuaalivähemmistöjen suojelijana levittämällä stereotypiaa muslimimaahanmuuttajien naisvihamielisyydestä ja homofobisuudesta. Näin uusrasismi on tuonut ”radikaalille oikeistolle eri maissa yhteistyömahdollisuuksia valtaväestön kanssa ja merkinnyt läpimurtoa liberaaleihin, feministisiin ja osittain kristillisiin piireihin sekä seksuaalivähemmistöihin ja konservatiivisiin ihmisoikeusjärjestöihin” (Jokisalo 2018, s. 204). Kaiken kaikkiaan ”radikaalin oikeiston piirissä muslimivastaista [uus]rasismia pidetään poliittisena menestysreseptinä” (mt.).

Kokoavasti voidaan todeta, että Jokisalon edustama valtavirtaväestöläinen teoria hahmottaa uusliberalismin ja rasismin suhteen *ulkoiseksi* ja *yksipuoliseksi*. Suhde on ulkoinen, koska uusliberalismia ei nähdä itsessään rasistiseksi, vaikka se luokin materiaaliset ja ideologiset olosuhteet rasistisen äärioikeiston nousulle. Suhde on myös yksipuolinen, koska vain uusliberalismin ajatellaan mahdollistavan rasismin nousun mutta rasismin ei katsota mahdollistavan uusliberalismin syntyä. Tämän teorian mukaan uusliberalismin ja uusrasismin samanaikaisilla menestystarinoilla ei myöskään ole mitään suoraa yhteyttä toisiinsa. Uusrasismi on radikaalin oikeiston “poliittinen menestysresepti”, jolla ei ole muuta yhteyttä uusliberalismiin kuin se, että uusliberalismi luo kannatuspohjan uusrasistiselle radikaalille oikeistolle.

Lisäksi valtavirtavasemmistolaiselle teorialle on tyypillistä, että rasismi käsitetään toisinaan *ideologiseksi huijaukseksi* tai *savuverhoksi*, jonka takana ei-rasistinen uusliberalismi voi tehdä tuhojaan. Rasismi ikään kuin suuntaa ihmisten vihan uusliberalismin sijasta maahanmuuttajiin. Näin ajatellaan tapahtuvan etenkin silloin, kun äärioikeisto tekee maahanmuuttajista syntipukkeja työväenluokan kurjuuteen.

3.4. UUSLIBERALISMIN JA UUSRASISMIN VÄLINEN SUHDE: RODULLISEN KAPITALISMIN TEORIA

Arun Kundnanin (2021; 2023) rodullisen kapitalismin teoriaa hyödyntävissä teksteissä hahmottaa valtavirtavasemmistolaiselle teorialle vaihtoehtoinen tapa uusliberalismin käsitteellistämiseen. Kundnani osoittaa rasistisen ajattelun vaikutuksen sekä uusliberalismin aatteeseen että sen poliittisiin sovelluksiin. Uusliberalismin aatetta Kundnani käsittelee etenkin Hayekin ajattelun kautta. Uusliberaalia politiikkaa hän tarkastelee rajapolitiikan ja uskolonialismin yhteydessä.

Kuten aiemmin totesimme, Hayekin filosofiassa markkinat ovat tahattoman kulttuurievoluution tuote eivätkä tahallisen suunnittelun tulos. Markkinoiden periaatteet, kuten yksityisomaisuus, ovat hänen mukaansa universaaleja eli yleispäteviä juuri siksi, etteivät ne ole kenenkään yhden ihmisen suunnittelemaa vaan ihmisten yhteisen kulttuurievoluution satunnaisia tuloksia.

Kundnani paikantaa Hayekin filosofiaan kuitenkin ristiriidan: siinä yksinkertaistettu versio länsimaisesta kulttuurihistoriasta korvaa ihmisille yhteisen kulttuurievoluution. Toisin

sanoen Hayekin universaalit markkinat ovatkin syntyneet tietyn erityisen, eli partikulaarisen, historian tuloksena tietyissä erityisessä maantieteellisessä lokaatioissa: Euroopassa. Lisäksi Hayekin mukaan markkinoiden toiminta edellyttää länsimaista kulttuuria perustakseen. Esiin nousee kysymys siitä, miten markkinoiden periaatteet voivat olla universaalisti päteviä, jos ne ovat partikulaarisen historian tuotteita? Entä miten ne voivat olla ”yleismaailmallisesti sovellettavissa” (Kundnani 2021, s. 60), jos ne edellyttävät erityistä kulttuuria pohjaksi?

Kuten Kundnani osoittaa, Hayek ratkaisee tämän uusliberalismin ydinristiriidan esittämällä, että länsimaiseen kulttuuriin pohjautuvat markkinat ovat yleispätevät, koska länsimainen kulttuuri on kaikista kulttuureista edistynein. Järkeilyn logiikka on kulttuurisen rasismin mukainen: se esittää kulttuurit toisistaan selvästi erillisinä, jähmeinä ja rodunkaltaisina kokonaisuuksina, jotka ovat hierarkkisissa suhteissa toisiinsa. Kundnanin sanoin, Hayekille ”länsimainen sivilisaatio on vapauden alkuperäinen luoja ja muut kulttuurit voivat edistyä vain jäljittelemällä universaalia länsimaista mallia” (Kundnani 2021, s. 62). Tästä seuraa myös, että ei-länsimaiseen kulttuuriin perustuvien talousmallien on, Hayekin mukaan, seurattava länsimaisen uusliberalismin universaalia tapaa organisoida talouselämä.

Kundnanin tulkinta uusliberalismin ja rasismin välisestä suhteesta Hayekin ajattelussa ammentaa aiemmista rodullisen kapitalismin teorioista. Tämän tradition keskeinen teoreetikko, Cedric Robinson (2000), argumentoi rodullisten jaottelujen edeltävän kapitalismin syntyä ja luovan sille hedelmällisen maaperän. Samoin Kundnani näkee eurooppalaisen rasismin luovan perustan uusliberaalille ajattelulle. Hänen mukaansa Hayekin uusliberaali filosofia on ”eurooppalaisen [rasistisen]

voin uusliberaalit markkinat ovat värvänneet hyväksikäytettäviä työläisiä kaikkialta ja leviittäneet periaatteitaan ympäri maailmaa.

Toisaalta ne globaalin etelän työläiset, jotka ovat päässeet liikkeelle, ovat päätyneet uusissa kotimaissaan usein taloudellisen hyväksikäytön kohteeksi esimerkiksi paperittomina maahanmuuttajina. He ovat monesti myös joutuneet taistelemaan keskenään työpaikoista ja työhön sidotuista oleskeluluvista. Näin rajat ovat luoneet kannusteita työntekijöiden väliselle kilpailulle. Tämä kilpailu on uusliberalismin elinehto ja sen yksi keskeisimmistä periaatteista.

Kaiken kaikkiaan valtiot ovat siis 1900-luvun lopulta lähtien rakentaneet ”rodullisia rajoja eri työvoimaryhmien välille” (Kundnani 2023, s. 238–239). On syntynyt “[u]usliberaalin rajan tuottama rodullinen erottelu” (mts. 239), joka on Kundnanin mukaan ollut ”yhtä absoluuttista ja väkivaltaista kuin Etelä-Afrikan apartheid tai Yhdysvaltain etelän Jim Crow -lait” (mt.). Viime kädessä uusliberaalien markkinoiden pohjalla on siis globaali apartheid. Rasistiset erottelut ovatkin uusliberaalin maailmanjärjestyksen *materiaalinen perusta*, eivät ainoastaan sen ideologinen oikeutus.

Tämän järjestelmän suurimpia häviäjiä ovat niin sanotut *ylijäämäväestöt*. Käsitteellä viitataan niihin ihmisiin, joita pääoma ei halua edes työsuhteeseen riistettäväkseen. Useimmiten nämä ihmiset ovat ei-valkoisiksi rodullistettuja. Ylijäämäväestö on lisääntynyt uusliberaalien reformien seurauksena. Nämä reformit, kuten globaalin etelän maatalouden yksityistäminen ja globaalin pohjoisen tehtaiden sulkeminen, ovat tehneet valtavasta määrästä ihmisiä pysyvästi työttömiä. Nämä työttömät ovat muuttaneet slummeihin ja köyhiin lähiöihin, joissa he elättävät itseään epävirallisella taloudella ja – jos mahdollista – sosiaaliturvalla.

Ylijäämäväestö on haaste uusliberalismille kahdesta syystä. Ensinnäkin toimeentomat ihmiset ovat merkki siitä, ettei uusliberalismi ole onnistunut levittämään yrittäjyyden periaatteita kaikkialle. Toiseksi köyhyys ja syrjäytyneisyys lisäävät ylijäämäväestön alttiutta vastustaa uusliberaalia politiikkaa. Näiden haasteiden käsitteellistämiseksi poliitikot ovat luoneet joukon rasistisia representatioita, kuten ”sosiaaliturvakuningattaret”, ’muslimiekstremistit’, ’laittomat maahanmuuttajat’, [ja] ’huumekauppiat’ (Kundnani 2021, s. 65). Myös suomalaiset käsitteet kuten ”katujengiläinen” sekä ”varjo- ja rinnakkaisyhteiskunnat” kuuluvat tähän joukkoon.

Tällä kuvastolla on ainakin kaksi tehtävää. Ensinnäkin sen avulla uusliberalismin tuottama kurjuus luonnollistetaan esittämällä se tiettyjen ryhmien alhaisen kulttuurin ominaisuudeksi. Toiseksi näillä terrorismiin, laittomuuteen ja huumekauppaan viittaavilla käsitteillä ylijäämäväestöstä konstruoidaan uhka kansalaisten turvallisuudelle ja yhteiskunnan yleiselle järjestykselle. Tämä mahdollistaa ylijäämäväestön väkivaltaisen kontrolloimisen. Kundnanin (2021, s. 65) mukaan:

Uusliberalismin alaisuudessa tapahtunut dramaattinen kasvu valtioiden kyyvyssä harjoittaa poliisitoimintaa, vankilatoimintaa, rajavalvontaa ja sotilaallista väkivaltaa sekä kotimaassa että maailmanlaajuisesti liittyä tarpeeseen hallita ylijäämäväestöä – ja tämä [hallinta] on rodullisesti koodattua.

Kaikesta edellä sanotusta käy ilmi, että Kundnani hahmottaa uusliberalismin ja rasismin välisen suhteen *vastavuoroiseksi*. Yhtäältä uusliberalismi hyödynsi vanhaa rasistista oppia länsimaiden ylivertaisuudesta perustellessaan maailmanvalloitustaan. Toisaalta uusliberaalit ajattelijat vaikuttivat olennaisesti rasismin uudelleen muotoutumiseen, uusrasismin nousuun, luonnollistaessaan uusliberalismin

tuottamaa epätasa-arvoa ja legitimoidessaan sen käyttämää väkivaltaa. Näin ollen uusrasismi ei ole ainoastaan radikaalin oikeiston poliittinen menestysresepti, kuten Jokisalo esittää, vaan myös uusliberaalin ajattelun olennainen piirre.

Siten rodullisen kapitalismin teorian mukaan uusliberalismin ja kapitalismin suhde on myös *sisäinen*. Uusliberalismi *tarvitsee* rasismia muun muassa oikeuttaakseen markkinaperiaatteidensa universaaliuden ja hallitukseen ylijäämäväestön kansannousun riskiä, eli uhkaa, jonka se on itse synnyttänyt ajaessaan ihmisiä kurjuuteen. Päinvastoin kuin valtavirtavasemmistolaisessa teoriassa esitetään, rasismi ei ole uusliberalismin satunnainen sivutuote, vaan pikemminkin sen sisäinen periaate, vastaus sen omiin tarpeisiin.

Äärioikeiston rasismi ei myöskään piilota ”uusliberalismille ominaista ei-rasistista taloudellista ydintä”, vaan pikemminkin tuo ”esiin rodullisen järjestyksen, jonka kautta uusliberalismi on aina toiminut” (Kundnani 2021, s. 66). Rodullisen kapitalismin teoriassa rasismia ei nähdä *ideologisena huijauskeinona*, jolla leikkauspolitiikan aiheuttama viha suunnataan maahanmuuttajia kohtaan. Pikemminkin globaalin varallisuuden epätasa-arvoinen jakautuminen valkoisiksi määriteltyjen ja ei-valkoisiksi määriteltyjen väestöjen välillä ”mahdollistaa rasistisen ideologian spontaanin uskottavuuden ‘kansanomaisena’ selityksenä sosiaalisille ja poliittisille suhteille” (mts. 53). Toisin sanoen, jos valkoiset väestöt ovat globaalisti ei-valkoisia väestöjä rikkaampia ja paremmin koulutettuja, on tämä tosiasia helppo selittää ”länsimaisen kulttuurin yliveritaisuudella”. Näin voidaan samalla sivuuttaa kolonialismin, uuskolonialismin ja rasismin vaikutukset tulonjakoon ja valtion kohdistama väkivalta ei-valkoisiksi rodullistettuja kohtaan.

3.5. SUOMALAINEN VASEMMISTO JA UUSLIBERAALI RASISMI

Vuonna 2023 aloittaneen Petteri Orpon hallituksen politiikkaa on pidetty uusliberaalina. Syksyllä 2025 keskustelu hallituksen budjettiriihestä sai uudenlaisia sävyjä. Talouspolitiikan lisäksi median huomio kiinnittyi hallituspuolue perussuomalaisten rasismiin. Sanasodan käynnistivät perussuomalaisten kansanedustajan Teemu Keskisarjan kommentit Ylen A-studiossa 27.08. Studiossa käsiteltiin budjettiriihtä.

Keskisarja viittasi puheissaan äärioikeistolaiseen salaliittoteoriaan, jonka mukaan Euroopan maissa valkoinen väestö ollaan korvaamassa ei-valkoisilla maahanmuuttajilla:

Pidot eivät parane väkeä vaihtamalla, pikemminkin päinvastoin. Siivot, suomalaiset pidot muuttuvat kehitysmaalaiseksi, sikalaksi ja verilöylyksi. Siksi väestönvaihto sapettaa miinaa ja perussuomalaisia (Nissinen 2025).

Keskisarja puhui maahanmuuttajista myös ”heikkolaatuisina tulokkaina”. Tällä rasismin historiasta lainaavalla käsitteellä hän viittasi ilmeisesti ainakin tulijoiden koulutustasoon:

Onko joku meistä neljästä sitä mieltä, että esimerkiksi afrikkalaiset ja lähi-itäläiset ovat koulutuksellisesti, sivistyksellisesti, ammatillisesti samalla tasolla kuin suomalaiset? (Nissanen 2025).

Keskisarjan puheet olivat linjassa perussuomalaisten budjettiriihelle asettamien tavoitteiden kanssa. Aiemmin loppukesästä julkaistu valtionvarainministeri Riikka Purran budjettisuunnitelma ehdotti muun muassa kiintiöpakolaisten vastaanottamisen lopettamista ja sadan miljoonan euron leikkauksia

kehitysyhteistyöstä. Lisäksi suunnitelmasa esitettiin niiden kotoutumiskorvausten lakkauttamista, joita kunnat ja hyvinvointialueet saavat vastaanotetuista pakolaisista (Lindholm 2025).

Keskisarjan esiintymisen seurauksena syyskuun 2025 budjettiriihessä käsiteltiin talouspolitiikan lisäksi perussuomalaisten rasistista kielenkäyttöä. Vasemmistoliiton puheenjohtaja Minja Koskela analysoi tilannetta seuraavasti:

Perussuomalaiset yrittävät höynäyttää suomalaisia kääntämällä keskustelua leikkauspolitiikasta ja ankeista työttömyys- ja talousluvuista rasistiseen puheeseensa [...] – Kun hallituksen talouspolitiikka on totaalisesti epäonnistunut, persut haluavat kaikkien katsovan muualle (Kärki 2025).

Koskela puhui perussuomalaisten toiminnasta sellaisilla käsitteillä kuin “rasismifarssi” ja “rasismisirkus”. Näin rasismi vertautui hänen puheissaan taiteenlajeihin, joiden tehtävänä on tuottaa jonkinlainen todellisuuden illuusio katsojalle.

Kaiken kaikkiaan perussuomalaisten rasismi näyttäytyi Koskelalle ideologisena huntuna tai fiktiivisenä esityksenä, jonka takana hallitus tekee rasimitonta leikkauspolitiikkaa. Näin Koskela sivuutti Purran leikkauslistan avoimen rasistiset tavoitteet, kuten pyrkimyksen lopettaa kiintiöpakolaisten vastaanottaminen. Koskela ei myöskään kritisoinut niitä vaikutuksia, joita leikkauspolitiikalla on Suomessa ei-valkoisiksi rodullistettuihin ryhmiin. Huomionarvoista tässä on se, että leikkaukset vaikuttavat kaikista eniten juuri näiden ryhmien elämään.

Koskelan ehdotus vaihtoehtoisesta talouspolitiikasta ei myöskään sisältänyt tavoitteita, jotka haastaisivat uusliberalismin perustana

olevan globaalien apartheidien. Toimittaja Tuula Kärki (2025) kirjoittaa:

Koskela muistuttaa, että vaihtoehtoja sinimustalle ankeuspolitiikalle on. Vasemmistoliitto kääntäisi Suomen talouskehityksen panostamalla kotimaiseen kysyntään, työllisyyteen, aktiiviseen teollisuuspolitiikkaan, rakennusalan elpymiseen ja reiluun siirtymään.

Lausunnossa ei mainittu tavoitteita maahanmuuttajien sosiaaliturvan parantamisesta tai avoimemman rajapolitiikan puolesta.

Koskela ei siis onnistunut kytkemään toisiinsa leikkauspolitiikan vastaista ja antirasistista kamppailua budjettiriihtä koskevassa debattissa. Tämä johtuu nähdäksemme siitä, että vasemmistoliiton puheenjohtaja nojasi lausunnossaan pikemminkin *valtavirtavasemmistolaiseen* teoriaan rasismien ja uusliberalismin välisestä suhteesta kuin *rodullisen kapitalismin* teoriaan. Hänelle rasismien ja uusliberaalin leikkauspolitiikan välinen suhde näyttäytyi *ulkoisena*: rasismi suuntaa huomion pois sinänsä rasismittomista leikkauksista. Samoin hän jätti huomiotta sen poliittisten oikeuksien ja taloudellisten resurssien epätasa-arvoisen jakautumisen, joka tosiasiallisesti vallitsee valkoisten ja ei-valkoisiksi rodullistettujen ryhmien välillä. Koskela ei yhdistänyt rasistista puhetta sen materiaaliseen perustaan globaalissa työn- ja tulonjaossa. Pikemminkin hän loi rasismista kuvan ilmassa leijuvana ideologisena huntuna.

Rodullisen kapitalismin teoria tarjoaa vasemmistolle vaihtoehtoisen tavan vastata hallituksen rasismiin ja leikkauspolitiikkaan, kuten myös rasismiin laajempaan globaalina ilmiönä. Tämä teoria osoittaa, miten perussuomalaisten leikkauspolitiikka on yhteydessä pidempään uusliberaalin rasismien jatkumoon, kuten “puheisiin kilpailukyvyttömistä kult-

tuureista”. Samoin se havainnollistaa, miten talouskuripolitiikka kytkeytyy globaalin epätasa-arvon ylläpitämiseen: leikkaamalla tukia mustilta ja ruskeilta väestöiltä pidetään yllä valkoisten etuoikeutettua pääsyä globaaliin varallisuuteen. Näin rodullisen kapitalismin teoria kannustaa vasemmistoa taisteluun työvoiman rodullisen erottelun mekanismeja vastaan. Ainoastaan nämä mekanismit purkamalla uusliberalismia voidaan horjuttaa.

4

Hyvinvointivaltio ja rodullinen kapitalismi

Hyvinvointivaltio voidaan yleisellä tasolla määritellä valtioksi, joka huolehtii väestönsä hyvinvoinnista. Pohjoismainen sosiaalidemokraattinen hyvinvointivaltio on tarjonnut kansalaisilleen kattavaa sosiaaliturvaa ja universaaleja julkisia palveluita. Mallia on pidetty menestystarinana. Pitkään myös mielipidekyselyt osoittivat Suomen kansalaisten kannattavan hyvinvointivaltiota. Siten ei liene yllättävää, että poliitikot kaikista puolueista ovat vedonneet hyvinvointivaltioon oikeuttaessaan mitä moninaisempia toimia. Tämä käsite on kutsuttu avuksi paitsi silloin, kun julkisiin palveluihin on investoitu, myös silloin, kun niistä on leikattu.

Hyvinvointivaltio on kiistakapula myös puhuttaessa maahanmuutosta, rasismista ja rasismien vastustamisesta. Valtiollisissa politiikka-asiakirjoissa rasismien on nähty haittaavan kotoutumista, uhkaavan rodullistettujen vähemmistöjen hyvinvointia ja vaurioittavan yhteiskunnan koheesiota (Lipponen 2025). Tätä vastoin perussuomalaiset ovat syyttäneet maahanmuuttajia hyvinvointiyhteiskunnan taloudellisesta ja kulttuurisesta rapauttamisesta. ”Väestön vaihtuminen on hyvinvointiyhteiskunnan loppu, suomalaisen yhteiskunnan loppu”, totesi puolueen puheenjohtaja Riikka

Purra elokuussa 2025.

Seuraavaksi otamme hyvinvointivaltion ja rasismien välisen suhteen tarkemman analyysin kohteeksi. Luku etenee seuraavasti: Ensin käsittelemme kahta argumenttia antirasistisen hyvinvointivaltion puolesta. Tämän jälkeen tuomme esiin, miten kriittisen rasismien tutkimuksen ja rodullisen kapitalismin traditioissa hyvinvointivaltiota on analysoitu. Esittelemme kaksi argumenttia myös näistä perinteistä. Valotamme rodullisen kapitalismin teorian avulla rasismien ja hyvinvointipolitiikan monimutkaista toisiinsa kietoutumista.

4.1. HYVINVOINTIVALTIO PUUTTUU RASISMIN SYIHIN

Yhdysvaltalainen antropologi Ruth Benedict (1887–1948) ajatteli jo toisen maailmansodan aikaan, että sosiaalipolitiikan ja antirasismien välillä vallitsee positiivinen riippuvuusuhde. Vuonna 1940 julkaistussa käsikirjassaan *Race: Science and Politics* hän kritisoi natsi-Saksan rasistista politiikkaa ja argumentoi sellaisen hyvinvointivaltion puolesta, joka ehkäisisi

rasistisia konflikteja.

Rasististen konfliktien selittäminen rotueroilla oli Benedictin mukaan ajatusvirhe. Erilaiset yhteiskunnalliset konfliktit kylläkin verhoitiin ”rotuun” ja esitettiin ”rodusta” johtuviksi, mutta todellisuudessa niiden perustana olivat taloudelliset ja poliittiset jännitteet, kuten luokkataistelu ja nationalistinen kilpailu. Näitä puolestaan ruokkivat taloudellinen riisto ja poliittisten oikeuksien epääminen, jotka lisäsivät ihmisryhmien vastakkainasettelua.

Benedictin teesi rasistisista konflikteista on seuraava: epätasa-arvoisessa, epävakaassa ja polarisoituneessa yhteiskunnassa rasismille on aina käyttöä. Sen avulla yhteiskunnan eliitit voivat syyttää ”toista rotua” itse aiheuttamista katastrofeista, kuten taloudellisista lamoista ja poliittisista kriiseistä. Alaluokalle rasismi tarjoaa puolestaan lohtua ja helpotusta:

Epätavoiset miehet tarttuvat helposti johonkin syntipukkiin, jonka he uhraavat onnettomuudelleen; se on eräänlainen taika, jonka avulla he tuntevat hetkellisesti, että ovat päässeet eroon heitä piinaavasta kurjuudesta. (Benedict 1942, s. 152.)

Vastoin nykyäänkin yleistä ajatustapaa Benedict painotti, ettei pelkkä suvaitsevaisuus-koulutus riittäisi ”rotukonfliktin” taltuttamiseen. Hänen mukaansa oli rakennettava hyvinvointivaltio, joka puuttuisi konfliktin materiaalisiin juurisyihin, kuten köyhyyden aiheuttamaan epävakauteen, ei pelkästään sen ideologiseen ilmiäsuun, eli rotuun. Yhteiskunnallisten jännitteiden lieventäminen edellyttäisi siis sosiaalisten oikeuksien laajentamista, työllisyyden edistämistä ja talouden sääntelyä. Nämä toimet lisäisivät tasa-arvoa ja yhteiskunnallista vakautta sekä vähentäisivät rasismien suosiota. Benedictin (1942, s. 162) antirasismissa oli kyse ”sosiaalisesta in-

sinööritaidosta” (*social engineering*).

Sosiaalisen insinööritaidon avulla voitiin Benedictin mukaan luoda hyvinvointivaltio, jonka instituutiot palvelisivat koko väestöä, ei vain joitain sen osia. Tässä valtiossa yhteiskunnan etu samastuisi jokaisen yksittäisen kansalaisen etuun eikä toisen voittoa enää nähtäisi omana tappiona. Samoin jokainen yhteiskunnan jäsen työskentelisi yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi, jolloin toinen koettaisiin pikemminkin joukkuekaveriksi kuin kilpailijaksi. ”Sisäryhmäetiikalle” perustuva yhteiskunta ruokkisi ensisijaisesti altruismia eikä egoismia (Benedict 1942, s. 162).

Benedictin argumentit antirasistisen hyvinvointivaltion luonteesta voidaan summata seuraavasti: Ensinnäkin hyvinvointivaltio vähentää väestöryhmien välistä vastakkainasettelua poistamalla ristiriitoja aiheuttavaa epätasa-arvoa. Kun yhteiskunnallisista konflikteista päästään eroon, päästään eroon myös rasismiin verhotuista konflikteista. Antirasistinen yhteiskunta on vakaa ja harmoninen. Toiseksi hyvinvointivaltio luo rakenteelliset puitteet kansallisen yhteishengen vahvistumiselle ja altruismin lisääntymiselle. Kun yhteiskunnan instituutiot palvelevat jokaista kansalaista, syntyy kannusteet pikemminkin yhteistyölle ja yhteisen hyvän kasvattamiselle kuin individualistiselle kilvoittelulle ja yksityisen hyvän haalimiselle. Näin ”rodulliselta kilpailulta” viedään pohja.

Benedictin teoriaa antirasistisesta hyvinvointivaltiosta voidaan myös peilata tämän raportin uusliberalismiluvussa esitettyyn jakoon kahdesta valtavirtavasesemmistolaisesta rasismien teoriasta. Ensimmäisen teorian mukaan uusliberalismin tuottama epätasa-arvo luo olosuhteet, joissa pettyneet kansalaiset aloittavat syntipukkien vainoamisen (*syntipukkiteoria*). Toisen teorian mukaan uusliberalistinen kilpailu vahvistaa ajatusta siitä, että

jokainen on “oman onnensa seppä” (*egoistisen persoonallisuuden teoria*). Näin ollen uusliberalismi vähentää antirasistista altruismia ja lisää rasistista egoismia. Sen sijaan, että huonossa asemassa olevia maahanmuuttajia autettaisiin, heihin kohdistetaan rasistista vihaa ja syytöksiä laiskuudesta.

Benedictin teoriaa voidaan tulkita nykyajassa seuraavasti: pehmentäessään uusliberalismin vaikutuksia hyvinvointivaltio vähentää myös uusliberalismin synnyttämää rasismia. Tasa-arvon vallitessa ei ole syytä etsiä syntipukkeja ja rasistisista asenteista on vain haittaa yhteiskunnassa, jossa yksityinen menestys on sidottu yhteiseen menestykseen kuin jalkapallojoukkueessa. Kaiken kaikkiaan Benedictin teorian mukaan hyvinvointivaltio on antirasistinen puuttuessaan *rasismin syihin*.

4.2. HYVINVOINTIVALTIO PUUTTUU RASISMIN SEURAUKSIIN

Vuonna 2024 norjalainen sosiologi Lars Erik Løvaas Gjerde julkaisi *Nordic Journal of Social Research* -tiedelehdessä artikkelin Norjan valtion antirasismista. Artikkelissaan hän analysoi kuutta, Norjan valtion aikavälillä 2018–2023 julkaisemaa, antirasistista politiikka-asiakirjaa. Analyysin tavoitteena on osoittaa, että pohjoismainen hyvinvointivaltio voi ainakin periaatteessa edistää antirasistisia tavoitteita. Näin Gjerde kritisoi tutkijoita, jotka eivät tunnista hyvinvointivaltion antirasistista potentiaalia leimatessaan sen rasistiseksi.

Me hyödynnämme Gjerden artikkelia kahteen tarkoitukseen. Ensinnäkin tuomme sen avulla keskustelun hyvinvointivaltion ja (anti)rasismin välisestä suhteesta nykyaikaan. Toiseksi siirrämme tarkastelun fokuksen Ruth Bene-

dictin Yhdysvalloista omaan pohjoismaiseen kontekstiimme, jota on pitkään luonnehtinut sosiaalidemokraattinen hyvinvointivaltiomalli.

Gjerden (2024, s. 4) mukaan pohjoismainen sosiaalidemokraattinen hyvinvointivaltio “luotiin tuottamaan luokkien välistä tasa-arvoa ja integroimaan työväenluokka kansakuntaan”. Näin muodostetun valtiomallin keskeisimmiksi tavoitteiksi tulivat “tasa-arvon, osallisuuden ja hyvinvoinnin [terveyden]” (mts. 3) aktiivinen edistäminen. Kulttuurisesti tätä mallia on määrittänyt väestön samanlaisuuden ja yhdenmukaisuuden positiivinen korostaminen.

Analysoidessaan Norjan valtion antirasistisia ohjelmia Gjerde kysyy, miten sosiaalidemokraattinen hyvinvointivaltio suhtautuu rasismiin. Vastaus on kaksijakoinen. Toisaalta Norjan valtio hahmottaa rasismia “ensisijaisesti yksilön toimintaa motivoivaksi ideati-onaaliseksi [eli ideoihin liittyväksi] ilmiöksi”, toisaalta se näkee rasismia “ilmenevän sosiaalisissa rakenteissa” (Gjerde 2024, s. 8). Nämä määritelmät eivät ole toistensa kanssa ristiriidassa: kun yksittäiset teot toistuvat ja kasautuvat, muuttuvat niiden vaikutukset rakenteellisiksi eli ryhmäkohtaisia eroja luoviksi. Joka tapauksessa on tärkeä huomata, että Norjan valtio sijoittaa rasismin pikemminkin yksilöiden väliseen vuorovaikutukseen kuin esimerkiksi lainsäädäntöön.

Rasismin kollektiiviset vaikutukset, kuten rodullistettujen vähemmistöjen heikko työllisyystilanne, sosiaalinen syrjäytyminen ja terveyden haasteet, uhkaavat hyvinvointivaltion tavoitteita: tasa-arvoa, osallisuutta ja hyvinvointia. Kaiken lisäksi rasismia ajatellaan pirstovan “kansakunnan erillisiin, rodullistettuihin yhteisöihin, joiden välisiä suhteita leimaavat epäluottamus ja eriarvoisuus” (Gjerde 2024, s. 8). Niinpä rasismia vaikutukses-

ta syntyneet rodulliset identiteetit ovat este väestön positiiviselle yhdenmukaisuudelle ja homogeenisuudelle.

Miten norjalainen hyvinvointivaltio sitten vastaa rasismien haasteeseen? Gjerden (2024, s. 8) mukaan valtio ensinnäkin jakaa väestön sellaisiin alakategorioihin kuin ”juutalaiset” ja ’muslimit’ tai ’saamelaiset’ ja ’somalitautaiset”. Samalla näiden väestöryhmien elinolosuhteista, kuten työllisyydestä, koulutustasosta ja terveydestä, kerätään tilastotietoa, joka paljastaa rasismien seurauksena syntyneet eriarvoisuudet.

Puuttuakseen näihin eriarvoisuuksiin Norjan valtio käyttää niin sanottua ”suhteellisen universalismin” strategiaa. Tämän strategian mukaan ”toimenpiteet tulisi järjestää yleisesti, mutta ne tulisi kohdistaa ensisijaisesti niille, jotka niitä eniten tarvitsevat” (Regjeringen 2023, s. 10; siteerattu teoksessa Gjerde 2024, s. 9). Esimerkiksi julkinen terveydenhuolto voi toimia näin. Se voi järjestää koko väestölle samat palvelut, joista se kuitenkin viestii kohdennetusti syrjityille vähemmistöille. Näin terveydenhuolto pyrkii varmistamaan sen, että palveluita eniten tarvitsevat pääsevät niiden piiriin, jolloin terveyseroja voidaan kaventaa. Tällainen kohdentaminen edellyttää kuitenkin sitä, että valtiolla on tietoa vähemmistöjen ongelmista.

Kaiken kaikkiaan hyvinvointivaltio on Gjerden mukaan antirasistinen, jos se onnistuu poistamaan rasismien synnyttämiä eriarvoisuuksia työelämässä, koulutuksessa ja terveydessä. Tämä eriarvoisuuksien poistaminen vähentää myös kansan jakautumista ja tuottaa positiivista yhdenmukaisuutta. Valtion on tunnettava eri väestöryhmiensä erityisolosuhteet, jotta se voi hävittää ne ja tuottaa paitsi samanarvoisuutta myös samankaltaisuutta. Universalismin toteuttaminen edellyttää eriyttä kohdentamista.

Gjerden ajattelua voidaan tulkita niin, että hän kääntää Benedictin argumentin antirasistisesta hyvinvointivaltiosta pääläelleen: hyvinvointivaltio puuttuu pikemminkin *rasismien seurauksiin* kuin sen syihin. Se ei niinkään ehkäise rasistisia konflikteja kuin lieventää rasistisen syrjinnän vaikutuksesta syntyneitä eriarvoisuuksia. Gjerden analyysissä hyvinvointivaltion *ensisijaiseksi* piirteeksi nousee yhdenvertaisuus siinä, missä Benedict korostaa vakautta ja harmonisuutta. Tulkitsemme, että Benedictille tasa-arvo on keino vakauteen, kun taas Gjerden tutkimuksessa vakaus on tasa-arvolle alisteinen tavoite.

Lopuksi on tärkeä havaita, että Gjerde sivuuttaa valtion rasismien analysoidessaan valtion antirasismia. Hän kuvaa valtion neutraalina toimijana, joka korjaa toistuvan yksilöllisen rasismien synnyttämiä kollektiivisia epätasa-arvoisuuksia. Valtiota ei näin ollen syytetä rasismista ja epätasa-arvosta, vaan sitä kiitetään antirasismista ja tasa-arvosta.

Gjerde kuitenkin tiedostaa, että valtiot voivat toimia myös rasistisesti. Hän viittaa siihen, miten valtiot ovat tuottaneet rodullistettuja väestöryhmiä, joihin ne ovat kohdistaneet systemaattista syrjintää, kuten segregatiota (Gjerde 2024, s. 4). Kiinnostavasti valtioiden kyky luokitella väestöä ja kerätä siitä tietoa on näin ollen sekä valtiollisen rasismien että valtiollisen antirasismien ennakkoehto. Jotta valtio voi systemaattisesti asettaa väestöryhmät eriarvoiseen asemaan, sillä on oltava niistä tietoa. Samoin valtion on tunnettava rodullistettujen ryhmien elinolosuhteet, jotta se voi tehokkaasti tasoittaa rasismien tuottamia epätasa-arvoisuuksia.

4.3. HYVINVOINTIVALTIO TUOTTAA RASISMIA

Helsingin yliopistossa etnisten suhteiden professorina toimiva Suvi Keskinen (2012; 2016; 2023) on kirjoittanut useampia tekstejä hyvinvointivaltion ja rasismien suhteesta. Nämä tekstit osoittavat, että hyvinvointivaltion yhteiskunnallinen ja kulttuurinen konteksti *tuottaa* omat, historiallisesti erityiset rasismien muotonsa. Näin Keskinen haastaa analyysit, joiden mukaan hyvinvointivaltio yksinkertaisesti ehkäisee rasismia tai tasoittaa sen synnyttämiä eriarvoisuuksia. Hänen kirjoituksensa myös valottavat sitä, miksei hyvinvointivaltiollinen perinne ole estänyt äärioikeistolaisen rasismien nousua.

Keskinen (2016, s. 354) huomauttaa, että hyvinvointivaltion “luominen ei ollut pelkästään taloudellinen ja sosiaalinen prosessi, vaan siinä oli kyse myös kansallisten identiteettien rakentamisesta”. Toisin sanoen hyvinvointivaltio loi tasa-arvoa, osallisuutta ja hyvinvointia tietyille kansakunnalle, ei mille tahansa ryhmälle. Lisäksi etenkin “Pohjoismaiden kansalliset identiteetit ovat – juurtuneet valkoisuuden ideaan” (mt.). Suomessa tämä näkyy esimerkiksi siinä, miten maassa syntyneet ja kasvaneet ei-valkoihoiset henkilöt luokitellaan usein maahanmuuttajiksi. Instituutioiden käytännöt ovat usein myös rakentuneet niin, etteivät ne ota huomioon muun muassa kieli- taidon, vähemmistöaseman, maahan muuttamisen ja rasismien tuottamia eroja ihmisten yhteiskunnallisessa asemassa ja kokemuksissa. Sen sijaan kaikkien Suomessa asuvien kokemukset saatetaan olettaa samanlaisiksi, valkoisten suomalaisten kokemuksiksi (Keskinen 2012).

Valkoisuuden idean juurtumiseen ovat vaikuttaneet Suomessa muun muassa sotien välinen rotutiede ja kouluopetuksessa toistettu rasistinen kuvasto (Keskinen 2019; Vuorela

2009). Suomi on tietenkin myös hyötynyt taloudellisesti kolonialismin tuottamista globaaleista rakenteista ja Saamenmaan asuttajakolonialismista (Lehtola 2012, 2015; Ranta & Kanninen 2019; Keskinen 2019). Saamelaisia ja romaneja on lisäksi sulautettu valtaväestöön: saamelaisia esimerkiksi sotien jälkeisen ajan kouluissa, joissa heitä pakotettiin suomen kielen käyttöön (Kuokkanen 2007; Rasmus 2014), ja romaneja saman aikakauden lastenkodeissa, joissa heidät “pelastettiin” “normaalielämäntapaan” (Pulma 2006, s. 165).

Jos suomalaisen hyvinvointivaltion historiaa tarkastellaan yhteydessä nationalismiin, kolonialismiin ja assimilaatioon, hahmottuu hyvinvointivaltion ja rasismien suhde eri tavalla kuin Benedictin ja Gjerden kirjoituksissa. Esiin tulee se, kuinka rajatulle ryhmälle Suomen valtio on historiansa saatossa tarjonnut sitä jaettuun etuihin perustuvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, josta Benedict puhuu “sisäryhmäetiikkana” ja suomalaiset “talvisodan henkenä”. Samoin havaitaan, ettei yhdenmukaisuuden ihanne, jonka Gjede nostaa esiin, ole ainoastaan purkanut rodullistettuja erotelua vaan myös luonut niitä. Rasismi on toisin sanoen ollut yksi hyvinvointivaltion rakennusaineista. Sen kautta on määritelty sisäryhmäetiikan, yhdenmukaisuuden, tasa-arvon ja osallisuuden rajoja.

Tämä historiallinen painolasti selittää sitä, mikseivät hyvinvointivaltion tavoitteet tasa-arvosta ja osallisuudesta ole onnistuneet estämään äärioikeistolaisen rasismien nousua. Itseasiassa voidaan ajatella, että hyvinvointivaltion ulossulkevat perinteet ovat tarjonneet tukevan selkänojan nykyajan rasistiselle nationalismille. Keskinen (2016, s. 355) mukaan nämä traditiot “muodostavat arkiston, josta voi ammentaa, mutta myös muotoilla uudelleen ja muokata” uusia rasistisia argumentteja, joissa hyvinvointivaltioon kuulumista määritellään etnisin ja rodullisin kriteerein.

Näitä puhetapoja voidaan kuvata termillä *hyvinvointisovinismi*.

Keskinen analysoi hyvinvointisovinistisia argumentteja vuonna 2023 julkaistussa kirjan luvussa *The 'crisis' of white hegemony, far-right politics and entitlement to wealth*. Aineistonaan hän käyttää perussuomalaisten poliittisia ohjelmia, suomalaisten oikeistointellektuellien kirjoituksia ja “sisältöä äärioikeistolaisilta sosiaalisen median tileiltä” (Keskinen 2023, s. 267). Analyysi nostaa esiin kaksi keskeistä tapaa, joilla rodullistetut maahanmuuttajat rajataan hyvinvointivaltion ja sen etujen ulkopuolelle.

Ensinnäkin äärioikeisto argumentoi, että hyvinvointivaltion hedelmät kuuluvat Suomen kansakunnalle, kollektiiviselle ja ylihistorialliselle toimijalle, joka on kasannut hyvinvointivaltion varallisuuden. Tähän kansakuntaan katsotaan puolestaan kuuluviksi ne, “joiden ‘alkuperä’ on maassa” (Keskinen 2023, s. 268), toisin sanoen ne, joiden suvun katsotaan olevan suomalainen. Tässä logiikassa olennaista ei ole se, kuinka paljon on itse osallistunut hyvinvointivaltion “kakun” leipomiseen, vaan se, että kuuluu kakun leiponeeseen kansakuntaan. Näin ollen ei-valkoisiksi rodullistettujen maahanmuuttajien on miltei mahdoton saavuttaa asema, jossa heillä nähtäisiin olevan oikeus hyvinvointivaltion resursseihin. Sen sijaan niin sanotusti “suomalaisperäisille” lapsille tämä oikeus suodaan välittömästi, verenperintönä (mt.).

Toiseksi äärioikeisto sulkee ei-valkoiset maahanmuuttajat hyvinvointivaltion ulkopuolelle vedoten näiden matalaksi oletettuun koulutustasoon ja vähäiseen tuotteliaisuuteen. Perussuomalaisten mukaan teknologian kehitys ja robotisaatio tekevät näistä ihmisistä ylijäämäväestöä, sosiaaliturvalla eläjiä, joiden työvoimaa kehittynyt tietoyhteiskunta ei tarvitse. Näiden ihmisten vastaanottamisen ja

integroimisen sijaan tietoyhteiskunnan olisi pidettävä kiinni “kotoperäisistä” huippuosajistaan, joiden pelätään muuttavan ulkomaille (Keskinen 2023, s. 270–272). Näin “äärioikeiston retoriikka esittää teknologisen kehityksen ja siihen liittyvän pääoman kasaamisen ominaisuuksina, jotka vain hyvin koulutetut ja tuottavat valkoiset ihmiset voivat saavuttaa” (mts. 271). Toisin sanoen vain valkoisilla ihmisillä ajatellaan olevan kyky sen varallisuuden kerryttämiseen, jota tulevaisuuden hyvinvointivaltion pitäisi jakaa.

Yllä kuvatut argumentit suojelevat valkoiseksi määritellyn väestön etuja ei-valkoisiksi rodullistettuja maahanmuuttajia vastaan. Tämä suojeleminen tapahtuu niin, että hyvinvointivaltio kuvataan valkoisten suomalaisten aikaansaannokseksi. Samaan aikaan häivytetään se tosiasia, että Suomen talous on hyötynyt kolonialismin muovaamista maailmanmarkkinoista. Tänäkin päivänä nämä markkinat tuovat Suomeen muun muassa halpaa työvoimaa ja edullisia hyödykkeitä. Kuten Rauna Kuokkanen kirjoittaa: “Suomi ei tarvinnut siirtomaita voidakseen hyötyä siirtomaajärjestelmän eduista”² (Kuokkanen 2022, s. 296). Mikäli tämä globaali konteksti otettaisiin huomioon, kyseenalaistuisi valkoisten suomalaisten yksinoikeus hyvinvointivaltion etuiksiin (Keskinen 2023, s. 272). Siten hyvinvointisovinismissa on viime kädessä kysymys kapitalismin ja kolonialismin tuottamien epätasa-arvoisuuksien uusintamisesta ja luonnollistamisesta.

Hyvinvointisovinististen argumenttien avulla perussuomalaiset ovat rakentaneet kannatusta “hyvinvointieksklusionismille” (Keskinen 2016, s. 366), eli vaatimuksille siitä, ettei pelkkä oleskelulupa oikeuttaisi sosiaalietuuksiin. Petteri Orpon hallitus on ajanut

2 Kuitenkin vuosina 1920–1944 Suomen hallussa ollut Petsamo voidaan pitää Suomen siirtomaana (Kullaa, Lahti & Lakomäki 2022; Peiponen 2025).

kahta selkeästi hyvinvointieksklusionistista tavoitetta vuodesta 2023 lähtien. Ensinnäkin se on pyrkinyt lakkauttamaan kotihoidontuen niiltä, jotka ovat asuneet Euroopassa alle kolme vuotta. Toiseksi se on ehdottanut työmarkkinatuen ja toimeentulotuen poistamista maahanmuuttajilta ja heidän siirtämistään niin sanotun kotoutumistuen piiriin (Valtioneuvosto 2023; Raivio & Hara 2025). Näitä hyvinvointieksklusionistisia käytäntöjä voidaan pitää hyvinvointivaltiollisen rasismien materiaalisina ilmentyminä.

Yhteenvetona voidaan todeta Keski-Euroopan analyysien osoittavan, ettei hyvinvointivaltion yhteiskunnallinen ja kulttuurinen konteksti hävitä rasismia. Pikemminkin se synnyttää itselleen ominaislaatuisia rasistisia diskursseja, joissa oikeus hyvinvointivaltion sosiaali-etuuksiin rajataan rodullis-etnisin kriteerein. Lisäksi toteutetaan näihin diskursseihin perustuvia käytäntöjä, kuten hyvinvointieksklusionismia. Toisin kuin Ruth Benedict oletti, hyvinvointivaltio ei siis ole korvannut ennakkoluuloja monikulttuurisella yhteishengellä. Sen sijaan äärioikeisto on pyrkinyt tekemään hyvinvointivaltiosta mekanismin, jolla voidaan uusintaa valkoiseksi määritellyn väestön etuoikeuksia. Tässä hyvinvointisovinismissa “sisäryhmäetiikka” koskee rodullisesti määriteltyjä meitä, subjektia, jonka ajatellaan kasanneen hyvinvointivaltion varallisuuden.

4.4. HYVINVOINTIVALTIO TUOTTAA RODULLISTETTUA EPÄTASA-ARVOA

Hyvinvointivaltiota on viime vuosina alettu tarkastella edellä kuvattujen näkökulmien lisäksi myös kiinnittämällä huomiota siirtolaisuuden hallintaan, rajoihin ja rajanveto-

hin. Vuonna 2024 tiedelehti *Journal of Ethnic and Migration Studies* julkaisi hyvinvaltion ja rajojen suhdetta käsittelevän teemanumeron otsikolla *Welfare state bordering as a form of mobility and migration control*. Lehdessä julkaistusta tutkimuksista käsittelemme seuraavaksi etenkin Lena Näreen ja Olivia Mauryn artikkelia *Multiple sources of precarity*. Tutkimus osoittaa Suomen kontekstissa, miten hyvinvointivaltio rajoittaa siirtolaisten pääsyä sosiaaliturvaan. Tämä rajoittaminen tuottaa rodullistettua epätasa-arvoa.

Teoreettisesti edellä mainitun teemanumeron tutkimukset, kuten Näreen ja Mauryn artikkeli, perustuvat 1990-luvulta lähtien voimistuneeseen siirtolaistutkimuksen perinteeseen, joka on muotoillut rajan (*border*) käsitteen uudelleen. Tämä traditio on siirtänyt maahanmuuttotutkimuksen fokusta rajoista *rajanvetoihin (bordering)*, toisin sanoen liikkumattomista ja pysyvistä objekteista tekoihin, käytäntöihin ja prosesseihin. Näin rajojen analyysi on irrotettu kiinnikkeistään: rajoja ei enää nähdä vain staattisina ulkorajoina vaan myös liikkuvina sisärajoina, jotka halkovat kansainvälistä, kansallista ja kaupunkien sisäistä tilaa. Läpäistessään yhteiskunnan kentän rajat tuottavat erilaisia kategorioita ja identiteettejä, kuten turvapaikanhakija ja pakolainen, laitton ja laillinen maahanmuuttaja, kansalaisuudeton ja kansalainen. Esimerkiksi laittomuutta ei siis nähdä yhdenkään ihmisen ominaisuutena vaan rajanvedon seurauksena (Näre 2018; Bendixen & Näre 2024).

Journal of Ethnic and Migration Studies -lehdessä teemanumero esittelee uuden käsitteen, *hyvinvointivaltiollinen rajanveto (welfare state bordering)*, jolla hyvinvointivaltion tutkimus yhdistetään rajojen ja rajanvetojen tutkimukseen. Hyvinvointivaltiollisissa rajanvedoissa on kyse siitä, miten siirtolaisuutta hallitaan säätelemällä maahanmuuttajien pääsyä sosiaalietuuksiin ja -palveluihin sekä terveyden-

huoltoon. Rajoittaessaan joidenkin ihmisten pääsyä tarjoamiinsa etuuksiin ja palveluihin hyvinvointivaltio määrittelee sitä, ketkä kuuluvat kansallisvaltion “meihin”. “Meidän” ulkopuolelle suljetuista siirtolaisista se tuottaa haavoittuvaisia ja epävarmassa asemassa olevia, eli *prekaareja*, työläisiä.

Näreen ja Mauryn artikkeli analysoi hyvinvointivaltiollisia rajanvetoja keskittymällä kahteen eri siirtolaisryhmään: turvapaikanhakijoihin ja EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleviin opiskelijoihin. Näitä ryhmiä yhdistää “tilapäinen” oikeus oleskella Suomessa. Turvapaikanhakijoiden kohdalla tilapäisyys ilmenee räikeänä olemassaolon epävarmuutena: jos turvapaikkaa hakenut saa hakemuksensa käsittelyn jälkeen kielteisen oleskelulupapäätöksen, on hänen nopeasti poistuttava maasta. Mikäli turvapaikanhakija ei poistu itsenäisesti, hoitaa poliisi hänen pakkopalauttamisensa.

EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden oleskeluluvat ovat usein puolestaan tilapäisiä siinä mielessä, että ne on sidottu opiskelijan statukseen. Lisäksi niin sanottu B-lupa opiskelua varten “myönnetään kerrallaan vuodeksi, jolloin opiskelijalla on oltava vähintään 6 720 euron säästöt, tai jos lupa myönnetään kahdeksi vuodeksi, kuten uudet lainmuutokset sallivat, raja on 13 440 euroa” (Näre & Maury 2024, s. 2734). Luvan saaminen edellyttää siis kohtuullisen suuria säästöjä.

Näre ja Maury ovat keränneet aineiston yllä mainittujen ryhmien olosuhteista etnografian ja haastatteluiden avulla. Aineisto paljastaa, että hyvinvointivaltiolliset rajanvedot ilmenevät paitsi lainsäädäntöön kirjattuina myös *byrokraattisina rajanvetoina*, toisin sanoen virkailijoiden harkinnanvaraisina päätöksinä. Käsittelemme ensin rajanvetojen vaikutusta turvapaikanhakijoihin ja sen jälkeen niiden kohdistumista EU/ETA-alueen ulkopuolelta

tuleviin opiskelijoihin.

Lainsäädäntö rajoittaa turvapaikanhakijoiden pääsyä valtion tarjoamiin etuuksiin ja palveluihin kahdella tavalla. Ensinnäkin turvapaikanhakijat eivät saa Kansaneläkelaitoksen (Kela) toimeentulotukea vaan maahanmuuttoviraston (Migri) vastaanottorahaa. Yksinasuvan vastaanottoraha on korkeintaan 300 euroa kuussa (Maahanmuuttovirasto 2024), kun taas toimeentulotuen perusosan määrä oli 593,55 euroa vuonna 2025 (Kansaneläkelaitos 2026). Toiseksi turvapaikanhakijoilla ei ole pääsyä kunnalliseen terveydenhoitoon. He ovat ainoastaan “oikeutettuja kiireelliseen ja välttämättömään hoitoon” (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2025). Harkinnanvaraisen päätöksen hoidontarpeen kiireellisyydestä ja välttämättömyydestä tekee terveydenhuollon ammattilainen (Näre & Maury 2024, s. 2734).

Turvapaikkaprosessit venyvät usein pitkiksi, jolloin monet turvapaikanhakijat yrittävät hankkia oleskeluluvan muita reittejä. Työhön tai opiskeluun perustuvan oleskeluluvan houkuttavuutta lisäävät pelko pakkopalautuksesta ja lupaus valtion tarjoamista etuuksista ja palveluista. Tällaisessa tilanteessa mistä tahansa työstä tulee mahdollisuus välttää pakkopalautus ja saavuttaa parempi yhteiskunnallinen asema. Samalla poliittisesta järjestäytymisestä ja omien oikeuksien vaatimisesta tulee äärimmäisen hankalaa.

Oleskelulupaa jahdatessaan turvapaikanhakijat kohtaavat lisäksi monia byrokraattisia rajanvetoja. Näreen ja Mauryn tutkimus nostaa esiin, miten rajaamiseen liittyvää byrokraattista valtaa käyttävät myös yksityisellä sektorilla toimivat pankit. Pankit eivät nimittäin välttämättä myönnä turvapaikanhakijoille tiliä, jota nämä tarvitsisivat vastaanottaakseen palkan. Tili voidaan jättää avaamatta esimerkiksi “rahanpesuepäilyjen tai huonojen luottotietojen perusteella” (Näre

& Maury 2024, s. 2737). “Tällaisissa tapauksissa pankit käyttävät hyvinvointivaltiossa läpinäkymätöntä harkintavaltaa, jolla on merkittäviä vaikutuksia yksilöiden elämään” (mt.). Toisin sanoen hyvinvointivaltio on valtuuttanut yksityisen sektorin toimijat, pankit, tekemään rajanvetoja, jotka vaikuttavat turvapaikanhakijoiden työnsaantiin ja sitä kautta oleskelulupastatukseen.

EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevat opiskelijat kohtaavat samankaltaisia haasteita kuin turvapaikanhakijat. He “eivät yleensä ole oikeutettuja sosiaaliturva- ja hyvinvointietuuksiin” (Näre & Maury 2024, s. 2734), vaikka heidän “oleskelulupansa riippuu riittävän tulotason osoittamisesta” (mts. 2740). Osoittaakseen oleskeluoikeuteen riittävän tulotason ja säästöjen määrän monet heistä “joutuvat ottamaan vastaan minkä tahansa työn” (mt.).

Tämän lisäksi monet opiskelijat tekevät työtä päästäkseen sosiaalietuuksien ja julkisten palveluiden piiriin. Opiskelijat voivat nimittäin työntöön kautta saada itselleen työperusteisia etuuksia esimerkiksi terveydenhuollossa. Näreen ja Mauryn haastattelemat siirtolaiset kokivat kuitenkin, että Kelan virkailijoilla on paljon harkintavaltaa työperustaisten etuuksien myöntämisessä. Eräänkin haastateltavan mukaan päätökset olivat epäselviä ja “riippuivat työntekijästä” (Näre & Maury 2024, s. 2741).

Sekä turvapaikanhakijoiden että EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden tilannetta määrittää hyvinvointivaltiollisen rajaamisen tuottama epävarmuus. Kummallekin ryhmälle työnteko on keino oleskeluluvan uusimiseen ja valtion tarjoamien etuuksien saavuttamiseen. Samoin molemmat ryhmät kohtaavat byrokraattisia rajanvetoja työmarkkinoilla tai sosiaali- ja terveystalouksissa. On hetkiä, jolloin turvapaikanhakijan tai opiskelijan tulevaisuus riippuu pankin tai

Kelan virkailijan hyvästä tahdosta. Kaiken kaikkiaan Näreen ja Mauryn (2024, s. 2743) tutkimus kuvaa hyvinvointivaltion “labyrinttina, jossa maahanmuuttajien on suunniteltava, kohdattava umpikujia ja selviydyttävä umpimähkäisesti päästäkseen hyvinvointipalvelujen piiriin”.

Kyseisen tutkimuksen tuloksia voidaan tulkitella rodullisen kapitalismin teorian valossa. Tällöin huomio kiinnittyy siihen, miten hyvinvointivaltiolliset rajaamiset tuottavat eri tavalla haavoittuvaisia ryhmiä yritysten käyttöön, pääoman riistettäväksi. Esiin tulee myös se, etteivät rajanvedot ole neutraaleja vaan rodullisesti erottelevia. Rajat uusintavat kolonialismin synnyttämiä epätasa-arvoisuuksia ja rajanvedot nojaavat uusrasistisiin argumentteihin, kuten tämän raportin uusliberalismitilussa osoitimme.

Hyvinvointivaltio tuottaa rajanvedoillaan rodullistettua epätasa-arvoa niin työmarkkinoilla kuin hyvinvointivaltion palveluntarjonnassakin ja siten yleisessä hyvinvoinnissa. Toisin kuin Gjerde argumentoi, hyvinvointivaltio ei siis ainoastaan puutu rasismista seuraneisiin epätasa-arvoisuuksiin ja poista sen synnyttämiä eroja. Pikemminkin hyvinvointivaltio on itse näiden epätasa-arvoisuuksien ja erojen yksi keskeisistä lähteistä. Näreen ja Mauryn analyysi myös kyseenalaistaa ajatuksen hyvinvointivaltion universaaliudesta: kaikkia tapauksia ei kohdella palvelujärjestelmässä samalla tavalla. Siirtolaisten palvelut ovat usein epämääräisten päätösten takana ja yksittäisten virkailijoiden harkinnan varassa. Tilanne on hyvin kaukana suhteellisen universalismin periaatteesta, johon Gjerden mukaan Norjan valtio pyrkii. Kyseisen periaatteen mukaan julkisen vallan tulisi tukea vähemmistöjä kohdennetuilla palveluilla yhdenvertaisen kohtelun saavuttamiseksi.

Näreen ja Mauryr tutkimuksesta on siis luetavissa hyvin erilainen valtiokäsitys kuin Gjerden tutkimuksesta. Gjerdelle valtio on yhteiskunnan yksityisestä ja kolmannesta sektorista erillinen toimija, joka ikään kuin jälkikäteen puuttuu työelämässä ja arjen vuorovaikutuksessa syntyneisiin epätasa-arvoisuuksiin. Näreen ja Mauryr tutkimuksessa valtio ei sen sijaan hahmotu yhteiskunnan muista osa-alueista erillisenä sfäärinä. Pikemminkin hyvinvointivaltion rajanvedot halkovat koko yhteiskunnan kenttää. Ne läpäisevät niin yksityisen kuin kolmannenkin sektorin. Valtio esimerkiksi valtuuttaa yksityisiä toimijoita, kuten pankkeja, tekemään päätöksiä siirtolaisten kohtalosta. Asian voi ilmaista seuraavasti: valtio ei puutu kapitalistisen työn ja tuotannon olosuhteisiin ulkopuolisena väliintulijana, vaan pikemminkin muovaa näitä olosuhteita sisältä käsin. Hyvinvointivaltion tarjoamiin palveluihin liittyvät rajanvedot siis luovat ja ylläpitävät rodullista erottelua ja hierarkisointia. Tämä erottelu ja hierarkisointi luo eri tavoin haavoittuvaisia työntekijäryhmiä, mikä palvelee pääoman tarpeita.

4.5. YHTEENVETO

Tässä luvussa on esitetty neljä erilaista argumenttia, joista kaksi keskittyi hyvinvointi-

valtion antirasistiseen potentiaaliin ja kaksi sen rasistiseen potentiaaliin. Ruth Benedict ajatteli hyvinvointivaltion luovan tasa-arvoisen ja osallistavan kontekstin, joka vähentäisi rasismia. Suvi Keskinen analyysit hyvinvointivaltion nationalistisista lähtökohdista ja hyvinvointisovinismista sen sijaan osoittivat, että hyvinvointivaltiollinen yhteiskuntajärjestys synnyttää omia rasismien muotojaan. Lars Erik Løvaas Gjerde taas piirsi omassa artikkelissaan kuvan hyvinvointivaltiosta antirasistisena väliintulijana, joka korjaa rasismien synnyttämiä yhteiskunnallisia epätasa-arvoja. Tätä vastoin Lena Näre ja Olivia Maury näyttivät, miten hyvinvointivaltio aktiivisesti muovaa rodullisen kapitalismin tuotantosuheteita etuuksiin ja palveluihin liittyvillä rajauksilla.

Kaiken kaikkiaan keskustelu osoittaa, ettei sosiaalidemokraattinen hyvinvointivaltio ole ihmelääke rasismia vastaan. Se myös kannustaa vasemmistoa pohtimaan uudelleen suhdettaan hyvinvointivaltioon rodullisen kapitalismin näkökulmasta. Tästä näkökulmasta voidaan kysyä muun muassa seuraavanlaisia kysymyksiä: Kenelle vasemmisto haluaa rakentaa hyvinvointivaltiota? Miten hyvinvointivaltio suhtautuu kapitalismiin? Entä rajoihinsa? Ja voisiko hyvinvointivaltio perustua globaaliin solidaarisuuteen?

Feministisen teoretisoinnin ja rodullisen kapitalismin risteymät

Päivittäin miljoonat naiset liikkuvat mantereelta toiselle pitääkseen yllä muiden hyvinvointia. Samalla he joutuvat jättämään omat perheensä, lapsensa ja vanhempansa. Heidän työnsä muodostaa sen näkymättömän perustan, jonka varaan länsimaiden arkinen elämänrytmi rakentuu. Tämä työ ilmentää sitä, mitä feministinen teoria on jo pitkään nostanut esiin: kapitalismi perustuu sukupuolen ja rodullistamisen varaan rakennettuihin erotteluihin, jotka määrittävät, kuka hoivaa ja kuka saa hoivaa, kenen elämä nähdään hoivan arvoisena ja kenen ei.

Aloitamme luvun esittelemällä lyhyesti sosiaalisen uusintamisen käsitteen. Havainnollistamme esimerkkien avulla, miten sosiaalisen uusintamisen työ ylläpitää ja uusintaa rodullisen kapitalismin järjestelmää paikallisella ja globaalilla tasolla. Tämän jälkeen esittelemme feministisessä teoretisoinnissa käytyjä keskusteluja siitä, miten naiset voitaisiin vapauttaa sosiaalisen uusintamisen työstä. Lopuksi sovellamme näitä näkökulmia suomalaisen hyvinvointivaltion hoivapolitiikkaan ja pohdimme, miten rodullinen kapitalismi heikentää monen matalapalkkaisen työn tekijän – kuten filippiiniläisen lähihoitajan ja ruokalähetin – oikeuksia perhe-elämään, so-

siaalisten suhteiden ylläpitämiseen ja lepoon.

5.1. SOSIAALINEN UUSINTAMINEN RODULLISEN KAPITALISMIN NÄKYMÄTTÖMÄNÄ PERUSTANA

Sosiaalisen uusintamisen ajattelun juuret ulottuvat aina 1800-luvun sosialistisiin liikkeisiin ja marxilaiseen ajatteluun, jossa työvoiman uusintamista tarkasteltiin osana kapitalistisen tuotannon ehtoja. 1960-1970-luvuilla keskustelu institutionalisoitui myös osaksi akatemiaa. Sosialistisen feminismin piirissä syntyi tuolloin poliittinen ja teoreettinen liike, joka pyrki ymmärtämään patriarkaatin ja kapitalismin kietoutumista toisiinsa (Dalla Costa & James 1972; Federici 1975). Sosialistinen feminismi kritisoi perinteisen marxilaisuuden teoretisoinnin tapaa sivuuttaen sukupuolen merkitys luokkasuhteissa ja arvon muodostuksessa. Tämän seurauksena feministiset ajattelijat, kuten Selma James, Mariarosa Dalla Costa ja Silvia Federici, po-

litisoivat hoivan, kotityön ja muun palkattoman työn osaksi kapitalistista tuotantoa ylläpitävää järjestelmää.

Sosiaalisen uusintamisen teoretisointi tarjoaa rodullisen kapitalismin analyysille välineitä, joiden avulla talouden sukupuolittuneet rakenteet voidaan tuoda näkyviin ja asettaa kriittisen tarkastelun kohteeksi. Sosiaalisen uusintamisen käsite viittaa niihin prosesseihin, joiden kautta yhteiskunnat ylläpitävät ja uusintavat elämää, työvoimaa ja sosiaalisia suhteita sukupolvesta toiseen. Tutkijat Shirin Rai, Catherine Hoskyns ja Dania Thomas (2013, s. 83) ovat jakaneet sosiaalisen uusintamisen kolmeen toisiinsa kietoutuvaan ulottuvuuteen.

Ensinnäkin siihen sisältyvät biologinen uusintaminen ja affektiiviset palvelut, joihin kuuluvat sekä työvoiman biologinen uusintaminen että emotionaalisten ja affektiivisten suhteiden ylläpitäminen. Tämä viittaa seksuaalisiin, emotionaalisiin ja hoivaan liittyviin käytäntöihin, joiden kautta ihmiset jaksavat, toipuvat ja kykenevät osallistumaan yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen toimintaan.

Toiseksi sosiaalinen uusintaminen käsittää palkattoman tuotannon, hoivan ja vapaaehtoistyön. Tähän kuuluu kodin piirissä tapahtuva tavaroiden ja palveluiden tuottaminen sekä erilaiset hoivan muodot, jotka ylläpitävät yhteisöjä ja huolehtivat ihmisten hyvinvoinnista. Yhteisöllinen ja vapaaehtoisuuteen perustuva toiminta, joka tähtää yhteisten tarpeiden täyttämiseen, on myös osaa tätä uusintamisen ulottuvuutta.

Kolmanneksi sosiaalinen uusintaminen sisältää kulttuurin ja ideologian uusintamisen, joka tuottaa ja vakauttaa vallitsevia sosiaalisia suhteita mutta voi myös haastaa niitä. Tällä tasolla uusintaminen liittyy arvoihin, normeihin ja käsityksiin esimerkiksi sukupuolesta,

työstä ja vastuusta, jotka määrittävät, kenen työ ja elämä tunnustetaan arvokkaaksi ja kenen jää näkymättömäksi.

Sosiaalisen uusintamisen analyysi tekee näkyväksi työn ja hoivan muodot, jotka kapitalistinen talous edellyttää mutta tekee samalla systemaattisesti näkymättömiksi ja aliarvostetuiksi (Dalla Costa & James 1972; Federici 1975; Mies 1986; Fraser 2016). Sosiaalinen uusintaminen sijoittuu kapitalismin määrittämisen työn arvon hierarkian marginaaliin, sillä sen arvo määrittyy suhteessa kapitalistisiin käsityksiin siitä, mitä pidetään tuottavana työnä ja taloudellisena toimintana. Vaikka osa uusintavasta työstä on kaupallistettua ja näin voittoa tuottavien toimintojen piirissä, kaupallisen hoivan kannattavuus perustuu siihen, että tämä työ voidaan järjestää ja hinnoitella systemaattisesti ali sen arvon. Tämä asetelma ylläpitää erottelua ”tuottavan” ja ”ei-tuottavan” työn välillä ja tekee hoivatyön aliarvostuksesta rakenteellisen piirteen yhteiskunnassa – niin kotitalouksissa, julkisella sektorilla kuin yksityisillä markkinoilla.

Rodullisen kapitalismin analyysi puolestaan osoittaa, että tämä aliarvostettu ja näkymättömän työ ei jakaudu tasaisesti: rodullistetut ja muut monin tavoin marginalisoidut ryhmät on historiallisesti ja nykyhetkessä sijoitettu niihin sosiaalisen uusintamisen tehtäviin, jotka ovat matalapalkkaisia, epävarmoja, vaarallisia tai kokonaan palkattomia. Näin sosiaalisen uusintamisen aliarvostus kietoutuu osaksi rodullisen kapitalismin riistomekanismeja, joissa hoivatyön ja muun ylläpitävän työn aliarvottaminen ja rodullistaminen vahvistavat toisiaan niin paikallisella kuin globaalillakin tasolla. Samalla sosiaalinen uusintaminen voi muodostaa myös perustan vastarinnalle ja vapauskamppeille tätä järjestelmää vastaan.

Esimerkkinä naisten tekemän sosiaalisen

uusintamisen työn arvosta globaalin rodullisen kapitalismin uusintamisessa voidaan käyttää sosiologi Maria Miesin (1986) tutkimusta, vaikka Mies ei omassa tutkimuksessaan puhunut nimenomaisesti rodullisesta kapitalismista. Mies tarkastelee globaalissa etelässä asuvien naisten näkymättömän työn merkitystä globaaleissa tuotantosuhteissa ja käyttää käsitettä *kotirouvaistaminen* (*housewifization*), joka tarkoittaa prosessia, jossa naiset määritellään kotirouviksi eikä tuottaviksi työntekijöiksi. Intian Narsapurissa sadat tuhannet naiset valmistivat vientiin tarkoitettua pitsiä kotioloissa hyvin pienellä palkalla. Naisten valmistamaa pitsiä vietiin Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin, missä se koristeli työväenluokan koteja porvarillisen hienostuneisuuden symbolina.

Naisten tekemää työtä pidettiin kuitenkin vapaa-ajan toimintana eikä ansiotyönä, joten se jäi tilastojen ja palkkatyön käsitteiden ulkopuolelle. Vaikka näiden naisten palkaton tai alipalkattu työ oli osa kansainvälistä tuotantoa ja arvon muodostusta, heidän asemansa säilyi ideologisesti kotirouvinä ja siten näkymättömänä osana globaaleja tuotantosuhteita. Miesin mukaan tämä *kotirouvaistamisen* prosessi ylläpitää sukupuolittunutta ja rodullistettua työnjakoa, jossa naisten työstä tuotetaan lisäarvoa, mutta sitä ei tunnusteta. Näin Miesin tutkimus havainnollistaa, miten globaalin etelän naisten näkymättömäksi jäävä työ toimii globaalin rodullisen kapitalismin uusintamisen perustana.

Samaan tapaan sosiologi Asanda Benya (2016) analysoi mustien naisten tekemää sosiaalisen uusintamisen työtä Etelä-Afrikan kaivoskaupungissa Marikanassa. Yhteisön mustien naisten työ oli välttämätöntä paitsi kaivosteollisuuden lisäarvon tuottamiselle, myös kaivostyöläisten vastarinnalle. Marikanan kaivoskaupunki nousi laajasti julkisuuteen, kun poliisin ja kaivostyöläisten välisissä yh-

teenotoissa menehtyi useita kaivoksen työntekijöitä lakon aikana. Kaivostyöläiset työskentelivät vaarallisissa työolosuhteissa ja saivat työstään vain minimaalista korvausta. Yhteisöjen naiset puolestaan mahdollistivat perheiden ja yhteisön arjen jatkumisen, vaikka kaivostyöläisten riittämätön palkka ja huonot työehdot heikensivät heidän omaa asemaansa ja jaksamistaan. He täydensivät perheen toimeentuloa epävirallisilla ansiotöillä ja hoivasivat kotitalouksia.

Kun kaivostyöläiset, miehet, aloittivat lakon epäinhimillisiä kaivostyöolosuhteita vastaan, yhteisöjen naiset olivat merkittävässä roolissa vastarinnan organisoimisessa ja lakon tukemisessa. He toimittivat ruokaa ja tarvikkeita piiloutuneille lakkoilijoille sekä osallistuivat totuus- ja sovintokomission tilaisuuksiin, joissa neuvoteltiin paremmista työehdoista. Naiset loivat taloudelliset ja sosiaaliset edellytykset työläisten lakkoilemiselle, mikä mahdollisti kaivostyöläisten kieltäytymisen paluusta huonoihin työolosuhteisiin. Benyan tutkimus ilmentää sitä, miten naisten näkymättömän hoiva- ja ylläpitotyö on keskeinen osa rodullisen kapitalismin järjestelmän uusintamista paikallisesti ja globaalisti. Kaivoksista louhituista mineraaleista rakennetaan tuotteita, jotka päätyvät globaalien markkinoiden hyödykkeiksi ja siten myös suomalaisten kulutustuotteiksi.

Tämä esimerkki muistuttaa vasemmistoa siitä, että sosiaalisen ja taloudellisen oikeudenmukaisuuden tavoittelu ei voi rajoittua kansallisten työmarkkinoiden piiriin. Suomalaisten kulutushyödykkeet – esimerkiksi elektroniikka, kuten akut ja älylaitteet – rakentuvat usein materiaalien varaan, jotka on louhittu ja tuotettu globaalissa etelässä rodullistetun ja sukupuolittuneen työvoiman avulla. Vihreä siirtymä ja ekologinen jälleenrakennus eivät voi olla aidosti oikeudenmukaisia, mikäli ne uusintavat globaalin rodullisen

kapitalismin työnjakoa, jossa ruskeat naiset ja yhteisöt kantavat ympäristötuhojen ja halpatyön raskaimmat seuraukset.

5.2 FEMINISTISEN TEORIAN NÄKÖKULMIA NÄKYMÄTTÖMÄSTÄ TYÖSTÄ VAPAUTUMISEEN

Sosiaalisen uusintamisen näkökulma alkoi kirkastua 1970- ja 1980-luvuilla, kun joukko feministiaktivisteja ja -teoreetikkoja alkoi nostaa esiin naisten kodin piirissä tekemän kotityön vaikutuksia naisten asemaan ja laajemmin koko yhteiskuntaan (Dalla Costa & James 1972; Federici 1975). Feministiteoreetikojen välillä oli kuitenkin hiukan eroja siinä, miten strategisesti kannattaisi edetä, jotta naiset voitaisiin lopulta vapauttaa palkattomasta kotityöstä.

Varhaisen marxilaisen ja radikaalin feminismin piirissä keskityttiin pitkälti keskiluokkaisten valkoisten naisten tekemän palkattoman työn tunnustamiseen (Dalla Costa & James 1972). Tutkijat ja aktivistit Mariarosa Dalla Costa, Selma James ja Silvia Federici, jotka edustivat 1970-luvulla syntynyttä *Wages for Housework* (WfH) -liikettä, vaativat palkkaa kotityöstä korostaakseen naisten tekemän näkymättömän ja palkattoman työn keskeistä roolia kapitalistisen järjestelmän arvomuodostuksen edellytyksenä. Palkka kotityöstä -liike sai alkunsa Italiassa, ja sen ensimmäinen julkinen mielenosoitus pidettiin Mestren kaupungissa maaliskuussa 1974. Liike pyrki kyseenalaistamaan sen, että kodin piirissä tapahtuva hoiva, siivous ja emotionaalinen työ on naisten luonnollinen tehtävä.

Mustan feminismin teoretisointi on kyseenalaistanut tämän liikkeen valkoisuutta nor-

mina ylläpitävän lähtökohdan, sillä liike ei riittävästi huomioinut mustien naisten asemaa yhteiskunnassa. Toisin kuin monet valkoiset naiset, mustat naiset olivat jo pitkään tehneet palkallista koti- ja hoivatyötä kodin ulkopuolella. Kuten filosofi ja aktivisti Angela Davis (1983 [1981]) on esittänyt, palkallinen koti- ja hoivatyö ei ollut vapauttanut mustia naisia hyväksikäytöltä, vaan ajanut heidät ennemminkin "tuplariiston" kohteiksi. Mustien naisten työvoimaa hyväksikäytettiin sekä palkattomana työnä heidän omissa kodeissaan että matalapalkkaisena työnä valkoisten kotitalouksissa.

Davisille palkka kotityöstä ei ollut vapauttava ratkaisu, sillä se saattoi institutionaalisesti vahvistaa naisten ensisijaista vastuuta kotityöstä ja uusintaa heidän alisteista asemaansa sen sijaan, että se olisi purkanut työn sukupuolittuneita rakenteita. Ratkaisu naisten vapauttamiseksi kotitöistä edellytti Davisille kotityön sosialisointia eli hoivan siirtämistä esimerkiksi päiväkerhoihin ja iltapäiväkerhoihin. Hän ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että kotityölle määriteltäisiin markkinahinta, vaan vaati sen tunnustamista yhteiskunnalliseksi välttämättömyydeksi, joka edellyttää valtion tukea ja kollektiivisia instituutioita. Hänen mukaansa tämä siirtäisi hoivan pois voitontavoittelun piiristä ja mahdollistaisi sen, että naiset vapautuisivat yksityisen kodin piiristä, mikä puolestaan loisi edellytyksiä ihmisten kohtaamiselle ja laajemmalle poliittiselle järjestäytymiselle.

Davisin edustama mustan feminismin teoretisoinnin näkökulma ilmentää aiheellista huolta siitä, miten mustat naiset ovat kantaneet vastuuta kotitöistä kautta historian ilmaiseksi ja matalalla palkalla. Tällaisissa olosuhteissa resurssit, kuten aika ja jaksaminen, ovat usein niin koetuksella, että poliittinen järjestäytyminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen käyvät lähes mahdottomiksi.

Ilman hoivan, lastenhoidon ja kodinhoidon järjestämistä kollektiivisesti naiset voivat jäädä rakenteellisesti sidotuiksi yksityiselämän piiriin ja tämän seurauksena eristyksiin luokkakamppailusta. Näin ollen Davis keskittyi rodullistetusta positiosta käsin korostamaan hoivan merkitystä elämälle, vapaudelle ja poliittiselle toimijuudelle. Hän varoitti siitä, ettei palkan maksu itsessään takaa vapautumista, kuten mustien naisten historiallinen kokemus palkallisesta kotityöstä valkoisten talouksissa osoittaa.

Huolimatta mustan feminismin aiheellisesta kritiikistä varhaisen marxilaisen feminismin näkemyksiä kohtaan, Wages for Housework -liikkeen vaatimusta on kuitenkin puolustettu, sillä se nähtiin vallankumouksellisenä strategiana. Esimerkiksi historiantutkija ja aktivisti Silvia Federici (1975) on puolustanut Wages for Housework -liikkeen vaatimusta, sillä hänelle liikkeen päämäärä oli uusintavan työn roolin paljastaminen osana kapitalistisen järjestelmän arvonmuodostusta. Palkanmaksua ei pidetty lopullisena päämääränä vaan keinona politisoida koti- ja hoivatyö eli tehdä näkyväksi ja politisoida se, miten naisten tekemä hoiva-, koti- ja affektiivinen työ lopulta palvelee pääoman tarpeita. Jos tämä työ tehtäisiin palkalliseksi, voitaisiin Federicin mukaan paljastaa kapitalismin riippuvuus naisten näkymättömästä työstä, mikä mahdollistaisi sen poliittisen tunnustamisen ja lopulta siitä kieltäytymisen.

Näin ollen Federici ja laajemmin koko liike vaati tuotannon käsitteen laajentamista, jotta kotityön merkitys tunnistettaisiin osana tuotannon kokonaisuutta, ja palkka kotitöistä nähtiin strategisena keinona tämän työn tunnustamiseen. Federicin ja Wages for Housework -liikkeen tarkoituksena ei ollut väittää, että hoiva tuottaisi lisäarvoa Marxin arvoteorian teknisessä mielessä, vaan osoittaa, että hoivatyö on kaiken lisäarvon tuotan-

non rakenteellinen edellytys: ilman sosiaalista uusintamista ei ole työvoimaa, joka voisi tuottaa lisäarvoa³. Tässä mielessä argumentti laajentaa tuotannon käsitettä poliittisesti suhteessa klassiseen marxilaiseen arvoteoriaan, jossa lisäarvo syntyy markkinoille tuotettujen hyödykkeiden kautta pääomasuhteessa. Sen sijaan myös työvoiman tuottaminen ja ylläpito tulisi sisällyttää tuotannon kokonaisuuden ymmärrykseen. Palkan maksu kotitöistä auttaisi tekemään näkyväksi sen, miten kapitalismi oli onnistunut muuttamaan kotityön naisten luonnolliseksi ominaisuudeksi. Federicin mukaan hoivasta ja kotityöstä on tehty naisten "luonnollinen kutsumus", jota he tekevät rakkaudesta lähimmäisiään kohtaan. Tämä on saanut naiset hyväksymään palkattoman työnsä vapaaehtoisesti, jolloin kapitalismi on saanut palvelukseensa suuren määrän ilmaista työvoimaa ja vahvistanut käsitystä kotityöstä naisten luonnollisena tehtävänä.

Siksi Federici puolsi palkkaa kotityöstä strategisena vaatimuksena, jonka tarkoituksena oli paljastaa kapitalismin rakenteellinen riippuvuus palkattomasta uusintavasta työstä ja siten avata mahdollisuus tästä työstä kieltäytymiseen. Tästä näkökulmasta Federici suhtautui varauksellisesti kotitöiden valtiolliseen sosialisointiin: jos hoiva siirretään julkisten instituutioiden vastuulle kapitalistisen talouden puitteissa, työn sukupuolittunut hierarkia ja hoivan aliarvostus voivat säilyä muuttumattomina uudessa institutionaalissa muodossa.

Davisin luennassa kotitöiden sosialisointi viittasi kuitenkin eri asiaan. Hänelle sosialisointi ei merkinnyt hoivan taloudellistumista tai sen alistamista vaihtoarvon logiikalle, vaan hoivan järjestämistä kollektiivisena inf-

3 Nykypäivänä hoivan markkinaistuminen ja palvelumuotoinen tuotanto ovat kuitenkin myös kytkeneet osan hoivatyöstä suoraan lisäarvon tuotantoon, mihin palaamme seuraavassa alaluvussa.

rastrukturina, joka irrotetaan voitontavoittelusta ja jonka oikeutus perustuu elämän uusintamiseen ja poliittisen vapautumisen edellytysten turvaamiseen.

Davisille vaatimukset, jossa puhutaan palkasta, tuotannosta ja arvosta, voivat normalisoida työn rodullistuneita ja sukupuolittuneita hierarkioita sen sijaan, että ne purkaisivat niitä. Hänen historiallinen analyysinsä mustien naisten palkallisesta hoivatyöstä osoittaa, että palkka ei ollut purkanut rodullistuneita ja sukupuolittuneita hierarkioita vaan ennemminkin normalisoinut hoivan mustien naisten prekaariksi velvoitteeksi. Tästä syystä hän suhtautui varauksellisesti Wages for Housework -liikkeen palkkavaatimukseen, jossa kotityön politisointi nojasi ensisijaisesti arvon ja tuotannon käsitteistöön. Tätä Davisin esittämää huolta voidaan analyttisesti suhteuttaa myöhempiin pyrkimyksiin, kuten koti- ja hoivatyön arvon mittaamiseen osana bruttokansantuotetta, jotka nekin sisältävät omat riskinsä (Waring 1999). Palaamme tähän luvussa 6. Davisille hoivan sosialisointi edellytti talouden järjestämistä tavalla, jossa voiton motiivi ei enää määritä elämän uusintamisen ehtoja.

Davisin vaatimus sosiaalisen uusintamisen sosialisoinnista on keskeinen osa hänen vapauttavaa projektiaan. Sen institutionaaliset toteutukset voivat kuitenkin kantaa reformistisen riskin, mikäli hoivan kollektivisointi tapahtuu ensisijaisesti valtiollisten hyvinvointiratkaisujen kautta kapitalistisen talouden piirissä. Tällöin sosialisointi voi jäädä institutionaaliseksi uudelleenjärjestelyksi, joka siirtää hoivan yksityisestä piiristä matalapalkkaisen palkkatyön ja julkisen hallinnan piiriin haastamatta itse kapitalismin määrittämää työn arvon hierarkiaa (esim. suomalaisen hyvinvointivaltion malli).⁴

4 Huomionarvoista on, että Davisin näkemys kohdistui historialliseen tilanteeseen, jossa palkallinen koti-

Davisin edustaman mustan feminismin ja Wages for Housework -liikkeen teoretisoinnin ”jännite” ei siis koske sitä, tunnustetaanko sosiaalinen uusintaminen kapitalismin kannalta välttämättömäksi, vaan sitä, voiko hoivaa ja kotityötä politisoida palkan, tuotannon ja arvon kautta ilman, että samalla tahtomatta vahvistetaan käsitystä palkkatyöstä ensisijaisena työn muotona ja uusinnetaan naisten ja rodullistettujen ryhmien tekemän hoivatyön alisteista asemaa. Davis korostaa elämän uusintamista itseisarvona ja torjuu palkan kotityöstä siksi, että se voi vahvistaa palkkatyön asemaa työn normina ja lukita hoivan naisten ja rodullistettujen työksi sen sijaan, että tämä työ jaettaisiin oikeudenmukaisemmin ja järjestettäisiin kollektiivisesti. Federici ja Wages for Housework -liike puolestaan pyrkivät käyttämään palkkavaatimusta strategisena keinona paljastaa ja politisoida juuri tämä hierarkia (tuottava vs. ei-tuottava työ, miesten vs. naisten työ) — ei sen hyväksymiseksi vaan sen kyseenalaistamiseksi.

Nämä toisistaan eroavat näkökulmat näkymättömästä työstä vapautumiseen eivät siten ole jyrkästi ristiriidassa keskenään, vaan niissä korostuvat erilaiset strategiat yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Molemmat feministisen teorian näkökulmat tunnustavat näkymättömän työn riistävän luonteen, tavoittelevat hoivan radikaalia uudelleenjärjestämistä ja antikapitalistisia tulevaisuuksia. Niiden näkökulmien vahvuuksien ja heikkouksien tiedostaminen on tärkeää, sillä se muistuttaa ottamaan huomioon naisten väliset eriarvoiset

ja hoivatyö eivät vielä toimineet pääoman systemaattisena arvonmuodostuksen muotona siinä mielessä kuin ne toimivat nykyään. Nykyisessä hoivakapitalismissa Suomessa hoivaa tuotetaan yhä useammin markkinaehtoisesti yksityisten yritysten kautta, jolloin työvoimaa ostetaan palkalla, palvelut myydään markkinoilla ja hoivatyö alistetaan pääoman arvonnäkökulman logiikalle. Tällöin hoivatyö ei ainoastaan uusinta työtä, vaan siitä tuotetaan myös lisäarvoa pääomasuhteen puitteissa.

asemat ja vaikuttaa myös siihen, mitä strategiaa missäkin yhteiskunnallisessa ajassa ja tilanteessa kannattaa painottaa. Usein nämä strategiat kannattaa kuitenkin yhdistää, sillä niitä ei tule tulkita toisiaan poissulkevin vaan toistensa sokeita pisteitä täydentävinä. Yhtäältä tarvitaan vaatimuksia hoivan radikaalista sosialisoinnista, jotta rodullistettujen naisten aikaa ja resursseja vapautuu myös poliittiseen toimintaan ja antikapitalistiseen järjestäytymiseen. Samalla on kuitenkin tärkeää edistää keinoja, joilla sosiaalisen uusintamisen elämää ylläpitävä merkitys voidaan tehdä näkyväksi ja tunnustaa ilman, että ajaututaan perustelemaan hoivan merkitystä ainoastaan markkinoiden, palkan tai vaihtoarvon kautta, vaan ennen kaikkea tavoilla, jotka korostavat sen käyttöarvoa elämän uusintamisen ehtona.

Seuraavaksi osoitamme, miten suomalainen hyvinvointivaltio edustaa reformistista mallia, jossa hoiva ja muu sosiaalinen uusintaminen on osittain siirretty julkisten palveluiden vastuulle samalla, kun hoiva on alistettu vaihtoarvon ja tuotannon ehdoille ja sen elämän uusintamisen merkitys on jäänyt toissijaiseksi.

5.3. SUOMALAISEN HYVINVOINTIVALTION HOIVAPOLITIikka TALOUSKURIPOLITIIKAN PURISTUKSESSA

Hyvinvointivaltion rakentaminen 1970–1980-luvuilla merkitsi hoivan ja kotityön osittaista sosialisointia, joka siirsi hoivatyön kodin yksityisestä piiristä osaksi palkallista ja julkisesti organisoitua työtä (Kantola ym. 2020). Hyvinvointivaltion rakentumista ja hoivan siirtymistä julkisen sektorin vastuulle on Suomessa usein kuvattu naisten ”lottovoittona” ja tasa-arvokehityksen keskeisenä käänneko-

tana, koska se mahdollisti naisten siirtymisen kodin piiristä palkkatyöhön sekä lisäsi heidän poliittista osallisuuttaan ja vaikutusmahdollisuuksiaan (Julkunen 2010).

Hoivan siirtyminen kodin piiristä osaksi palkallista ja julkisesti organisoitua työtä ei kuitenkaan ole merkinnyt hoivan vapautumista arvonmuodostuksesta, vaan sen siirtymistä hallinnolliseen muotoon, jossa työ määritty edelleen tuottavuuden, tehokkuuden ja taloudellisen kannattavuuden käsitteiden kautta (Kantola ym. 2020). Vaikka hoivasta puhutaan retorisesti elintärkeänä ja moraalisesti arvokkaana työnä, se on käytännössä säilynyt aliarvostettuna, ylikuormittavana, sukupuolitettuna ja rodullistettuna velvollisuutena. Hoivatyö on alisteisessa asemassa palkkauksessa, työehdoissa ja symbolisessa arvostuksessa, sillä sitä ei edelleenkään ymmärretä tuottavana ja arvokkaana työnä, joka ylläpitää ja kasvattaa yhteiskunnan toimintakykyä sekä pääomaa, vaan se määritetään kuluksi yhteiskunnalle.

Tulkinta suomalaisesta hyvinvointivaltiosta tasa-arvopoliittikan edelläkävijänä perustuu myös ensisijaisesti valkoisen keskiluokkaisen naisen kokemukseen ja asemaan yhteiskunnassa (Keskinen ym. 2009). Pohjoismainen tasa-arvopoliittikka on rakentunut universaalien naisen kategorian ja heteronormatiivisen ydinperhemallin varaan, joka ei huomioi yhdenvertaisesti rodullistettujen ja maahanmuuttajataustaisten naisten lähtökohtia sekä tarpeita. Esimerkiksi pakolaisnaisten keskuudessa on suhteellisen paljon yksinhuoltajaäitejä. Suomalaisten viranomaisten tavoitteena on saada heidät mahdollisimman nopeasti osaksi suomalaista yhteiskuntaa, mikä kapeasti määriteltynä tarkoittaa työllistymistä. Tämän seurauksena viranomaiset ohjaavat heidät matalapalkkaisille hoiva- ja palvelualoille, joissa työ on usein vuorotyötä, kuten ilta- ja viikonloppuvuoroja. Päi-

vähoitojärjestelmä on kuitenkin rakennettu ensisijaisesti päivätyötä tekevien tarpeisiin. Vuorohoitoa on tarjolla suhteellisen vähän, ja sen saatavuudessa hyvien sijaintien varrella on merkittävää alueellista vaihtelua. Hoivan järjestäminen edellyttää usein sen järjestämistä omin keinoin, esimerkiksi sukulaisten, naapureiden tai yksityisten hoitajien avulla, vaikka uusilla maahantulijoilla harvemmin on näitä verkostoja tai taloudellisia mahdollisuuksia palkata hoiva-apua.

Suomalaisen hyvinvointivaltion malli on toisaalta mahdollistanut valkoisten naisten siirtymisen kodin piiristä palkkatyöhön, mutta samalla se on ulkoistanut hoivan ja siivouksen kaltaiset tehtävät ”ei-valkoisiksi” rodullistetuille naisille. Se ei ole poistanut hoivan historiallisesti rakentunutta sukupuolittunutta ja rodullista eriarvoisuutta, vaan kanavoinut sen hyvinvointivaltion institutionaaliin rakenteisiin (Kantola ym. 2021; Keskinen ym. 2009).

Suomen hallituksen edistämä talouskuripolitiikka on pahentanut tilannetta entisestään. Suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa on jo pitkään puhuttu hoivakriisistä, joka viittaa siihen, miten yhteiskunnan kyky tuottaa ja ylläpitää hoivaa ei ole ainoastaan heikentynyt, vaan joutunut myös kestämatöntöön paineeseen (Hoppania ym. 2016). Hoivakriisi kiteytyy siihen, että hoivan tarve kasvaa samalla kun hoivatyöhön käytettävissä olevat resurssit, henkilöstö ja työehdot heikenevät, mikä tekee hoivan tuottamisesta ja saatavuudesta rakenteellisesti kestämatöntä.

Filosofi ja demokratiatutkija Nancy Fraserin (2016) mukaan hoivakriisi johtuu kapitalismin rakenteellisesta ristiriidasta: kapitalistinen järjestelmä on riippuvainen hoivasta ja muusta elämää ylläpitävästä työstä, mutta samalla se aliarvostaa ja aliresursoi nämä tehtävät, koska niiden todellisia kustannuksia ei voida sovittaa voitontavoittelun logiikkaan. Hoi-

van todellisia kustannuksia ei voida sovittaa kapitalistiseen arvomuodostukseen, koska silloin hoivan tuottaminen olisi niin kallista, että sillä olisi vaikea tehdä voittoa. Siksi kapitalismi nojaa hoivan jatkuvaan aliarvottamiseen ja aliresursointiin.

Siinä missä Suomessa valtiovarainministeriö ja monet muut poliittiset toimijat ovat jatkuvasti huolissaan julkisen talouden kestävyysvajeesta – eli siitä, että ei ole tarpeeksi rahaa julkisen talouden menoihin, koska väestön ikääntymisen vuoksi hoivan tarve kasvaa –, ovat tutkijat nostaneet tämän rinnalle huolen hoivavajeesta (*care deficit*). Hoivavaje viittaa siihen, miten yhteiskunnassa ei ole riittävästi ihmisiä, aikaa tai resursseja huolehtia toisista ja ylläpitää elämää (Hoppania ym. 2016). Väestön ikääntyminen, hoivatyön intensiivisyys ja kuormitus ovat lisänneet painetta, jolloin ammatillinen ja kodin piirissä tapahtuva hoiva jäävät vajaiksi. Kyse on siis siitä, että hoivan edellytykset, kuten työvoima, aika, resurssit ja toimivat hoivainfrastruktuurit, ovat ehtymässä talouskuripolitiikan ja hoivatyön systemaattisen aliarvostuksen seurauksena. Tämä vaarantaa koko yhteiskunnan kyvyn huolehtia omasta jatkuvuudestaan.

Talouskuripolitiikan myötä myös hoivapalvelujen yksityistäminen on lisääntynyt ja hoivavastuuta on siirretty enenevässä määrin takaisin yksilöille ja perheille. Tämä kehitys palauttaa hoivan järjestämisen samoihin kapitalistisiin ja patriarkaalisiin ehtoihin, joista sen sukupuolittunut eriarvoisuus alun perin syntyi: hoiva nähdään jälleen perheiden ja erityisesti naisten vastuuna. Näin ajatus hoivasta naisten ”luonnollisena” tehtävänä vahvistuu uudelleen (Federici 1975; Fraser 2016).

Talouskuripolitiikka ei myöskään kosketa kaikkia naisia samalla tavalla. Rodullisen epätasa-arvoisuuden seurauksena hoivatyön vastuu on yhä enemmän kasautunut rodulliste-

tuille ja maahanmuuttajataustaisille naisille, erityisesti Itä-Euroopasta ja Kaakkois-Aasiasta muuttaneille, jotka työskentelevät usein matalapalkkaisissa hoivatehtävissä julkisella sektorilla ja yksityisissä kodeissa (esim. Vaittinen & Näre 2014; Wide 2024). Suomen oikeistohallituksen hallitusohjelmassa, jossa on sovittu kansainvälisen rekrytoinnin kumppanuusmaista, edistetään tätä kehityskulkua. Hallituskauden aikana (2023–2027) entinen työministeri Arto Satonen on matkustanut Filippiineille ja Vietnamiin edistämään matalapalkkaisen hoiva- ja palvelualojen työvoiman rekrytointia (Työ- ja elinkeinoministeriö 2025).

Samalla hallituskaudella asetetut historialliset säästötavoitteet sosiaali- ja terveyspalveluihin ovat johtaneet siihen, että useat hyvinvointialueet joutuvat irtisanomaan jopa tuhansia työntekijöitä (Sutinen 2025). Tällä odotetaan olevan merkittäviä vaikutuksia sekä palveluiden laadun heikentymiseen että jäljelle jäävän henkilökunnan jaksamiseen. Samalla valtio varautuu turvautumaan matalapalkkaiseen ja haavoittuvaan ulkomaalaiseen työvoimaan.

Vaikka työehdot ovat Suomessa paperilla kaikille samat, monet ulkomaalaiset työntekijät työskentelevät suhteellisesti epävarmemmissa oloissa kuin ”kantasuomalaiset”, koska heillä on työnantajasta riippuvainen oleskelulupa (Vaittinen & Näre 2014). Tämä lisää pelkoa työn tai oleskeluluvan menettämisestä, sillä työn menettäminen voi johtaa maasta karkottamiseen. Heidän asemansa työnantajaan nähden on selvästi riippuvaisempi, mikä vaikeuttaa palkasta tai työvuoroista neuvottelemista. Vaikeuksia aiheuttavat myös kielitaidon ja pätevyyden tunnustamisen haasteet. Esimerkiksi filippiiniläisiä naisia rekrytoidaan alipalkattuihin hoiva-avustajan tehtäviin ikäihmisten hoivapalveluissa, mikä ei vastaa sitä, että useilla heistä on yliopistotutkinto (Vaittinen ym. 2022).

Erot yhteiskuntaluokka-asemissa vaikuttavat myös siihen, miten hoivavastuu jakautuu suomalaisessa yhteiskunnassa. Keskiluokkaiset ja hyvätuloiset perheet voivat ostaa ulkomailta saapuneiden työpanosta esimerkiksi siivous- ja hoivapalveluina yksityiskoteihin (Wide 2024). Näin rodullistetut ja köyhät naiset kantavat yhä suuremman osan hoivan ja kotityön vastuusta sekä julkisella sektorilla että yksityisen kodin piirissä, mikä keventää hyväosaisten valkoisten naisten työtaakkaa ja ylläpitää rodullistettua työnjakoa suomalaisessa yhteiskunnassa. Nämä kehityskulut kasvattavat samalla globaalia eriarvoisuutta, koska rodullistettujen naisten hoivatyön hyväksikäyttö Suomessa johtaa kasvavaan hoivavajeeseen lähtömaissa.

Hoivatyön siirtyminen kodin yksityisestä piiristä osaksi palkallista ja julkisesti organisoitua työtä osoittaa, ettei hoivan ongelmaa voida ratkaista hallinnollisin tai taloudellisin keinoin ilman, että samalla kyseenalaistetaan se historiallisesti rakentunut sukupuolittunut ja rodullistettu työn arvon hierarkia, joka määrittää, mikä työ nähdään arvokkaana. Kapitalismi on jatkuvasti riippuvainen hoivasta ja palkattomasta uusintamistyöstä, mutta samalla se rapauttaa näiden edellytyksiä, koska hoivan todellisia kustannuksia ei voida sovittaa voitontavoittelun logiikkaan. Markkinaehtoinen hoiva voi tuottaa voittoa, mutta tämä voitto perustuu hoivan aliarvottamiseen, aliresursointiin ja työehtojen heikentämiseen. Nämä mekanismit lisäävät painetta siirtää hoivavastuuta takaisin perheille, erityisesti naisille ja rodullistetuille ryhmille. Tätä ristiriitaa ei voida ratkaista sosiaalipolitiikan hienosäädöllä, sillä kyse on tuotannon ja uusintamisen välisen suhteen perustavasta epätasapainosta sekä siihen kietoutuvista sukupuolittuneista, rodullistetuista ja yhteiskuntaluokkaan perustuvista hierarkioista. Tarvitaan kipeästi hoivan ja laajemmin sosiaalisten suhteiden järjestämisen uudelleen

ajattelua (Ylöstalo ym. 2024; Rai 2024).

5.4. RODULLISEN KAPITALISMIN VAIKUTUKSET ELÄMÄN UUSINTAMISEEN

Sosiologi Gargi Bhattacharyyan (2018) mukaan rodullinen kapitalismi määrittää, kenellä on mahdollisuus uusintaa jokapäiväistä elämää vakaissa oloissa ja kenellä ei. Joidenkin arjen uusintaminen tapahtuu epävarmuudessa, matalapalkkaisessa työssä, heikoissa asuinoloissa tai ilman turvaverkkoja. Joillakin on pääsy vakaisiin työpaikkoihin ja laadukkaaseen asumiseen, koulutukseen sekä terveydenhuoltoon, jolloin heillä on myös vakaammat olosuhteet oman arkensa ylläpitämiseen. Bhattacharyyan mukaan rodullisen kapitalismin vaikutukset ulottuvat laajasti elämän eri sfääreihin ja muovaavat selviytymisen ja elämän uusintamisen ehtoja, jotka voivat, Ruth Wilson Gilmorea (2007, s. 197) seuraten, ajaa jotkut jopa enenaikaiseen kuolemaan.

Tutkija ja aktivisti Ruth Wilson Gilmore on viitannut enenaikaisella kuolemalla siihen, miten 1970-luvulta alkaen deindustrialisaatio on Yhdysvalloissa johtanut teollisten työpaikkojen katoamiseen, kasvavan ylijäämäväestön syntymiseen ja yksityisen vankilajärjestelmän laajenemiseen. Ylijäämäväestöä, joka on pääosin koostunut köyhistä ja rodullistetuista työttömistä, on hallittu kurinpidolla, kriminalisoinnilla ja yksityisten vankiloiden rakentamisen avulla. Tämä on entisestään lisännyt rodullistetuissa yhteisöissä stressiä, alkoholismia, mielenterveysongelmia, rikollisuutta ja sairauksia, jotka usein johtavat enenaikaiseen kuolleisuuteen. Gilmoren analyysi osoittaa, miten vankilateollisuuskompleksi (*prison industrial complex*) on muodostunut

keinoksi tuottaa vankiloissa lisäarvoa niiden ihmisten halpatyöstä, jotka suljettiin työmarkkinoiden ulkopuolelle teollisten työpaikkojen katoamisen myötä.

Hänen analyysinsä tuo esiin, miten yhteiskunnallisia ongelmia ei ole Yhdysvalloissa pyritty ratkaisemaan tukemalla elämän edellytyksiä esimerkiksi sosiaalipolitiikan avulla, vaan hallitsemalla köyhyyttä ja sosiaalisia ongelmia kriminalisoinnin, kurinpidon ja väkivallan keinoin. Näin Gilmore tekee näkyväksi rodullisen kapitalismin toimintalogiikan, joka supistaa ja säästää sosiaalisesta uusintamisesta, kuten terveydenhuollosta, koulutuksesta ja muista elämää ylläpitävistä palveluista, ja pyrkii sen sijaan hallitsemaan yhteiskunnan kriisejä, kasvavaa ahdinkoa ja epätasa-arvoa rodullisen kriminalisoinnin ja kurinpidon avulla. Tämän seurauksena sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat usein vain pahenevat köyhissä ja ei-valkoisiksi rodullistetuissa yhteisöissä, mikä heikentää elämän uusintamisen mahdollisuuksia ja altistaa enenaikaiselle kuolemalle.

Vaikka suomalaista hyvinvointivaltiota ei tietenkään voi verrata suoraan Yhdysvaltoihin, jossa muun muassa rodullistettujen elämän uusintamisen mahdollisuuksia rajoitetaan yksityisten vankiloiden avulla, rodullisen kapitalismin elämän mahdollisuuksia heikentävät vaikutukset ovat tunnistettavissa myös suomalaisessa hyvinvointivaltiossa.

Sosiologit Lena Näre ja Elisabeth Wide (2022) ovat tarkastelleet filippiiniläisten hoivatyöntekijöiden asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Heidän mukaansa Suomen maahanmuuttopolitiikka ja siihen liittyvät käytännöt ja lait toimivat rodullisen kapitalismin logiikan mukaisesti eli tuottaen rodullista erottelua ja hierarkkisuutta niin työmarkkinoilla kuin elämän uusintamisen toiminta-alueilla siten, että ne luovat filippiiniläisistä hoivatyöntekijöistä

kijöistä halpatyövoimaa Suomen hoiva- ja kestävyysvajeesta kärsivälle hoivasektorille.

Filippiiniläisistä hoivatyöntekijöistä tuetaan ensinnäkin uhrautuvaa työvoimaa sitomalla heidän oleskelulupansa työsuhteisiin ja tekemällä näin oikeuksien vaatimisesta uhkarohkeaa. Toiseksi lait, joiden seurauksena perheenyhdistäminen on hyvin vaikeaa (esimerkiksi perheenyhdistämisen korkeat tulorajat suhteessa hoiva-alan matalaan palkkatasoon), irrottavat filippiiniläistyöntekijät sosiaalisista suhteistaan.

Filippiiniläistyöntekijät joutuvat tekemään useampaa työtä voidakseen samanaikaisesti sekä lähettää taloudellista tukea perheelleen ja sukulaisilleen Filippiineille että säästää perheensä tuomiseksi Suomeen. Tämän seurauksena heillä ei jää aikaa työn ulkopuoliseen elämään. Näin syntyy rodullistettu työntekijäihminen, jolle Suomen valtio ei salli samalla tavalla vapaa-aikaa, sosiaalisia suhteita tai perhe-elämää kuin valkoisille suomalaisille.

Näreen ja Widen tutkimus havainnollistaa sitä, miten halpatyövoiman värvääminen hoivasektorille toimii rodullistavien mekanismien kautta, joissa oleskelulupa sidotaan työsuhteeseen ja perheenyhdistäminen tulorajoihin. Näiden mekanismien kautta filippiiniläisistä tehdään hyväksikäytettävää ja vähemmän arvokasta työvoimaa Suomen työmarkkinoille sekä rajoitetaan heidän mahdollisuuksiaan kokonaisvaltaiseen elämään.

Samaan tapaan sosiologi Olivia Maury (2024a, 2024b) argumentoi, että maahan muuttaneiden alustatyöntekijöiden, kuten ruokalähettien, sosiaalinen uusintaminen on rajoitettua ja muotoutuu uudelleen kahden hallinnan muodon – alustojen algoritmisen ohjauksen ja maahanmuuton hallinnan – risteyskohdassa.

Ruokalähettien työ on rodullisesti organi-

soitua siten, että fyysisestä työstä vastaavat pääosin rodullistetut maahan muuttaneet, kun taas hallinnollisissa ja toimistotehtävissä työskentelee valtaosin valkoisia suomalais-taustaisia työntekijöitä. Vaikka suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa on laajasti tunnistettu ruokalähettien aseman prekaarisuus, heidän työnsä intensiivisyys ja elämän uusintamista heikentävät piirteet ovat jääneet vähemmälle huomiolle myös vasemmistolaisessa retoriikassa.

Ensinnäkin itse alustatyön luonne rajoittaa sosiaalista uusintamista. Työntekijät viettävät suurimman osan päivästäan kirjautuneina sovellukseen ja saavat usein vain nimellistä korvausta. Työ rakentuu jatkuvalla liikkeellä olemiselle sekä paikasta toiseen kiirehtimiselle. Työn pirstoutuneisuus tekee ruumiillisista perustarpeista – kuten syömisestä, levosta ja liikkumisesta – päivittäisiä kamppailuja. Työn luonne siirtää sosiaalisen uusintamisen kodin sijasta kaupunkitilaan, työkeikkojen väliin ja niiden lomaan.

Toiseksi alustatyö edellyttää jatkuvaa huolenpitoa itsestä ja tuotantovälineistä. Työntekijät hankkivat ja ylläpitävät itse kulkuvälineensä sekä vastaavat puhelimien ja ajoneuvojen toimivuudesta. Samalla heidän on huolehdittava ulkoisesta olemuksestaan ja noudatettava yrityksen visuaalisia standardeja, jotka vaikuttavat tuloihin ja asiakkaiden antamiin arviointeihin. Näin algoritmisen kontrollin yksilöllistää työn ja siirtää riskit työntekijöille sen sijaan, että työnantaja vastaisi työn ehdoista ja riskeistä.

Kolmanneksi maahanmuuton hallinnan käytännöt ja oleskelulupajärjestelmä määrittävät työntekijöiden elämän ehtoja. Tilapäiset oleskeluluvat, jatkuva dokumentaation tuottaminen ja rajattu pääsy hyvinvointipalveluihin sitovat työntekijät nykyhetkeen ja tekevät heidän asemastaan haavoittuvan. Ruokalähet-

tien on jatkuvasti todistettava viranomaisille ansionsa ja veronmaksunsa säilyttääkseen oleskelulupansa, mikä pakottaa heidät keskittymään selviytymiseen päivä kerrallaan sen sijaan, että he voisivat rakentaa tulevaisuutta Suomessa. Maahanmuuton säädökset, jotka rajoittavat ruokalahettien oikeuksia, ylläpitävät samalla alustatalouden toimintaa.

Vaikka alustatyö sisältää hyväksikäytön piirteitä, se voi silti näyttäytyä mahdollisuutena tai "vapauden pilkahduksena" erityisesti niille, joiden asema on juridisesti ja sosiaalisesti haavoittuva. Mauryn mukaan sosiaalinen uusintaminen ei alustatyössä ainoastaan esty, vaan se muotoutuu uudelleen siirtolaisten omien ponnistelujen kautta, kun he neuvottelevat elämänsä ehtoja algoritmisen hallinnan sekä maahanmuuton hallinnan ja oleskelulu-paehojen risteyksessä.

Filippiiniläisten työntekijöiden ja rodullistettujen ruokalahettien asemaa kuvaavat esimerkit osoittavat, että rodullisen kapitalismin vaikutukset eivät rajoitu tuotantosuhteisiin, vaan läpäisevät elämän eri osa-alueet ja heikentävät elämän uusintamisen edellytyksiä. Tämä edellyttää vasemmistolta entistä päätäväisempää kamppailua paitsi siirtotyöläisten työoikeuksien, myös heidän sosiaalisten oikeuksiensa puolesta.

Nämä esimerkit tuovat näkyväksi myös, miten rodullisen kapitalismin logiikat kietoutuvat hyvinvointivaltion rakenteisiin ja sen jakamaan vastuuseen työstä ja sosiaalisesta uusintamisesta, kuten edellä on esitetty. Esimerkit osoittavat, että eriarvoisuudet, joita "ei-valkoiseksi" rodullistetut työntekijät ko-

kevat, eivät ole ainoastaan globaalin työvoiman liikkuvuuteen liittyviä kysymyksiä, vaan heijastavat myös suomalaisen yhteiskunnan sisäisiä rakenteita ja sen tapoja arvottaa eri väestöryhmien elämää.

Edellä esitetyn tutkimustiedon perusteella voidaan todeta, että suomalainen hyvinvointivaltiomalli jakaa vastuun hoivan järjestämisestä valtion, markkinoiden ja perheiden välillä tavalla, joka kuormittaa erityisesti naisia ja "ei-valkoiseksi" rodullistettuja naisia. Nämä tutkimukset haastavat vasemmiston tarkastelemaan kriittisesti omaa poliittista ohjelmaansa. Vasemmiston puhe hyvinvointivaltion "kulta-ajasta" talouskuripolitiikan rapauttamana menneisyytenä peittää usein alleen sen, ettei kyseinen malli ole koskaan toteutunut aidosti tasa-arvoisena ja yhdenvertaisena.

Tämä herättää kysymyksen poliittisen mielikuvituksen rajallisuudesta ja siitä, miksi siirtymää kohti jälkikapitalistisia tulevaisuuksia ei uskalleta aktiivisesti tavoitella. On aiheellista arvioida kriittisesti, missä määrin reformistiset mallit – kuten hyvinvointivaltio, joka on institutionalisoinut sosiaalisen uusintamisen mutta toiminut yhä rodullistetun ja sukupuolittuneen kapitalismin kehyksessä – muodostavat sen poliittisen vision, johon vasemmiston tulisi tulevaisuudessa pyrkiä. Hyvinvointivaltion tuottamiin rodullistettuihin, sukupuolittuneisiin ja yhteiskuntaluokkaan perustuviin epätasa-arvoisuuksiin ei ole puuttuttu rakenteellisella tasolla, mikä on jättänyt sen alttiiksi poliittiselle uudelleentulkinnalle, ihmisten väliselle vastakkainasettelulle ja eriarvoisuuden uusintamiselle.

6

Rodullinen kapitalismi ja moninaiset vastarinnan muodot

Raporttimme on tähän mennessä selittänyt rodullista kapitalismia, mutta tehtävänä on sen muuttaminen ja – viime kädessä – sen kumoaminen. Siksi raporttimme viimeinen luku käsittelee liikkeitä ja ajattelijoita, jotka ovat yhdistäneet antirasismia antikapitalismiin ja luokkapolitiikan “rotupolitiikkaan”. Ensin on kuitenkin tehtävä katsaus siihen, millaiset ajattelutavat ja toimintamuodot ovat asettaneet ja yhä asettavat esteitä antirasismia ja antikapitalismin integroimiselle, sillä näiden esteiden luonne on ymmärrettävä, jos ne halutaan ylittää.

Käsitlemme kahta tekstiä. Ensimmäinen niistä on Aimé Césairen vuonna 1956 lähettämä erokirje Ranskan kommunistiselle puolueelle. Toisessa tekstissä Ambalavaner Sivanandan (A. Sivanandan) analysoi “mustan kamppailun rappeutumista” 1980-luvun Britteissä. Tarkastelemme myös Césairen ja A. Sivanandanin vaihtoehtoista politiikkaa, joka ylittää niin luokkareduktionismin kuin liberaalin individualisminkin. Luvun päätteeksi analysoimme vastarintaa “ei-valkoiseksi” rodullistettujen naisten marginaaliin jääneestä näkökulmasta käsin.

6.1. AIMÉ CÉSAIREN KRITIIKKI: LUOKKA SYRJÄYTTÄÄ RODUN

Aimé Césaire (1913–2008) oli martiniquelainen runoilija, poliitikko ja radikaali teoreetikko. Hän oli yksi tunnetuimpia nimiä kirjallisessa Négritude-liikkeessä. Liike vaikutti 1930-luvulta lähtien huomattavasti ranskankielisen Afrikan ja Karibian kulttuuriin. Négrituden keskiössä olivat ranskankielisten mustien olosuhteet ja kokemukset, joita määrittivät rasismi ja kolonialismi mutta myös vastarinta, joka ammensi afrikkalaisesta kulttuuriperinteestä ja tietämisen tavoista.

Césaire valittiin Ranskan kommunistisen puolueen Martiniquen edustajaksi vuonna 1946. Ajan mittaan hän kuitenkin pettyi puolueen kolonialismia koskeviin linjauksiin ja siihen, ettei puolueessa ollut riittävästi halukkuutta käsitellä Josif Stalinin rikoksia. Tälle tyytymättömyydelle hän antoi ilmaisen erokirjeessä, jonka lähetti puolueen pääsihteeri Maurice Thorezille vuonna 1956.

Césairen erokirje arvostelee säälimättömästi tapaa, jolla Ranskan kommunistinen puolue suhtautui kolonisoituihin kansoihin sekä

näiden antikoloniaalisiin ja antirasistisiin kamppailuihin. Hänen mukaansa puolue ”ei ole koskaan ajatellut meitä [kolonisoituja ja rodullistettuja] muutoin kuin osana maailmanlaajuisesta strategiasta” (Césaire 2010, s. 151). Tässä maailmanlaajuisessa strategiassa oli kyse yhden yhtenäisen työväenluokan organisoimisesta kapitalistiluokkaa vastaan, mikä edellytti tilanteiden, kulttuurien ja toimintatapojen yhtenäistämistä ja niiden välisten erojen häivyttämistä. Käytännössä tämä ajattelutapa asetti eurooppalaisen työväenluokan ongelmat kaiken toiminnan keskiöön, jolloin kolonialismikysymys kutistettiin mitättömän pieneksi kuriositeetiksi.

Césairen mukaan kommunistisen puolueen ongelmallisen politiikan ytimessä oli eurooppalainen ylemmydentunto. Asenne perustui oletukseen siitä, että Euroopan yhteiskunnat tarjoavat mallin muiden yhteiskuntien kehitykselle. Näin ollen myös työväen kamppailun voitiin olettaa etenevän siirtomaissa jokseenkin samalla tavalla kuin Euroopassa. Kolonisoitujen kansojen tilanne ei siten edellyttänyt suurta huomiota eikä erityistä paneutumista. Oli siirtomaiden työväenluokan omaksi parhaaksi sulauttaa toimintansa osaksi sitä edistyneemmän eurooppalaisen proletariaatin kamppailua. Näin se saattoi ikään kuin vaihtaa itsenäisyytensä edistykseen ja ostaa assimilaatiolla ulospääsyn alikehittyneisyydestä. Kuten Césaire (2010, s. 149) huomauttaa, tämä kommunistinen paternalismi ei edistysuskossaan ja sulauttamishalussaan eronnut juurikaan porvariston vastaavista ideologioista, kuten kulttuurisesta rasismista.

Tummaihoisena martiniquelaisena Césaire näki selvästi kommunistisen puolueen rasistisen ideologian ja epädemokraattisen assimilaatiopolitiikan tuhoiset seuraukset. Mustien ja ruskeiden työläisten taistelutahto näivettyi organisaatioissa, joissa he joutuivat ratkomaan Euroopan työläisten poliittisia

ongelmia ja sivuuttamaan omat poliittiset ongelmansa, tarpeensa ja halunsa. Césairen (2010, s. 150) mukaan tilannetta pahensi edelleen ranskalaisten kommunistien ”tapa tehdä asioita puolestamme, järjestellä asioita puolestamme, ajatella puolestamme”. Syntyi tilanne, jossa kolonisoidut joutuivat toisaalta ”tekemään eurooppalaisten” puolesta ja toisaalta seuraamaan sivusta, kun eurooppalaiset ”tekivät heidän puolestaan”. Kaikista traagisinta tässä sanelupolitiikassa oli, että se riisti kolonisoiduilta näiden ”aloiteoikeuden”, oikeuden aloittaa itsenäisesti jotain uutta, ”joka on loppujen lopuksi oikeus persoonallisuuteen” (mts. 150). Viime kädessä kommunistisen puolueen alentavuus ja eurosentrisyys näyttäytyivät Césairelle dehumanisoivana rasismina.

Monien filosofien mukaan Toisen dehumanisoiminen johtaa itsen dehumanisoitumiseen. Samankaltainen argumentti on luettavissa Césairen (2010) erokirjeestä. Ylenkatsoessaan kolonialismin alistamia massoja Ranskan kommunistinen puolue oli estänyt sellaisen vastavuoroisen oppimisprosessin, jossa Afrikan, Aasian ja Etelä-Amerikan kulttuuriset muodot ja vastarinnan traditiot olisivat voineet elähdyttää sen omia organisaatiokenteitä, strategioita ja oppeja. Riistämällä kolonisoiduilta aloiteoikeuden kommunistinen puolue oli riistänyt itseltään uudistumiskyvyn. Osittain tämän takia puolue oli vajonnut hedelmättömään, autoritaariseen ja jäykkään stalinismiin.

Kirjeen loppupuolella Césaire pohtii ranskalaisen kommunismin vaikutuksia kotisaarensa, Martiniquen, politiikkaan. Hän huomauttaa, että yhteistyö ranskalaisten kanssa ”on onnistunut eristämään sen [Martiniquen] muista Karibian maista, joiden kokemukset voisivat olla sekä opettavaisia että hedelmällisiä” ja ”Mustasta Afrikasta, jonka kehitys on tällä hetkellä kulkemassa päinvastaiseen suuntaan

kuin meidän” (Césaire 2010, s. 151). Suhteet Ranskaan olivat anastaneet Martiniquelta sen suhteet muihin Karibian saariin ja Afrikkaan. Näin ”rotusolidarisuus”, kolonisoitujen solidarisuus, oli tuhottu luokkasolidarisuuden nimissä.

Césairen kritiikki Ranskan kommunistisesta puolueesta on edelleen suositeltavaa luettavaa vasemmistopoliitikoille. Israelin Gazassa toteuttaman kansanmurhan aikana eurooppalaisen – mukaan lukien suomalaisen – puoluevasemmiston Palestiina-solidarisuus on ollut ajoittain häilyvää, eikä se yleensä ole perustunut dialogiin Palestiinan vastarintaliikkeiden kanssa. Suomessa Vasemmistoliitto on esimerkiksi ajanut hanakasti kahden valtion mallia Palestiinaan. Se merkitsee kuitenkin monille palestiinalaisille Israelin asuttaja-kolonialistisen vallan sementoimista. Tämä johtuu muun muassa siitä, ettei malli ota huomioon palestiinalaispakolaisten oikeutta palata Israelin valtion alueelle, vaikka tämä alue on alun perin vallattu palestiinalaisilta. Kahden valtion mallin sokeassa ajamisessa on siis riskinä sortua eurooppalaiselle vasemmistolle varsin perinteiseen holhoamiseen ja sanelupoliittikkaan.

Vasemmistoliiton poliitikko Paco Diop varoitti puoluetta juuri tästä riskistä puoluevaltuuston kokouksessa 20.10.2024. Diopin (2024) sanoissa kaikuu Césairen henki (ja tämä tuskin on sattumaa):

Meidän on tuettava palestiinalaisten oikeuksia tavalla, joka heijastaa heidän todellisia pyrkimyksiään ja tarpeitaan, ei vain sellaista, mikä näyttää hyvältä länsimaisten johtajien silmissä. Emme voi tukea kahden valtion ratkaisua ilman palestiinalaisten hyväksyntää.

6.2. A. SIVANANDANIN KRITIIKKI: ”ROTU” SYRJÄYTTÄÄ LUOKAN

Ambalavaner Sivanandan (1923–2018) oli Sri Lankassa syntynyt ja myöhemmin Briteissä vaikuttanut radikaali antirasisti, poliittinen ajattelija ja romaanikirjailija.

Sivanandan saapui Britteihin vuonna 1958 paettuaan kotimaastaan tamilien vastaisia pogromeja. Vastaanotto ei ollut Briteissäkään lämmin: Sivanandan todisti jo saapumisvuonnaan Notting Hillin rasistisia ja maahanmuuttajavastaisia mellakoita. Nämä kokemukset sysäsivät hänet pohtimaan ”rodun” ja luokan, kapitalismin ja imperialismin, kolonialismin ja maahanmuuton suhteita.

Sivanandanin ajatusten levittäjäksi tuli myöhemmin Institute of Race Relations (IRR) -ajatushautomo, jonka johtajana hän toimi vuodesta 1973 alkaen aina vuoteen 2013 asti. Sivanandanin johtama IRR valjasti teorian mustan työväenluokan palvelukseen, heidän kamppailuittensa tueksi. Tätä teoriaa tuotettiin IRR:n omassa aikakausjulkaisussa *Race & Class*. Jo lehden nimi kielii Sivanandanin ajattelua leimanneen pyrkimyksen: ajatella ”rotua” ja luokkaa rinnakkain, toisiinsa kietoutuneina.

Vuonna 1985 Sivanandan julkaisi kyseisessä lehdessä artikkelin otsikolla *RAT and the degradation of black struggle*. Teksti tarkastelee sitä, miten yhdysvaltalaislähtöinen Race Awareness Training (RAT) -liike on vaikuttanut antirasistisiin ja antikapitalistisiin kamppailuihin Briteissä.

RAT syntyi alun perin vastauksena 1960-luvun radikaaliin antirasismiin, Amerikan mustien vapauskamppailuun. Yhdysvaltojen puolustusministeriön tutkimuslaitos Defense Race

Relations Institute (DRRI) ryhtyi järjestämään ihmissuhdekouluttajille valmennusta, jonka ”tarkoituksena oli syventää tietoa vähemmistökuultuureista ja -historiasta sekä ymmärtää henkilökohtaisesta rasismista” (Sivanandan 2019, s. 98). Myöhemmin RAT-ajattelua kehitti eteenpäin muun muassa amerikkalaispedagogi Judy Katz, jonka muotoiluja Sivanandan analysoi tarkasti.

Katzin oma, ja hänen jälkeisensä, RAT määritteli rasismia ”valkoisten ongelmaksi”. Rasismia läpäisemä kulttuuri oli ”tallettanut” ennakkoluulot valkoiseen psyykeen kuin rahat tilille (Sivanandan 119, s. 102). Vaikka RAT kiinnittikin huomiota yksilöä ympäröivään kulttuuriin, ei se suinkaan tarkastellut tämän kulttuurin muutoksia suhteessa kapitalistisen tuotannon ja imperialistisen politiikan kehitykseen. Näin se kuvasi kulttuurin miltei kiinteänä objektina ja tämän kulttuurin tuottaman rasismia lähes ikuisena valkoisen psyyken ”olemuksena” (mts.).

RAT-valmentajat keskittyivät rasismia ilmeneeseen tahdittomana käytöksenä ja loukkaavina stereotyyppinä yksittäisten valkoisten ja ei-valkoisten välisissä suhteissa. Kaikki tästä käytöksestä ei ollut tiedostettua tai tahallista, vaan suuri osa siitä oli tiedostamatonta ja tahatonta, valkoisen psyyken freudilaisia lipsahduksia. Ja mikä tärkeintä, rasistiset loukkaukset olivat usein pikemminkin hienovaraisia kuin vulgaareita. Katzilaisen RAT-filosofian näkökulmasta yksi suurimmista virheistä oli pelkistää rasismi National Front -tyyliseen fasismiin, eli rahvaanomaiseen ja karkeaan nyrkinpuintiin.

Katz oli kauhuissaan rasismia vaikutuksesta amerikkalaisten mielenterveyteen. Hän näki rasismia aiheuttavan ongelmia paitsi ”mustille mielille”, joita toistuvat loukkaukset kuormittivat, myös valkoisille psyykeille, jotka latistuiivat omien ennakkoluulojensa

alla. Olettaa siis saattoi, että antirasistisella ”terapialla” olisi koko kansakuntaa tervehdyttäviä vaikutuksia.

Eräänlaista terapiaa RAT:n edustama antirasismi olikin. Katzin keinovalikoimaan kuuluivat muun muassa eksklusiivisesti valkoisille ihmisille tarkoitettut opetusryhmät. Ryhmiin osallistujat tulivat tietoisiksi sisäistämästään rasismista, tallettamastaan kulttuurista. Näin itsetietoisuutta tarjottiin tienä niin kognitiiviseen kuin emotionaaliseenkin muutokseen. Ja kun molemmat näistä antirasismia komponenteista otettiin reflektiossa huomioon, saattoi valkoisten rasistien käytökseen tulla aiempaa suvaitsevaisempia sävyjä. Viime kädessä koko yhteiskuntaa voitiin muuttaa toisintamalla koulutuksia siihen asti, että jokaisen kansalaisen mieli olisi uudelleen muotoiltu.

Jotkut Katzin seuraajista järjestivät puolestaan mustille tarkoitettuja opetusryhmiä. Nämä ryhmät tähtäsivät ”mustien identiteetin palauttamiseen ja mustien tietoisuuden lisäämiseen” (Sivanandan 2019, s. 112). Tavoitteena oli saada mustat pärjäämään paremmin rasistisissa ”organisaatioissa ja yhteiskunnassa yleensä” (Lewisham Racism Awareness Training Unit 1984, siteerattu teoksessa Sivanandan 2019, s. 112). Samoin kuin ”valkoisen parantumisen”, RAT käsitti myös ”mustan voimaantumisen” ensisijaisesti yksilölliseksi prosessiksi.

Koko RAT-liikkeen moraalifilosofia ilmeni kenties parhaiten silloin, kun sen oppeja sovellettiin kirkollisissa piireissä. Muun muassa eräs metodistinen ryhmä julisti tarvetta ”tulla tietoiseksi rasismista syntinä ja pyytää anteeksiantoa, jotta voimme todella alkaa työkennellä sovinnon puolesta”. (Holden 1984, viitattu teoksessa Sivanandan 2019, s. 110). Vaikka liikeyritykset tuskin markkinoivat RAT-koulutuksia samanlaisin sanankääntein, oli RAT-työpajojen moraalinen henki kaikkialla

samansuuntainen. Sivanandan (2019, s. 110) tiivistää tämän hengen seuraavasti:

[S]inun on muutettava itseäsi, ennen kuin voit muuttaa maailmaa. RAT:n silmissä rasismi oli kuin perisyntin kaltainen. RAT:n harjoituksiin liittyi tietty rituaali ja seremonia, jopa RAT:n ripittäjä ja RAT:n papisto, jotka helpottivat pääsyä roduttomaan taivaaseen, ja kaiken ympäröi hurskauden aura.

Sivanandanin tuomio on ankara: RAT-liikkeen omaksuminen oli johtanut ”mustan kamppailun alennustilaan”. Tämän kritiikin voi esitellä kolmen kohdan kautta.

Ensinnäkin määritellään rasismien yksilöiden välisissä suhteissa ilmeneväksi ongelmaksi, RAT päästi valtion laitokset ja pääomaa edustavan luokan helpolla. Antirasismikoulutuksista tuli keino vältellä lainsäädännöllisiä ja institutionaalisia uudistuksia. Näin Britannian valtio pelasti esimerkiksi poliisilaitoksensa kritiikiltä (Sivanandan 2019, s. 110–111). Toiseksi keskittymällä hienovaraiseen rasismiin RAT heikensi antifasistista kamppailua. Näin ollen RAT samanaikaisesti piilotti näkyvistä rasismien kaikista rakenteellisimmat muodot ja toisaalta sen fasistisimmat muodot – puhumattakaan näiden kahden välisestä yhteisistä. Viime kädessä RAT pelkisti rasismien keskiluokkaiseksi ennakkoluuloisuudeksi.

Kolmanneksi edellä mainituista oletuksista seurasi, että antirasismi erotettiin radikaalisti luokkataistelusta. Antirasismi, jonka ytimessä oli toisaalta valkoisen keskiluokan itseruoskinta ja toisaalta mustien yksilöllinen voimaantuminen, muodostui hidasteeksi kaikkien sellaisten massaliikkeiden luomiselle, jotka olisivat voineet horjuttaa valtion rakenteita ja pääoman logiikoita. Itseen kiertäminen esti maailmalle avautumisen ja solidaarisuuksien luomisen. Kaiken lisäksi päänsisäiset painit veivät energiaa yhdessä

organisoiduilta mielenosoituksilta, lakoilta ja valtauksilta. RAT-koulutukset tuottivat paradoksaalisesti saman vaikutuksen kuin Césairen ajan stalinistiset opit: ne veivät subjektilta aloitekyvyn.

Sivanandanin RAT-liikkeeseen kohdistama arvostelu on edelleen ajankohtaista. Black Lives Matter -liikkeen jälkimainingeissa Diversity, Equality and Inclusion (DEI) -koulutuksista on tullut vakiintunut osa monien organisaation ja yrityksen toimintaa. DEI on uusi RAT. Se toimittaa samaa tehtävääkin: erottaa rodun luokasta ja yksilöi antirasistisen kamppailun. Tästä syystä vasemmiston ei ole syytä puolustaa moninaisuuskoulutuksia äärioikeiston hyökkäyksiltä. Aktivistit käyttävät energiansa paremmin, jos he ryhtyvät rakentamaan poliittisia liikkeitä, ”vastarinnan yhteisöjä” (Sivanandan 2019).

6.3. CÉSAIRE JA A. SIVANANDAN: ”RODUN” LÄPÄISEMÄ LUOKKATAISTELU

Césairen kritisoi antikapitalismia, joka unohti antirasismia ja antikolonialismia, kun taas Sivanandan arvosteli antirasismia, joka laiminlöi antikapitalismia (ja myös antikolonialismia). Kun Césairen ja Sivanandanin kirjoituksia luetaan rinnakkain, syntyy voimakas analyysi antikapitalistisen antirasismien esteistä. Kun yhdistetään heidän ehdottamansa vaihtoehdot luokkareduktionismille ja individualismille, kehkeytyy niin ikään vaikuttava visio antirasistisesta antikapitalismista (nämä termit voi laittaa kummin päin tahansa – tai paremmin: niiden paikkojen on kierrettävä, oltava liikkeessä). Seuraavaksi käydään läpi, miten nämä ”mustat radikaalit” käsittivät rasismia ja antirasismia.

Kun RAT-liikkeen tunnuslause kuuluu: ”rasismi on valkoisten ongelma”, muotoilee Sivanandan (2019, s. 114) tämän lauseen uudelleen: [R]asismi ei – – ole valkoinen ongelma vaan valkoisen riistävän valtarakenteen ongelma”. Toisin sanoen rasismi on sen muuttuvaisen ja relationaalisen rakenteen ongelma, joka määrittelee ihmiset valkoisiksi ja ei-valkoisiksi uusintaen samalla valkoisiksi määriteltyjen ihmisten ylivallan ei-valkoisiksi määriteltyihin nähden. Rasismien käsitteellä ei Sivanandanin (mt.) mukaan tulisikaan viitata valkoisten ennakkoluuloihin, vaan ”rakenteisiin ja instituutioihin, joilla on valta syrjiä”.

Tämä valtion laitoksiin kondensoitunut ”valta on peräisin rasistisista laeista, perustuslaillisista sopimuksista, oikeudellisista ennakkotapauksista, institutionaalisista käytännöistä” (Sivanandan 2019, s. 114). Ja ”[k]apitalistisessa valtiossa tämä valta liittyy kapitalistisen luokan valtaan – eikä rodullista sortoa voida erottaa luokkariistosta” (mt.).

Nämä muotoilut tuottavat meidän harjoitamme tarkastelun kannalta oleellisen johtopäätöksen: *rodullisen kapitalismin näkökulmasta rasismi on valtiollisia lakeja, käytäntöjä ja sopimuksia, jotka asettavat ihmiset ”rodun” perusteella erilaisiin ja eriarvoisiin taloudellisiin ja sosiaalisiin aseisiin suhteessa kapitalistiseen tuotantomuotoon ja pääoman kasautumiseen* (myös Hall 2018a). Kuten aiemmat lukumme osoittavat, varsinkin valtioiden rajat ovat nykyaikana keskeinen instituutio, joka stratifioi työväenluokan rodullisiin segmentteihin: huippuosaajiin ja moderneihin orjiin, yritysjohtajiin ja Woltkuskeihin, marjayrittäjiin ja marjanpoimijoihin. Samalla alistettuun ja prekaariin asemaan ajettujen ryhmien mahdollisuudet elämän uusintamiseen ehtyvät.

Näin rasismi synnyttää moninaisen työväenluokan, jonka eri lohkojen elämänolosuhteet eroavat radikaalisti toisistaan. Césaire

(2010, s. 147) huomasi tämän verratessaan kolonisoidun ja kolonialistisen maan työväen tilannetta toisiinsa:

Meidän ”tilanteemme maailmassa” on ainutlaatuinen, eikä sitä voi sekoittaa mihinkään muuhun. Meidän ongelmamme ovat ainutlaatuisia, eikä niitä voi redusoida mihinkään muuhun ongelmaan. Meidän historiamme on ainutlaatuinen, ja se on rakentunut kauheista onnettomuuksista, joita ei ole tapahtunut kenellekään muulle.

Siitä, mitä edellä on sanottu rasismien sisällöstä ja sen seurauksista työväenluokalle, seuraava olennaisia johtopäätöksiä antikapitalistiselle antirasismille. Ensinnäkin, jos rasismi on institutionaalista, on myös antirasismien kohdistuttava ensisijaisesti instituutioihin, ei yksilöllisiin asenteisiin, vaikka asenteisiinkin pitää vaikuttaa. Instituutioiden muuttaminen edellyttää puolestaan kollektiivista toimintaa, ei vain yksilöllistä koulutusta, vaikka sitäkin joskus tarvitaan. Siten antikapitalististen antirasistien olisi tähdättävä pikemminkin pakkopalautusten kieltämiseen kuin niitä toimeenpanevan poliisin ajattelun muuttamiseen; pikemminkin sellaiseen sosiaaliturvajärjestelmään, joka ei erottele oleskeluluvan mukaan, kuin Kelan virkailijoiden DEI-koulutuksen kehittämiseen; pikemminkin saamelaisten poliittisten ja taloudellisten oikeuksien lisäämiseen kuin pelkkien symbolisten anteeksipyyntöjen vaatimiseen. Ja heidän olisi myös vaadittava, että yliopiston rehtori toteuttaa israelilaisten instituutioiden akateemisen boikotin, ei niinkään, että hän tutustuu palestiinalaiseen kulttuuriin (vaikkei tästäkään olisi haittaa).

Toiseksi, jos rasismi tuottaa työväenluokan sisälle rodullisen hierarkian, ei antikapitalistinen antirasismi voi perustua yhteen strategiaan eikä samanlaisen vastarinnan kulttuuriin, vaan strategioiden moninaisuuteen

ja kulttuurien runsauteen. Césairen (2010, s. 147) sanoin: ”ei-valkoisten kansojen [peoples of color] taistelu rasismia vastaan – on monimutkaisempi tai, paremminkin, luonteeltaan täysin erilainen kuin ranskalaisen työntekijän taistelu ranskalaista kapitalismia vastaan”.

Kamppailuiden erilaisista tarpeista, rytmeistä ja kulttuureista huolimatta tulisi niitä kuitenkin yhdistää antikapitalismi, ymmärrys siitä, että kaikki meistä kärsivät luokkasorosta, joskin hyvin eri tavoin. Sivanandanin (2019, s. 76) sanoin:

Allianssit antirasististen ja työväenluokan taisteluiden välillä ovat ratkaisevan tärkeitä, koska taistelemisen rasismia vastaan ilman, että taistelee luokkaa vastaan jää kulttuurinationalistiseksi. Mutta luokkataistelu ilman rotutaistelua, ilman naisten, homojen ja irrantilaisten taistelua, jää ekonomistiseksi.

Joskus on tarvetta sille, että antikapitalistit käyvät taisteluitaan autonomisesti ja toisistaan erillään, ilman yhtenäistä ”keskusjohtoa”. Esimerkiksi Wolt-kuskeilla, sairaanhoitajilla ja yliopistolaisilla voi olla omat, itsenäisesti organisoidut kampanjansa, joiden välillä vallitsee kuitenkin solidaarisuuden ja sisaruuden henki.

Viime kädessä solidaarisuus ja kamppailun sisarellinen henki ovat mitä tärkeimpiä asioita niin Sivanandanille kuin Césairellekin. Tämä johtuu siitä, että taistelun moraalinen orientaatio tässä ja nyt luo malleja tulevalle yhteiskunnalle. Siten kummankin ajatteli-joista oli torjuttava paitsi väärät käsitykset rasismista ja antirasismista myös näihin käsityksiin sisältyvät – inhimillisesti kestämatömät – tulevaisuuden visiot.

Césaire vastusti kommunistisen puolueen universalismia, joka kielsi kaikki erot, kun taas Sivanandan kritisoi partikularismia, joka

kielsi kaikki yhteydet. Césairen oma kommunismi ei sisältänyt ajatusta kulttuurisesti homogeenisistä ja samoihin haalareihin sonnustautuneista proletaareista. Sivanandanin radikaali antirasismi perustui taas pikemminkin solidaarisuuteen, uusille vaikutteille avautumiseen, kuin RAT-liikkeen solipsismiin, oman erillisyyden varjeluun. Sekä eurooppalaisen kommunismin että RAT-liikkeen umpikujat ylitetään Césairen (2010, s. 152) hienossa lauseessa:

Käsitän universaalien sellaiseksi universaaliksi, jota rikastuttaa kaikki se, mikä on partikulaarista, universaaliksi, joka on jokaisen partikulaarisuuden rikastama: joka on kaikkien partikulaarisuuksien syventymistä ja rinnakkaiseloa.

Tämä on visio maailmasta, jossa inhimilliset kulttuurit, tuotannon muodot ja olemisen orientaatiot eivät köyhdytä ja tukahduta toisiaan, vaan päinvastoin rikastavat ja rohkaisevat toisiaan. Se on myös maailma, jossa yksilöllinen vapaus toteutuu kollektiivisen vapauden välityksellä ja kollektiivinen vapaus lunastetaan yksilöiden aloiteoikeudessa. Se on maailma, johon antikapitalistinen antirasismi tähtää.

6.4. NAISTEN KÄYTÄNNÖISTÄ AMMENTAVA VASTARINTA

Historioitsija Shauna Sweeney (2021) on kiinnittänyt huomiota siihen, miten naisten aseman marginalisointi näkyy mustan radikaalin tradition historiankirjoituksessa. Tähän traditioon perustuu myös radikaali antirasismi, josta olemme edellä keskustelleet. Vaikka Cedric Robinsonin keskeinen teos *Black Mar-*

xism oli merkittävä puheenvuoro vastarinnan uudelleenajattelussa ja loi perustan niin mustan radikaalin perinteen kuin radikaalin antirasismien teoreettiselle ja käsitteelliselle kehitykselle, Robinsonin oma analyysi – samoin kuin suuri osa hänen työnsä jatkajien tutkimuksesta – on Sweeneyn mukaan jäänyt pitkälti mieskeskeiseksi. Tämän seurauksena “ei-valkoiseksi” rodullistettujen naisten rooli vastarinnan historiassa on jäänyt toistaiseksi marginaaliin. Niin tämän historian sivuuttaminen kuin muun feministisen tiedon marginalisointi uhkaavat rajoittaa kokonaisvaltaista ymmärrystä moninaisista vastarinnan muodoista, jotka ovat keskeisiä radikaalissa antirasismissa ja sen edistämisessä nykypäivänä.

Sweeneyn keskeinen kontribuutio on osoittaa, että vaikka historiankirjoitus on usein painottanut miesten johtamaa, militaristista Grand Marronagea – eli suuria ja pysyviä maroon-yhteisöjä – Robinsonin ajatus marronagesta mustan radikaalin tradition syntyipaikkana avaa tilaa myös naisten arkipäiväisempien vastarinnan muotojen tunnistamiselle. Marronage viittaa orjuutettujen ihmisten pakenemiseen plantaaseilta ja siirtomaavallan valvonnan alta joko tilapäisesti tai pysyvästi. Se saattoi tarkoittaa yksittäisiä luvattomia poissaoloja, toistuvia lyhyitä pakoja tai kokonaan uusia, itsenäisiä maroon-yhteisöjä, jotka sijaitsivat usein vaikeapääsyisillä alueilla, kuten vuoristoissa, metsissä tai soilla. Nämä käytännöt haastavat orjuuden synnyttämiä riistäviä sosiaalisia suhteita vähemmän näkyvillä mutta yhtä merkittävillä tavoilla.

Sweeneyn tulkinnan mukaan Robinsonin ajattelussa kamppailu rodullista kapitalismia vastaan ei rajoitu pelkästään aineellisiin kysymyksiin, kuten työhön, toimeentuloon tai fyysiseen selviytymiseen. Sen ytimessä on myös pyrkimys ontologisen kokonaisuuden säilyttämiseen, eli kollektiivisen olemuksen turvaamiseen, joka kattaa ruumiillisen elämän

lisäksi henkiset, kulttuuriset ja sosiaaliset ulottuvuudet. Koska orjuutettujen kokemalistaminen ja vieraantumisen ulottui taloudellista riistoa syvemmälle, myös vastarinta sai väistämättä syvästi henkisiä ja relationaalisia muotoja.

Sweeney tuo esiin esimerkiksi afrikkalaisperäisiä parantamis- ja uskomusperinteitä, kuten Obeahia ja Santería, jotka tarjosivat orjuutetuille ihmisille keinoja selviytyä ja pysyä koossa äärimmäisen väkivallan oloissa. Nämä käytännöt eivät perustuneet valistusajan ajatuksiin yksilön vapaudesta tai oikeuksista, vaan pyrkivät korjaamaan ja suojelemaan sitä, minkä orjuus ja rodullinen kapitalismi olivat rikkoneet. Kyse oli ihmisen kokonaisvaltaisesta olemassaolosta, jossa ruumiillinen elämä, henkinen tasapaino, yhteys toisiin ja kokemus merkityksellisyydestä kietoutuvat yhteen ja tekevät ihmisyydestä mahdollisen myös äärimmäisissä olosuhteissa. Siinä missä vastarinta ymmärretään usein oikeuksien vaatimisena perinteisesti poliittisena pidetyssä tilassa, mustien naisten elämässä vastarinta ilmeni ennen kaikkea elämää ja kulttuuria ylläpitävissä käytännöissä, jotka tapahtuivat institutionaalisen politiikan ulkopuolella ja haastoivat sen rajoja.

Sweeney palaa analyysissään Robinsonin keskeiseen käsitteeseen marronageen eli orjuudesta pakenemiseen. Sweeney korostaa, että Robinson näki marronagen mustan poliittisen ajattelun lähtökohtana siksi, ettei se ollut vain yksilöllinen selviytymisteko vaan kollektiivinen ja tietoinen vastarinnan muoto. Pakeneminen kyseenalaisti suoraan järjestelmän, joka perustui mustien ihmisten alistamiseen, hyväksikäyttöön ja omaisuudeksi tekemiseen. Marronage rikkoi orjuuden peruslogiikan: oletuksen siitä, että mustan ihmisen paikka ja elämä kuuluivat isännälle, plantaasille ja pääoman tuotannolle.

Sweeneyn mukaan marronage ei tarkoittanut ainoastaan irtautumista pakkotyöstä, vaan myös pyrkimystä rakentaa toisenlaisia tapoja elää, tehdä työtä ja huolehtia toisista. Maroon-yhteisöissä entiset orjat loivat omia sosiaalisia suhteitaan, taloudellisia käytäntöjään ja kulttuurisia perinteitään orjuusjärjestelmän ulkopuolella tai sen reuna-alueilla. Tässä mielessä marronage näyttäytyy Robinsonilla – ja Sweeneyn luennassa erityisesti – mustan radikaalin perinteen alkumuotona, joka ilmensi pyrkimystä säilyttää ihmisyyden ja kollektiivinen olemus järjestelmässä, joka pyrki kieltämään molemmat. Esimerkiksi petit marronage, eli pienimuotoinen luvaton poissaolo, tarjosi orjuutetuille tilapäisiä hengähdystaukoja järjestelmässä, joka pyrki alistamaan heidät täydellisesti. Tällaiset poissaolot mahdollistivat ruumiillisen ja henkisen toipumisen jatkuvasta väkivallasta ja kontrollista, ja olivat siten keskeisiä yhteisön ylläpitämisen ja säilyttämisen kannalta.

Sweeney korostaa erityisesti, että orjuutetut naiset kehittivät joustavampia ja vähemmän pysyviä marronage-muotoja, joita on kuvattu markkina-marronageksi. Näissä käytännöissä naiset pakenivat plantaaseilta ryhtyäkseen torimyyjiksi ja toimijoiksi epävirallisissa taloudellisissa verkostoissa. Toisin kuin pysyvä pako syrjäseuduille, markkina-marronage ei perustunut näkymättömyyteen vaan pikemminkin arkipäiväiseen näkyvyyteen. Naiset liikkuvat markkinoilla, kylissä ja kaupungeissa tavalla, joka oli orjuusjärjestelmässä oletettua ja siten vähemmän epäilyttävää. Tätä Sweeney kutsuu turvapaikaksi ”kaikkien nähden”. Se tarkoittaa, että suoja ei syntynyt piiloutumisesta, vaan siitä, että naiset hyödynsivät orjuuden arkipäiväisiä käytäntöjä ja järjestelmän sokeita pisteitä. Markkinoilla liikkuminen, tavaroiden myyminen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen näyttäytyivät osana normaalia taloudellista toimintaa, vaikka ne samalla mahdollistivat etäisyyden

ottamisen suoraan isäntä-orjasuhteeseen.

Näin markkina-marronage loi puoliautonomisia tiloja orjuuden sisälle. Naiset saattoivat hankkia elantoa, ylläpitää sosiaalisia suhteita ja tehdä valintoja, jotka eivät olleet täysin isäntien kontrollissa. Kyse ei ollut täydellisestä vapaudesta, vaan tilapäisistä ja hauraista vapauksista, jotka kuitenkin rikkoivat orjuuden oletettua kokonaisvaltaista hallintaa ja mahdollistivat naisten oman sekä yhteisöjen sosiaalisen uusintamisen. Naisille markkina-marronage siis tarjosi keinon paeta, hankkia elantoa ja ylläpitää sosiaalista elämää epäviralliseksi määritetyn talouden puitteissa.

Sweeneylle arkipäiväiset käytännöt – kuten viljelypalstojen hoitaminen, ruoan jakaminen, tavaroiden myyminen, parantamis- ja uskomusperinteiden ylläpitäminen sekä epävirallisten sosiaalisten ja taloudellisten verkostojen rakentaminen – muodostivat keskeisiä vastarinnan muotoja, jotka eivät perustuneet maskuliiniseen militarismiin. Ennemminkin ne olivat keinoja oman hyvinvoinnin ja yhteisöjen elämän uusintamiseen olosuhteissa, joissa täydellinen vapautuminen ei ollut mahdollista. Näissä käytännöissä vastarinta ilmeni jatkuvana neuvotteluna, tilan ottamisena ja elämän ehtojen turvaamisena järjestelmässä, joka pyrki riistämään orjuutetuilta kaiken autonomian.

Sweeneyn luenta täydentää Robinsonin käsitystä mustasta radikaalista perinteestä osoittamalla, että musta radikaali traditio ei syntynyt ainoastaan suurissa kapinoissa, aseellisessa vastarinnassa tai näkyvissä poliittisissa murroksissa, vaan myös arjen tasolla tapahtuvissa teoissa, joissa rakennettiin ja ylläpidettiin vaihtoehtoisia sosiaalisia suhteita. Nämä suhteet perustuivat yhteisöllisyyteen, keskinäisriippuvuuteen ja solidaarisuuteen ja mahdollistivat elämisen ja huolenpidon jatkuvuuden rodullisen kapitalismin sisällä

ja sitä vastaan. Tässä mielessä arkipäiväinen vastarinta ei ole toissijaista tai vähäisempää kuin poliittinen vastarinta, vaan olennainen osa mustan radikaalin perinteen historiallista ja poliittista ydintä. Arjen vastarinnan muodot, joissa harjoitetaan toisen olemisen ja tietämisen tapoja, voidaan ymmärtää välttämättömäksi osaksi radikaalia antirasistista toimintaa rodullistetuissa yhteisöissä vielä tänä päivänä.

Suvi Keskinen on teoksessaan *Mobilising the Racialised 'Others': Postethnic Activism, Neoliberalisation and Racial Politics* (2022) tutkinut "ei-valkoiseksi" rodullistettujen aktivismia Tanskassa, Ruotsissa ja Suomessa. Keskinen tutkimuksen mukaan mobilisoituminen näissä ryhmissä perustuu jaettuun kokemukseen rodullistettuna "Toisena" olemisesta ennemmin kuin tiettyyn etniseen ryhmäjäsenyyteen. Yhteisö ei siten ole ennalta annettu, vaan se syntyy toiminnassa: viestinnässä, yhteistyössä ja jaetussa vastarinnassa, jotka tuottavat poliittista subjektiviteettia ja vahvistavat kuulumisen tunnetta. Postetninen aktivismi osoittaa, että jokapäiväinen vastarinta ei rajoitu näkyviin protesteihin tai institutionaaliseen politiikkaan, vaan kietoutuu tiiviisti toisenlaisten sosiaalisten suhteiden, kuten yhteisöllisyyden, luomiseen arjen tasolla.

Keskinen mukaan yksi keskeinen jokapäiväisen vastarinnan muoto "ei-valkoiseksi" rodullistettujen aktivistien toiminnassa on autonomisten ja usein separatististen tilojen rakentaminen. Näissä tiloissa "ei-valkoiseksi" rodullistetut ihmiset voivat toimia ilman tarvetta selittää jatkuvasti itseään valkoisen valtaväestön katseen alla. Tällaiset tilat tarjoavat psyykkistä turvaa ja mahdollistavat radikaalimman poliittisen analyysin kuin valtavirran julkiset areenat. Näin ollen separatistinen järjestäytyminen ei ole eristäytymistä, vaan strateginen keino vahvistaa yhteisön omaa toimijuutta ja määritellä yhteisiä tavoitteita

ennen laajempien liittoumien rakentamista.

Keskinen analyysi osoittaa, miten yhteisöllisyys näissä liittoumissa rakentuu jaettujen ruumiillisten kokemusten kautta. Toisin sanoen näiden liittoutumien politiikka nousee eletyistä ja kehollisista todellisuuksista. "Ei-valkoiseksi" rodullistettu keho – sen näkyvyys, haavoittuvuus ja väärään paikkaan sijoittuminen – toimii politisoituneena lähtökohtana, joka synnyttää tarpeen hakeutua yhteisöihin. Jokapäiväinen vastarinta ilmenee esimerkiksi tapoina olla yhdessä, liikkua tilassa ja neuvotella kuulumisesta ympäristössä, joka jatkuvasti kyseenalaistaa "ei-valkoiseksi" rodullistettujen ihmisten paikan ja olemassaolon.

Vaikka eri aktivismin muodot rakentavat yhteisöllisyyttä eri tavoin, niitä yhdistää pyrkimys luoda vaihtoehtoisia tapoja "kuulua". Antirasistisessa feminismissä yhteisö muotoutuu risteävien erojen tunnistamisen kautta, kun taas lähiöaktivismissä yhteisöllisyys kytkeytyy paikkaan ja arjen naapuruuteen vastauksena alueiden stigmatisointiin. Muslimiaktivismissä usko ja etiikka toimivat resursseina islamofobiaa vastaan. PoC (people of color) -aktivismi sen sijaan kokoaa yhteen erilaisia rodullistettuja positioita laajaksi solidaarisuuden kehykseksi. Näissä kaikissa yhteisöllisyys on aktiivista työtä, ei vain identiteetin jakamista.

Keskinen korostaa myös tunteiden merkitystä yhteisön rakentamisessa. Jokapäiväinen vastarinta näissä yhteisöissä ilmenee selviytymisenä, hoivana ja niin kutsuttuna vallankumouksellisena rakkautena. Liikkeiden luomat yhteisöt toimivat paikkoina itsehoidolle, vertaistuelle ja parantumiselle vihamielisessä yhteiskunnallisessa ympäristössä. Näin arkiset kiintymyssuhteet ja yhdessä elämisen käytännöt muodostuvat itsessään poliittisiksi teoiksi, jotka haastavat rodullisen uusliberaalin kapitalismin yksilöllistämisen logiikkaa.

Samalle ne osoittavat toisenlaisten olemisen tapojen ja sosiaalisten suhteiden järjestämistä “tässä ja nyt”.

Digitaaliset alustat myös laajentavat yhteisöllisyyden rakentamista ajallisesti ja tilallisesti. Sosiaalinen media mahdollistaa tarinoiden jakamisen ja yllirajaisten yhteisöjen muodostamisen. Keskisen mukaan näissä tiloissa marginalisoidut ryhmät myös tuottavat omia kertomuksiaan, haastavat yhteiskunnan vakiintuneita ymmärryksiä ja rakentavat toisenlaisia tapoja olla näkyviä ja kuultuja. Samalla yhteisöllisyys rakentuu ylisukupolvisesti: aktivistit sijoittavat oman toimintansa osaksi historiallista jatkumoa, jossa menneet kamppailut ja tulevat mahdollisuudet kietoutuvat yhteen. Jokapäiväinen vastarinta ei siten suuntaudu ainoastaan nykyhetkeen, vaan myös tulevaisuuden kuvitteluun.

Kertomukset arkipäiväisistä vastarinnan muodoista “ei-valkoisiksi” rodullistetuissa yhteisöissä voidaan kytkeä myös feministiseen kritiikkiin kapitalismin määrittämästä työn arvon hierarkiasta. Kyse on siitä, millainen taloudellinen toiminta ja työ ylipäätään tunnustetaan arvokkaaksi ja millä ehdoilla. Feministisessä talousteoriassa, kuten sosiaalisen uusintamisen ja mustan feminismin teoriassa, joita olemme käsitelleet edeltävässä luvussa, on pitkään osoitettu, että kapitalistisessa järjestelmässä sosiaalinen uusintaminen alistetaan vaihtoarvon ja tuottavuuden logiikoille (esim. Federici 1975; Fraser 2016). Tämän seurauksena niiden yhteiskunnallinen arvo jää toissijaiseksi myös silloin, kun hoivaa tehdään palkkatyönä. Hoivan elämää ylläpitävää merkitystä on lähes mahdotonta tavoittaa näillä mittareilla, sillä ne eivät kykene tunnustamaan hoivan relationaalista, ajallisesti avointa ja elämän jatkuvuutta turvaavaa luonnetta. Tämän seurauksena hoiva näyttäytyy taloudellisissa arvioissa kapitalistisessa yhteiskunnassa ensisijaisesti kustan-

nuksena, matalapalkkaisena työnä ja julkisen talouden rasitteena pikemminkin kuin yhteiskunnan ja talouden toiminnan perustavana edellytyksenä.

Sweeneyn (2021) esiin nostamien markkinamarronageen, viljelyyn, hoivaan ja epävirallisiin taloudellisiin verkostoihin kietoutuvien käytäntöjen ja Keskisen (2022) tutkimuksen “ei-valkoisiksi” rodullistettujen aktivistien poliittisen järjestäytymisen ja yhteisöllisyyden rakentamisen voidaan ymmärtää myös haastavan kapitalismin määrittämää työn arvon hierarkiaa. Kyse on siitä, ettei merkityksellinen työ rajoitu kapitalistisesti tunnustettuun tuotantoon. Mustan feministisen ja sosiaalisen uusintamisen ajattelun tapaan Sweeneyn ja Keskisen esiin tuomat käytännöt “ei-valkoisiksi” rodullistettujen elämässä siirtävät huomion työn tuottavuudesta ja voiton maksimoinnista elämän ylläpitämiseen ja yhteisöjen jatkuvuuden turvaamiseen maailmassa, jossa rodullinen kapitalismi systemaattisesti uhkaa molempia.

Mustan feminismien, feministisen taloustieteen ja sosiaalisen uusintamisen analyyseissa on myös nostettu esiin tapoja, joilla kapitalismin määrittämää työn arvon hierarkiaa pyritään kyseenalaistamaan. Esimerkiksi feministisessä taloustieteessä on pitkään pyritty arvioimaan palkattoman kotityön ja hoivan rahallista arvoa laskemalla, kuinka suuren osuuden bruttokansantuotteesta nämä työt muodostaisivat, jos ne otettaisiin mukaan kansantalouden tilinpitoon (Waring 1999). Tällaiset laskelmat ovat toki myös erittäin tervetulleita, mutta ne eivät ole täysin ongelmattomia tai missään nimessä riittäviä hoivan ja sosiaalisen uusintamisen merkityksen tunnustamiselle tai sukupuolittuneen työn jaon purkamiseksi. Mittaaminen tekee hoivan merkityksen näkyväksi simuloimalla markkinalogiikkaa, mutta ei kykene täysin tavoittamaan hoivan relationaalista, ajalli-

sesti avointa ja elämää ylläpitävää luonnetta. Mittaamisessa piilee myös vaara siitä, että se ei yksinään riitä muuttamaan työn sukupuolittunutta ja rodullista jakautumista. Monet feministiset tutkijat korostavat, että ongelma ei ole vain se, ettei hoivaa lasketa mukaan BKT:hen, vaan se, että BKT ylipäätään on mittari, joka tunnistaa arvon vain vaihtoarvon ja markkinatuotannon kautta elämän uusintamisen ehdon sijasta.

Siinä missä BKT-laskelmat ja kotityön rahallistaminen yrittävät tehdä hoivan näkyväksi kapitalismin omilla ehdoilla, niin esimerkiksi mustan feminismin hoivan etiikka kyseenalaistaa nämä ehdot kokonaan. Esimerkiksi Neely ja Lopez (2021) ovat korostaneet mustien naisyhteisöjen hoivan etiikkaa vastarinnan ja vaihtoehtoisten taloudellisten ja sosiaalisten järjestysten lähteinä. Mustan feminismin hoivan etiikka painottaa yhteisöllisyyttä, solidaarisuutta ja keskinäisriippuvuutta hoivan organisoinnin perustana ja ammentaa inspiraationsa mustien naisten ja muiden ei-valkoisiksi rodullistettujen naisten käsityksistä järjestää hoivaa kollektiivisesti ja ylisukupolvisesti tilanteissa, joissa valtio ja markkinat ovat epäonnistuneet ja systemaattisesti heikentäneet elämän ylläpitämisen mahdollisuuksia. Tällainen hoivan etiikka purkaa Eurooppa-keskeisiä ontologioita ja tarjoaa käsitteellisen kehyksen, jossa hoiva ymmärretään ensisijaisesti elämän ylläpitämisenä ja yhteisöllisen selviytymisen ehtona, jota ei palauteta vaihtoarvon ja kapitalistisen tuotannon logiikkaan.

Toisin sanoen, mustan feminismin hoivan etiikka ei pyri kääntämään hoivaa vaihtoarvoksi edes kriittisesti vaan kyseenalaistamaan sen, että miksi lisäarvon tuotanto ylipäätään on arvon mitta. Se korostaa, että hoivan arvo on käyttöarvoa, eikä sitä tarvitse eikä tule oikeuttaa markkinoiden kautta. Hoi-

van merkitys perustuu elämän uusintamiseen ja jatkuvuuteen, ei siihen, mitä se maksaisi. Siten mustan feminismin hoivan etiikka avaa tilaa hoivan radikaalille uudelleen ajattelulle ja järjestämisen tavoille, jotka eivät nojaa kapitalistisiin mittareihin vaan tunnustavat hoivan eettisen ja poliittisen merkityksen elämän edellytyksenä.

Tämä näkökulma on keskeinen myös radikaalille antirasistiselle toiminnalle. Ilman uudenlaisista käsitteistöä, ymmärrystä ja käytännöllisiä välineitä hoivan ja sosiaalisten suhteiden järjestämiseen on vaarana, että pyrkimykset kohti jälki- ja antikapitalistisia tulevaisuuksia palautuvat huomaamatta samoihin riistäviin taloudellisiin suhteisiin. Mustan feminismin hoivaa ja sosiaalista uusintamista koskeva ajattelu tarjoaa yhden keskeisen esimerkin lähestymistavasta, jonka avulla voidaan hahmottaa ja rakentaa tulevaisuuksia elämän uusintamisen, keskinäisen vastuun ja solidaarisuuden varaan. Sen lähtökohta ei ole ainoastaan kapitalismin kritiikki vaan myös pyrkimys kehittää konkreettisia tapoja elää ja järjestää sosiaalisia suhteita toisin, usein markkinoiden ja valtion ulkopuolella tai niitä vasten. Tässä mielessä mustan feminismin hoivan etiikka voidaan ymmärtää kumouksellisenä vastarintana, joka ei nojaa kapitalistisen arvon logiikan käsitteistöön vaan haastaa sen lähtökohdat sosiaalisen uusintamisen ja elämän jatkuvuuden näkökulmasta. Kun hyvinvointivaltiota puretaan ja uusliberaalia politiikkaa vahvistetaan, hoivavastuu siirtyy yhä enemmän naisille ja erityisesti rodullistetuille naisille. Tässä tilanteessa hoivan ymmärtäminen elämää ylläpitävänä välttämättömyytenä on keskeistä, jotta voidaan kehittää uudenlaisia tapoja järjestää hoivaa oikeudenmukaisesti – niin, ettei vastuu siitä kaadu enenevässä määrin naisten tai muiden taloudellisesti heikommassa asemassa olevien harteille.

Kirjallisuus

- Althusser, L., & Balibar, É. (1970 [1965]). *Reading Capital* (B. Brewster, Trans.). London: Verso.
- Ahmad, A. (2020). *When the name matters: An experimental investigation of ethnic discrimination in the Finnish labor market*. *Sociological Inquiry*, 90 (3), 468–496. <https://doi.org/10.1111/soin.12276>
- Anderson, B. (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso.
- Andreassen, R., Lundström, C., Keskinen, S., & Tate, S. A. (2023). The Routledge International Handbook of New Critical Race and Whiteness Studies (1. p.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003120612>
- Balibar, E. (1991). Is there a 'neo-racism'. Teoksessa E. Balibar & I. Wallerstein, *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*. Lontoo & New York: Verso.
- Barker, M. (1981). *The new racism: Conservatives and the ideology of the tribe*. Lontoo: Junction Books.
- Bauvois, G. (2022). (Good) Refugees Welcome! European Far-Right Responses to the Ukrainian Refugee Crisis. *Liikkeessä yli rajojen -blogi*. <https://liikkeessaylirajojen.fi/good-refugees-welcome-european-far-right-responses-to-the-ukrainian-refugee-crisis/>
- Benedict, R. (1942) [1940]. *Race and racism* [Race: Science and politics]. Lontoo, Melbourne & Henley: Routledge & Kegan Paul.
- Bendixsen, S., & Näre, L. (2024). Welfare state bordering as a form of mobility and migration control. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 50(11), 2689–2706. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2298540>
- Benya, A. (2015). The Invisible Hands: Women in Marikana. *Review of African Political Economy* 42: 146, 545-560.
- Bhattacharyya, G. (2018). *Rethinking Racial Capitalism: Questions of Reproduction and Survival*. London: Rowman & Littlefield.

- Blaut, J. M. (1992). The theory of cultural racism. *Antipode*, 24(4), 289-299.
- Buck-Morss, S. (1977). *The origin of negative dialectics: Theodor W. Adorno, Walter Benjamin and the Frankfurt Institute*. New York: Free Press; Hassocks: Harvester Press.
- Büchi, R. (1996). Uudesta rasismista sekä demokratian tuhoamisesta Ranskassa ja Euroopassa. Teoksessa J. Jokisalo (toim.), *Rasismi tieteesä ja politiikassa* (s. 150–175). Helsinki: Edita.
- Césaire, A. (2010). Letter to Maurice Thorez. *Social Text*, 28(2), 145-152.
- Clarno, A., & Vally, S. (2023). The context of struggle: racial capitalism and political praxis in South Africa. *Ethnic and Racial Studies*, 46(16), 3425–3447. <https://doi.org/10.1080/01419870.2022.2143239>
- Cornelissen, L. (2025). Why anti-neoliberalism means anti-racism. *Ethnic and Racial Studies*, 48(3), 571-578.
- Dalla Costa, M. & Selma, J. (1972). *The Power of Women and the Subversion of the Community*. Bristol: Falling Wall Press.
- Davis, A. Y. (1983). Chapter 13: The approaching obsolescence of housework: A working-class perspective (pp. 222-245). Teoksessa *women, race, & class*. Vintage Books (Original work published 1981).
- Diop, P. (2024). Meidän on tuettava palestiinalaisten oikeuksia tavalla, joka heijastaa heidän todellisia pyrkimyksiään ja tarpeitaan, ei vain sellaista, mikä näyttää hyvältä länsimaiden johtajien silmissä [teksti kuvassa]. Instagram 20.10.2024. Haettu 20.1.2026. <https://www.instagram.com/p/DBV78YkCqTB/?igsh=MThmMXR2bTgxbzlbqA==>
- Engels, F. (1878 [1976]). *Anti-Dühring*. Teoksessa K. Marx & F. Engels, *Collected Works*, Vol. 25. London: Lawrence & Wishart. (Part I, Chapter XIII: The Negation of the Negation).
- Fraser, N. (2016). Contradictions of capital and care. *New Left Review*, 100, 99–117.
- Federici, S. (1975). *Wages Against Housework*. Bristol: Falling Wall Press.
- Gilmore, Ruth Wilson. 2007. *Golden Gulag: Prisons, Surplus, Crisis, and Opposition in Globalizing California*. Oakland, CA: California University Press.
- Gilroy, P. (1987). *There ain't no black in the Union Jack*. Lontoo: Hutchinson.
- Gjerde, L. E. L. (2024). Antiracist welfarism: A governmentality study of Norwegian state antiracism. *Nordic Journal of Social Research*, 15(1), 1–14. <https://doi.org/10.18261/njsr.15.1.5>
- Go, J. (2021). Three Tensions in the Theory of Racial Capitalism. *Sociological Theory* 39:1, 38-47.
- Gramsci, A. 1971. *Selections from the Prison Notebooks* (Q. Hoare & G. Nowell-Smith, toim. & suom.). International Publishers.
- Hall, S. (2016 [1983]). Lecture 4: Rethinking the base and superstructure. Teoksessa J. D. Slack & L. Grossberg (toim.), *Cultural studies: A theoretical history* (s. 74–96). Duke University Press.

- Hall, S. (2018a [1980]). Race, Articulation and Societies Structured in Domination. Teoksessa *Essential Essays, Volume 1: Foundations of Cultural Studies*, toim. David Morley. New York, USA: Duke University Press, 172-221.
- Hall, S. (2018b [1986]). On Postmodernism and Articulation: An Interview with Stuart Hall by Larry Grossberg and Others. Teoksessa *Essential Essays, Volume 1: Foundations of Cultural Studies*, toim. David Morley. New York: Duke University Press, 222-246.
- Hall, S. (2018c [1979]). The great moving right show. Julkaisussa *Essential essays, volume 1: Foundations of cultural studies* (s. 374-392). Duke University Press.
- Hall, S. (2017, 10. helmikuuta). Stuart Hall: Gramsci and us. *Verso Books*. Haettu osoitteesta <https://www.versobooks.com/blogs/news/2448-stuart-hall-gramsci-and-us>
- Harvey, D. (2008). *Uusliberalismin lyhyt historia*. Tampere: Vastapaino.
- Hartikainen, J. (2024, 19. kesäkuuta). Suomi välitti täpärästi EU:n ”tarkkailuluokalle”. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010510800.html>
- Hawthorne, C., & Lewis, J. S. (toim.). (2023). *The Black geographic: Praxis, resistance, futurity*. Duke University Press.
- Heatherton, C. (2025). Words, words, words. *Ethnic and Racial Studies*, 48(3), 595-604.
- Hirvasnoro, K. (16.12.2025). ”Järkyttävää, hirveää, julmaa” – eduskunnassa käynnissä viimeinen erä sosiaaliturvan leikkauksista. Kansan uutiset. Haettu 2.3.2026. <https://www.ku.fi/artikkeli/5248909-jarkyttavaa-hirveaa-julmaa-eduskunnassa-kaynnissa-viimeinen-era-sosiaaliturvan-leikkauksista>
- Hyvönen, A.-E., & Pyrhönen, N. (toim.). (2023). *Salaliittoteorioiden politiikat – Yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia*. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.
- Hoppania, H-K., Karsio, O., Näre, L., Olakivi, A., Sointu, L., Vaittinen, T. & Zechner, M. (2016). *Hoivan arvoiset: vaiva yhteiskunnan ytimessä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jenkins, D. & Leroy, J. (2021). Introduction. The Old History of Capitalism. Teoksessa *Histories of Racial Capitalism*, toim. D. Jenkins & J. Leroy. New York: Columbia University Press, 1-26.
- Jokisalo, J. (2016). *Euroopan radikaali oikeisto*. Helsinki: Into.
- Julkunen, R. (2010): *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Vastapaino, Tampere
- Kansaneläkelaitos [Kela]. (2026). Toimeentulotuen perusosan määrä. Viraston nettisivu. Haettu 09.01.2026. <https://www.kela.fi/toimeentulotuki-perusosan-maara>
- Kantola, J., Koskinen Sandberg, P. & Ylöstalo, H. (2020) Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutokset. Teoksessa Johanna Kantola, Paula Koskinen Sandberg & Hanna Ylöstalo (toim.) *Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia:*

- talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin*. Helsinki: Gaudeamus, 7-30.
- Kelley, R.D.G. (2000). Foreword. Teoksessa Robinson, C. *Black Marxism. The Making of the Black Radical Tradition*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, xi-xxvi.
- Keskinen, S. (2009). Pelkkiä ongelmia? Teoksessa S. Keskinen A. Rastas & S. Tuori (toim.) *En ole rasisti, mutta...* (s. 33–45). Tampere: Vastapaino.
- Keskinen, S. (2012). Kulttuurilla merkityt toiset ja universaalien kohtelun paradoksi väkivaltatyössä. Teoksessa S. Keskinen, J. Vuori & A. Hirsiaho (toim.), *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa* (s. 291–320). Tampere: Tampere University Press.
- Keskinen, S. (2016). From welfare nationalism to welfare chauvinism: Economic rhetoric, the welfare state and changing asylum policies in Finland. *Critical Social Policy*, 36(3), 352–370. <https://doi.org/10.1177/0261018315624170>
- Keskinen, S. (2019). Intra-Nordic Differences, Colonial/Racial Histories and National Narratives: Rewriting Finnish History. *Scandinavian Studies*, 91(1-2), 163-181. <https://doi.org/10.5406/scanstud.91.1-2.0163>
- Keskinen, S. (2021). Chapter 4: Kolonialismin ja rasismin historia Suomesta käsin. Teoksessa Keskinen, S., Seikkula, M., & Mkwasha, F. (toim.), *Rasismi, valta ja vastarinta* (pp. 69-84). Helsinki: Gaudeamus.
- Keskinen, S. (2023). The ‘crisis’ of white hegemony, far-right politics and entitlement to wealth. Teoksessa R. Andreassen, S. Keskinen, C. Lundström, & S. A. Tate (toim.), *The Routledge International Handbook of New Critical Race and Whiteness Studies* (s. 265–277). Lontoo: Routledge.
- Keskinen, S., Tuori, S., Irni, S., & Mulinari, D. (toim.). (2009). *Complying With Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region* (1. painos). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315573212>
- Keskinen, S., & Laine, U. S. (2026). Rodullisen kapitalismin teoretisointi Cedric Robinsonin ja Stuart Hallin ajattelun jalanjäljissä. *Sosiologia*, 63(1).
- Koskela, M. (2025). Persut pyörittävät huomiotaloutta, jotta Purran saksat unohtuisivat (eivät unohdu). [teksti kuvassa]. Instagram 12.12.2025. Haettu 2.3.2026. <https://www.instagram.com/p/DSKnNGWjti/?hl=fi>
- Krivonos, D. (2023). *Racial capitalism and the production of difference in Helsinki and Warsaw*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 49(6), 1500-1516. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2154911> University of Helsinki+1
- Krivonos, D. (2025). Buses that come full circle: Ukrainian “whiteness”, labour migrants and race on eastern margins. Teoksessa K. Narkowicz, A. Gawlewicz, & K. Pędziwiatr (Toimittajat), *Migration and Race : Central and Eastern European Perspectives* (Sivut 14-31). (Regions and Cities; Nro 160). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003404040-2>

- Kullaa, R., Lahti, J., & Lakomäki, S. (toim.). (2022). *Kolonialismi Suomen rajaseuduilla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kumar, D. (2025). The neoliberal origins of contemporary anti-Muslim racism. *Ethnic and Racial Studies*, 48(3), 579-587.
- Kundnani, A. (2021). The racial constitution of neoliberalism. *Race & Class*, 63(1), 51-69.
- Kundnani, A. (2023). *What is antiracism? And why it means anticapitalism*. Lontoo & New York: Verso Books.
- Kuokkanen, R. (2022). All I see is white: The colonial problem in Finland. Teoksessa J. Hoegaerts, T. Liimatainen, L. Hekanaho & E. Peterson (toim.), *Finnishness, whiteness and coloniality* (s. 291-314). Helsinki: Helsinki University Press.
- Kuokkanen, R. J. (2007). Saamelaiset ja kolonialismin vaikutukset nykypäivänä. Teoksessa J. Kuortti, M. Lehtonen, & O. Löytty (toim.), *Kolonialismin jäljet: keskustat, periferiat ja Suomi* (pp. 142-155). Helsinki: Gaudeamus.
- Kurki, T. (2019). *Immigrantness as misfortune? Immigrantisation through integration policies and practices in education*. [Doctoral dissertation, University of Helsinki] <http://hdl.handle.net/10138/294719>
- Kärki, T. (3.9.2025). Rajua kritiikkiä budjetille rasismien varjosta: ”Perussuomalaiset yrittävät höynäyttää suomalaisia”. *Kansan uutiset*. Haettu 2.3.2026. <https://www.ku.fi/artikkeli/5205143-rajua-kritiikkiä-budjetille-rasismien-varjosta-perussuomalaiset-yrittavat-hoynayttaa-suomalaisia>
- Lagerspetz, E. (2009). *Oikeusajattelun vuosisata*. Turku: Areopagus.
- Laitinen, K., Jukarainen, P. & Broberg, H. (2016) *Maahanmuutto & turvallisuus – arvioita nykytilasta ja ennusteita tulevaisuudelle*. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta.
- Levenson, Z. & Paret, M. (2023). The South African Tradition of Racial Capitalism. *Ethnic and Racial Studies* 46:16, 3403-3424.
- Lehtola, V. (2012). Saamelaiset suomalaiset. Kohtaamisia 1896-1953. Helsinki: SKS.
- Lehtola, V. (2015). Sámi Histories, Colonialism, and Finland. *Arctic Anthropology*, 52, 22-36.
- Lindholm, C. (2019). *Totuudenjälkeinen talouspolitiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Lipponen, E. (2025). Väestöryhmien kohtaamisesta juutalaisten suojelemiseen: Tutkimus Suomen hallitusten antirasismeista. (Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto).
- Maahanmuuttovirasto [Migri]. (2024). Vastaanotto- ja käyttöraha pienenee 1.9.2024. Maahanmuuttoviraston tiedote 25.7.2024. Haettu 09.01.2026. <https://migri.fi/-/vastaanotto-ja-kayttoraha-pienenee-1.9.2024#>
- Marx, K. (1990 [1867]). *Pääoma. Poliittisen taloustieteen arvostelua. Ensimmäinen osa [Capital: A critique of political economy. Vol. I]* (B. Fowkes, käännös). London: Penguin Classics.
- Marx, K. & Engels, F. (2023 [1848]). *Kommunistinen manifesti*. 5. painos. Tampere: Vastapaino.

- Maury, O. (2024a). Scenes of life's work: Migrant platform workers' struggles over social reproduction in the context of welfare state bordering in Finland. *Platforms & Society*. <https://doi.org/10.1177/29768624241307017>
- Maury, O. (2024b). Maahan muuttaneen alustatyöntekijän arki on kamppailua elämän ylläpitämisestä. *Ilmiö: sosiologinen media kaikille*.
- Masoud, A., & Kurki, T. (2025). Paradoxes of integration: successfully integrated or systematically racialised?. *Rasismista ja rajoista. Maailma rasisminvastaisten tutkijoiden silmin-blogi, 2025*.
- Merivirta, R., Koivunen, L., & Särkkä, T. (toim.). (2022). *Finnish colonial encounters: From anti-imperialism to cultural colonialism and complicity*. Springer Nature.
- Mies, M. (1986). *Patriarchy and Accumulation on a World Scale: Women in the International Division of Labour*. London: Zed Books.
- Muhonen, T. (2025, 14. lokakuuta). *Puolueiden sopimus muuttaa Suomea: Edessä on vuosikausia niukkuutta*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000011557929.html>
- Nguyen, H. (2021). Chapter 11: Vietnamlaisien menestystarina on vahingollinen myytti. Teoksessa Keskinen, S., Seikkula, M., & Mkwesha, F. (toim.), *Rasismi, valta ja vastarinta*, (pp. 141-146). Helsinki: Gaudeamus
- Nissinen, E. (28.8.2025). Perussuomalaisten Teemu Keskinen puhui A-studiossa väestönvaihdosta totena ja kutsui maahanmuuttajia ”heikkolaatuisiksi”.
- Yle. Haettu 2.3.2026. <https://yle.fi/a/74-20179747>
- Näre, L., & Maury, O. (2024). Multiple sources of precarity: Bureaucratic bordering of temporary migrants in a Nordic welfare state. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 50(11), 2729–2746. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2298543>
- Näre, L. (2018). Rajat, siirtolaisuus ja epävirallinen muuttoliike. *Sosiologia*, 55(4), 327-333.
- Näre, L. & Wide, E. (2022). Social reproductive struggles of Filipino migrants in Finland. Teoksessa Näre, L., & Isaksen, L. W. (toim.), *Care Loops and Mobilities in Nordic, Central, and Eastern European Welfare States* (pp. 175-198). Palgrave Macmillan.
- Ojajärvi, J., & Steinby, L. (2008). *Minä ja markkinavoimat: yksilö, kulttuuri ja yhteiskunta uusliberalismin valtakaudella*. Helsinki: Avain.
- Paananen, V. (2025, 24. syyskuuta). ”Vastustetaan ihmisten menestymistä”, sanoo Orpo vasemmiston veropolitiikasta. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000011513825.html>
- Paret, M. & Levenson, Z. (2024). “Two Racial Capitalisms: Marxism, Domination, and Resistance in Cedric Robinson and Stuart Hall”. *Antipode* 56:5, 1802–1829.
- Patomäki, H. (2007). *Uusliberalismi Suomessa*. Helsinki: WSOY.
- Paton, D. (2022). Gender history, global history, and Atlantic slavery: on racial

- capitalism and social reproduction. *The American Historical Review*, 127(2), 726-754.
- Peiponen, H. (2025). Colonial governance in Peäccam: A development project structured in capitalism, imperialism and settler colonialism. (Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto).
- Pulma, P. (2006). *Suljetut ovet: Pohjoismaiden romanipolitiikka 1500-luvulta EU-aikaan*. Helsinki: SKS.
- Rai, S., Hoskyns, C. & Thomas, D. (2013). Depletion: The Cost of Social Reproduction. *International Feminist Journal of Politics* 16:1, 86–105.
- Rai, S. M. (2024). *Depletion: The human costs of caring*. New York: Oxford University Press.
- Raivio, P. & Hara, J. (2025). Törmäkö maahanmuuttajien sosiaaliturvan eriyttäminen perustuslakiin? Yhdenvertaisuusvaltuutettu ja ministeri eri linjoilla. Yle. 13.5.2025. Haettu 09.01.2026. <https://yle.fi/a/74-20160604>
- Rajas, J. (2012). Assemblage of Pastoral Power and Sameness: A governmentality of integrating immigrant women. *Nordic Journal of Migration Research*, 2(1), 5-15. DOI:<https://doi.org/10.2478/v10202-011-0022-0>
- Rasmus, M. (2014): Pakko mennä, pakko lähteä. Teoksessa Keskitalo, P., Lehtola, V. & Paksuniemi, M. (toim.) *Saamelaisten kansanopetuksen ja koulunkäynnin historia Suomessa* (s. 251–261). Turku: Siirtolaisinstituutti.
- Ranta, K. & Kanninen, J. (2019) *Vastatuuleen: Saamen kansan pakkosuomalaistamisesta*. Helsinki: Kustantamo S&S.
- Robinson, C. (2000) *Black Marxism: The Making of the Black Radical Tradition*. Chapel Hill: University of North Carolina Press
- Salskov, S. A. (2023). Tule hyvä feminismi, älä tule paha feminismi. Ajatuksia akateemisen feminismin episteemisistä tavoista. *Tiede & edistys*, (1), 69-79.
- Sheikh, L. (2023). Vasemmisto rasismia vastaan. Teoksessa J. Peltokoski & H. Jaakkola (toim.), *Tulevaisuuden vasemmisto* (s. 90–105). Helsinki: Into.
- Sivanandan, A. (2019). *Communities of resistance: Writings on black struggles for socialism*. Lontoo & New York: Verso Books.
- Sweeney, S. J. (2021). 2. Gendering racial capitalism and the Black heretical tradition. Teoksessa *Histories of racial capitalism* (pp. 53-84). Columbia University Press.
- Sutinen, T. (2025, lokakuu 19). Hoitajia irtisanotaan pian ympäri Suomea. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000011563899.html>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL]. (2025). Turvapaikanhakijoiden terveydenhuoltopalvelut. Viraston nettisivu. Haettu 09.01.2026. <https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijoiden-terveydenhuoltopalvelut>

- Työ- ja elinkeinoministeriö (2025). *Työministeri Satonen Filippiineille ja Vietnamiin: tavoitteena edistää osaajien rekrytointia Suomeen*. Tiedote. Haettu 28.10.2025. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/tyoministeri-satonen-filippiineille-ja-vietnamiin-tavoitteena-edistaa-osaajien-rekrytointia-suomeen>
- UNESCO. (1969). Statement on race. Teoksessa J. Hiernaux & M. Banton (toim.), *Four statements on the race question* (s. 30–35). UNESCO: Pariisi.
- Vaittinen, T., & Näre, L. (2014). Ihmisoikeusnäkökulma työperusteiseen muuttoon: Filippiiniläiset hoitajat ja siivoojat Suomessa. Teoksessa E. Niskanen (toim.), *Ihmisoikeudet Aasiassa* (pp. 120-141). Into kustannus.
- Vaittinen, T., Sakilayan-Latvala, M., & Vartiainen, P. (2022). Filipino nurses as enablers of the future welfare state: The global commodity chains of producing racialized care labour for ageing Finland. Teoksessa P. Kettunen, S. Pellander, & M. Tervonen (toim.), *Nationalism and Democracy in the Welfare State* (pp. 184-208). Edward Elgar. <https://doi.org/10.4337/9781788976589.00019>
- Valtioneuvosto. (2023). *Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma*. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Vapaa Liikkuvuus [@vapaaliikkuvuus]. (7.2.2024). Network of Thai berry pickers in Sweden and Finland protestoi parhaillaan Bangkokissa marjatyöläisten oikeuksien puolesta. Protestoijat vaativat mm. saamatta jääneitä maksuja poimituista marjoista sekä suomalaisen ja ruotsalaisen työoikeuslainsäädännön ulottamista poimintaan. [X-viesti]. <https://x.com/vapaaliikkuvuus/status/1755150112211243272>
- Vuorela, U. (2009). Colonial Complicity: The 'Postcolonial' in a Nordic Context. Teoksessa S. Keskinen, S. Tuori, K. Irni, & D. Mulinari (toim.) *Complying with Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. London: Routledge.
- Wide, E. (2024). *Indebted labour: Migrant care and domestic work in the outsourcing of reproductive labour*. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]. University of Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/586124>
- Ylöstalo, H., Kinnunen, H., Lamberg, E. & Perheentupa, I. (2024) *Feminismiä talouteen – Opas kriittiseen talouslukutaitoon*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vihreät. (12.12.2025). Fatim Diarra: Petteri Orpo, missä on nyt hallituksen nollatoleranssi rasismille? STT Info. Tiedote. Haettu 2.3.2026. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/71684591/fatim-diarra-petteri-orpo-missa-on-nyt-hallituksen-nollatoleranssi-rasismille?publisherId=69818932&lang=fi>
- Waring, M. (1999). *Counting for Nothing: What Men Value and What Women Are Worth*. Toronto: University of Toronto Press.

Rasismia ja kapitalismia käsitellään tavallisesti toisistaan erillisinä ilmiöinä. Rasismi liitetään kohuihin ja tunnekuohuihin, kapitalismi talouslaskelmiin ja tilinpäätöksiin. Tämä raportti ehdottaa päinvastoin, että rasismi ja kapitalismi pitäisi ymmärtää historiallisesti yhteen kietoutuneina ja toisiaan muovaavina valtarakenteina.

Miten rasismi ja kapitalismi rakentuvat toisiaan vahvistaviksi yhteiskunnallisiksi prosesseiksi? Miten ankara leikkauspolitiikka yhdistyy yhä voimistuvaan rasismiin? Entä miten lähestyä antirasismia ja antikapitalismia erottamattomina poliittisina projekteina?

Näistä on tullut suomalaisen vasemmiston kohtalonkysymyksiä. Raportti etsii niihin vastauksia rodullisen kapitalismin teoriasta ja mustan radikalismien perinteestä. Lisäksi raportti hyödyntää muun muassa feministisen poliittisen talouden näkökulmia.

Kirjoittajat Eero Lipponen ja Uurika Sofia Laine ovat tutkijoita, joiden kiinnostuksen kohteina ovat muun muassa rasismi, antirasismi ja kapitalismi.

978-952-7206-54-6 (nid.)
978-952-7206-55-3 (pdf)

ISSN 2670-188X (painettu)
ISSN 2670-1898 (verkkójulkaisu)